

TARTALOM.

Oldal	Oldal
Dr. Ferre Pál: A vallás szociális jelentősége	515
Turóczi József: Versek. Őszi szoltság, Keleti álom, Szomorú város	522
Lakatos László: Lestálle (Tárca)	522
Fejes-Boldizsár Ferenc: Aki gyóntat (Vers)	524
A BIBLIA ÉLETE.	
Lendvay Károly: Bibliái Művészet. — Rottmann Mozart	525
Margitka S. Gyula: Emlékezés nagyanyámra (Vers)	528
Agai Adolf: Korlái zsidók (Tárca)	529
Dr. Singer Leó: Szemelvények a Legendák Könyvéből	533
Dr. Fürst Aladár: Egy régi iskola új napjairól. (A seesení Jacobsonschule)	535
Gárdos Andor: Versek. Álomvalóságok elődik most, Az elmúlt évek, Eljősz egyszer, Hogy lesz? Szűz hegy avaros keble	538
A TOLL HARCOSAI.	
Vérsi József	539
Nagy Imre: A lió (Vers)	541
Dr. Dolgár Mózes: Kiss József	541
Molnár Ernő: Téli-ágó . . . (Vers)	543
TOLLHEGYRŐL.	
Jankulov, a társadalomfilozófus. Sümegi a zsinagógában. A „Zentralverein“ elnöke, stb.	543
Krausz-Bokor: Szombati ének (Kotta)	545
Strasser József: Zsidó sakk mesterek, Dr. Lasker Emánuel	546
KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Az OMIKE új pártfogó tagjai, A Múlt és Jövő Struck-kiállítása, Székely Ferenc, A magyarországi cionista szervezet, stb.	548
ÚJ KÖNYVEK.	
Dr. Molnár Ernő: Új zsidó könyvek	553
SZERKESZTŐI ÜZENETEK.	
KÖZGAZDASÁG.	
HIRDETÉSEK.	

ILLUSZTRÁCIÓK:

Rottmann Mozart: Sámson kigúnyolása. (Műmelléklet)	Rottmann Mozart: Band Irén	533
Rottmann Mozart: Talmudi vita	Rottmann Mozart: Kartavetónó	534
Rottmann Mozart: Talmudista	Rottmann Mozart: Csévegés	534
Rottmann Mozart: Jób (részlet)	Rottmann Mozart: Schneider Károly igaz- arcképe	535
Rottmann Mozart: Jób és barátai	A Jacobson-iskola és zsinagógája Seesenben	536
Rottmann Mozart: Fiatal rabbi	Jacobson-iskola	536
Rottmann Mozart: Fejtörés	A Jacobson-iskola énekkara	537
Rottmann Mozart: Várják az ítéletet	A Jacobson-iskola zsinagógája	537
Rottmann Mozart: Az irástudók között	Vérsi József	540
Rottmann Mozart: arcképe	Kiss József	542
Rottmann Mozart: Halász Manó igazgató arckép	Dr. Lasker Emánuel	546
Rottmann Mozart: Családi kör	Székely Ferenc	549
Rottmann Mozart: Családi öröm	Ex-libris	550
Rottmann Mozart: Hollandi nő	Lilien: Ex-libris	551
Rottmann Mozart: Kedvező alkalom	Weissmann Noé	552
Rottmann Mozart: Haragszom rád	Dr. Gencsi Soma	552
	Győri Odón	552
	Incze Henrik	552

MOZART ROTTMANN:
RAILLERIE DE SAMSON.

ROTTMANN MOZART:
SÁMSON KIGÚNYOLÁSA.

SUPPLÉMENT DE LA
„MULT ÉS JÖVŐ“

A MULT ÉS JÖVŐ
MÚMELLÉKLETE

MULT-ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó közepén.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, diszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

DR. FORRÓ PÁL: A VALLÁS SZOCIÁLIS JELENTŐSÉGE.

Mióta az emberek nem egyedül vagy legfeljebb egynéhányadmagukkal barlangokban, hanem nagyobb közületekké alakulva együttes összeműködésben próbálják az életet, azóta — pedig ennek van már egynéhány ezer esztendeje — állandó, de még maig sem megoldott problémája az emberiségnek az a kérdés, hogy miképpen lehetne az együttműködési összhangot megteremteni. Mi legyen az az erő, mely a széthúzó emberi egyedeket egybekapcsolja és mik legyenek azok a szociális és etikai elvek, melyek a társadalommá tömörült emberek gazdasági és erkölcsi életét szabályozzák? Végtelen sokféle az idevágó bölcsészeti árnyalat, melyeket a legkülönbözőbb neveken ismerünk, mint, hogy az újabbakat említsem például: tolsztojizmus, ideális anarchizmus stb., de valamennyi bölcsészeti irány lényegileg két csoportba osztható: az egyik az, amelyik metafizikus alapon magyarázza az embert, mely tehát az anyagon kívül létező erőkben és ezeknek törvényeiben hisz és a másik, amelyik azt mondja, hogy csak abban hisz, amit lát és érzékelhet és nem hajlandó semmiféle engedményeket tenni a földi dimenziók határain kívül létező erőknek. Mindkét bölcsészeti irány szabályokat állít fel, melyeknek célja az emberek minél nagyobb többségét boldoggá tenni, amiben tehát nincs is közöttük differencia, az ellentétek voltaképpen csak a megvalósítási módok különbözőségében rejlenek. De ezeket a módozati különbségeket is két főtípusra oszthatjuk: az egyikbe tartoznak azok, amelyek az individualizmus minél nagyobb mértékben való kiterjesztését tartják helyesnek, melyek tehát azt vallják, hogy az emberek képesek arra, hogy központi kényszerítő erők nélkül is etikai együttélést folytassanak, a másik ezzel szemben a köznek, mint ilyennek érdekét helyezi mindenek fölé és

azt mondja, hogy az egyénnek áldozatot kell hoznia a közért, fel kell áldoznia egyéni érdekeinek bizonyos mennyiségét a közjólétért, amely bölcsészeti irány különösen a mindenkor uralmon lévő politikai köröknek kedves. Végül legújabbban van egy társadalomtudományi irányzat, amelyik azt mondja, hogy az embereket először integrálni és azután differenciálni kell, ami annyit jelent, hogy először a társaságba szervezett embereknek adunk jogot és azután az ekképpen társassá nevelt embert megint, mint egyedet vesszük tekintetbe és mint ilyennek is adunk neki jogokat. Ámde a nehézségek, melyek az együtt élő emberiség boldogítását célzó filozófiák megalkotásánál felbukkannak, még korántsem merülnek ki abban a kérdésben, hogy az individuális vagy kommunisztikus szellem jut-e diadalra, mert hiszen végeredményben az emberiségnek mindegy lehet, hogy boldogságát miféle államszervezetben érte el, mert a fő, hogy boldog legyen; az igazi baj abban rejlik, hogy minden filozófiai rendszer csak ideális értékű és sohasem valósítható meg. Oka ennek az élet rendkívüli komplikáltsága és az emberi szervezetek különbözősége. Az élet komplikáltsága kissé triviálisan kifejezve abban áll, hogy az ember nemcsak eszik, vagy iszik, hanem ezer meg ezer másféle élettani és társadalmi tevékenységet is kell végeznünk és az élet harmonikus boldogságához szükséges, hogy mindezeket a tevékenységeket a lehető legjobban végezhessük. Ám más egy lakatosnak és más egy földmivesnek, más egy ügyvédnek és más egy bányásznak az ideálja és míg például az östermelőnek az az érdeke, hogy háború legyen, meg védvámok, mert ezek előidézik az ő termékeinek értékelkedését, addig a fogyasztóközönség éppen az ellenkező dolgokért lelkesedik, szóval az egyes foglalkozási ágak különbözősége már egymagában olyan áthidalhatatlan érdek-akadályokat állít ember és ember közé, hogy

azokat semmiféle elmélettel el nem háríthatjuk. Vagyis a filozófiai rendszerek elméleti jellege abban van, hogy az emberrel mint a gyakorlati élettől elvont eszmei fogalommal dolgoznak és szubjektív kritikájúak, mert az embert úgy és annyira értékelik, amennyire azt az egyes bölcselek optimisztikus vagy pesszimisztikus világnézete látja. Ezt érezte meg Tolsztoj is, aki belátta, hogy a mai társadalmi szervezethez mellett nem is lehet mindenkit boldogító filozófiáról szó, éppen azért egy merész fordulattal mindent félretéve, az anyaföldhöz való visszatérést kívánta, a földmívelés ideálját hirdeti, ahol mindenki ugyanazt végzi, egyforma jogokkal és szeretettel. Amde itt érünk a második legyőzhetetlen akadályhoz, az emberi fizikai szervezetek különbözőségéhez. Egyik ember érzékeny, a másik reális, vad, a harmadik beteg és ideges, a negyedik vasidegzetű, egyik fecsegő, másik hallgató és így tovább kimeríthetetlen, végtelen skálákon. Világos tehát, hogy még ha lehetséges volna is egy általános kultúra-leromlással elérni azt, hogy az emberek egyformán műveletlenek legyenek, mert az egyforma műveltség még elméletileg is lehetetlen valami, akkor is a szervezetek különbözősége akadályozná meg, hogy ugyanazon életfeltételek mellett egyforma boldogságban éljenek az emberek. De a boldogság állandóságáról már csak a boldogság lényegénél fogva sem beszélhetünk, mert hiszen a boldogság nem más, mint egy bizonyos fokú fizikai és pszichikai jólét, ami kizárólag

élettani alapokra vezethető vissza, nevezetesen bizonyos idegeknek a jóérzésére. Amde az élő szervezet legsajátosabb tulajdonsága, a mozgás és anyagcsere megakadályozza azt, hogy kedélyállapotunk tartósan fixiroztassék valamelyik kellemes ideghangulatban és ezért a boldogság érzetét csakhamar megzavarják a legközönségesebb biológiai megnyilvánulások. Mindez végtelenül világos és mégis akadnak egyre és fognak mindenkor akadni igen sokszor lángelméjű rajongók, akik minden baj forrását egyedül a különféle társadalmi berendezésekben látják és ezek mellett nem észlelik a sokkal nagyobb, a gyógyíthatatlan bajt: az emberi szervezet végességét és különbözőségét. Emlékszem, egyetemem hallgató koromban gyakran megfordultam én is az Akadémia-kávéházban, ahol akkoriban a legkiválóbb filozófusok egyike, az azóta Berlinbe költözött Schmidt hirdette az ő javított Tolsztoj tanait az ideális anarchizmusról és körülötte ott ült a minden bölcsészeti tanok tipikus hallgatója, a rosszruhájú, halványarcú, fantasztikus gallérú és frizurájú fiatalság és rajongva figyelt az apostolra, aki azt hirdette, hogy minden ember isten, az emberi lehetőségnek nincsen határa, minden, amit látunk csak csalódás; mert körülöttünk voltaképpen nincsen semmi, hanem minden bennünk él, nekünk van alárendelve minden, a nehézkes törvénye éppen úgy, mint a túlvilági élet... és a hallgatóság valósággal nyelte a bölcs minden szavát, megfellebbeztek saját nyomorúságukról és mindenik hitt a saját istenségében, csak legfeljebb a szomszédjáról kételkedett egy kicsit. Azután ezek az emberek társaságba tömörültek, és nem telt két hónap, a társaság recsegné, bomlani kezdett, viszályok feszítették, intrikák dúltak, egymást lenéző és becsmérő kritikák hallatszottak és a közület, mely pedig csak néhány kiválasztott isten-emerből állott, felbomlott. Pedig újra mondom, ez a társaság csak kevesekből állott és tagjainak mindegyike kivételes intelligenciájú volt, azonkívül jelszavuk a szeretet volt, ez a szeretet állott a program tetején vastag betűvel nyomtatva, ennek kellett pótolnia a fegyelmet és a törvényeket és ez a társaság mégis a viszály jelében szűnt meg.

Az embereket nem lehet gépekké alakítani, hogy egyformán forduljanak, dolgozzanak, érezzenek, mulassanak, nem lehet tehát az egyéniség követelményének teljes negligálásával szabályozni az emberi társaságokat, de viszont kell olyan korlátoknak létezniök, melyek az individualizmust annyira fékezik és szabályozzák, hogy az összhangban működhessek más, esetleg ellentétes érdekekkel. Ez a szabályozó erő kétféle lehet: tisztán fizikai vagyis hatalmi és etikai. Az első az állami vagy politikai erő, a másik a vallás.

Kétségtelen azonban, hogy ez a vallásnak egy meglehetősen szokatlan meghatározása, mert hiszen a vallásnak a köztudatban élő fogalma és az a módszer, mellyel a vallást tanítják, a vallást afféle tisztára lelki ügynek tekintik, melynek feladata,

Rottmann Mozart:
Talmudi vita.

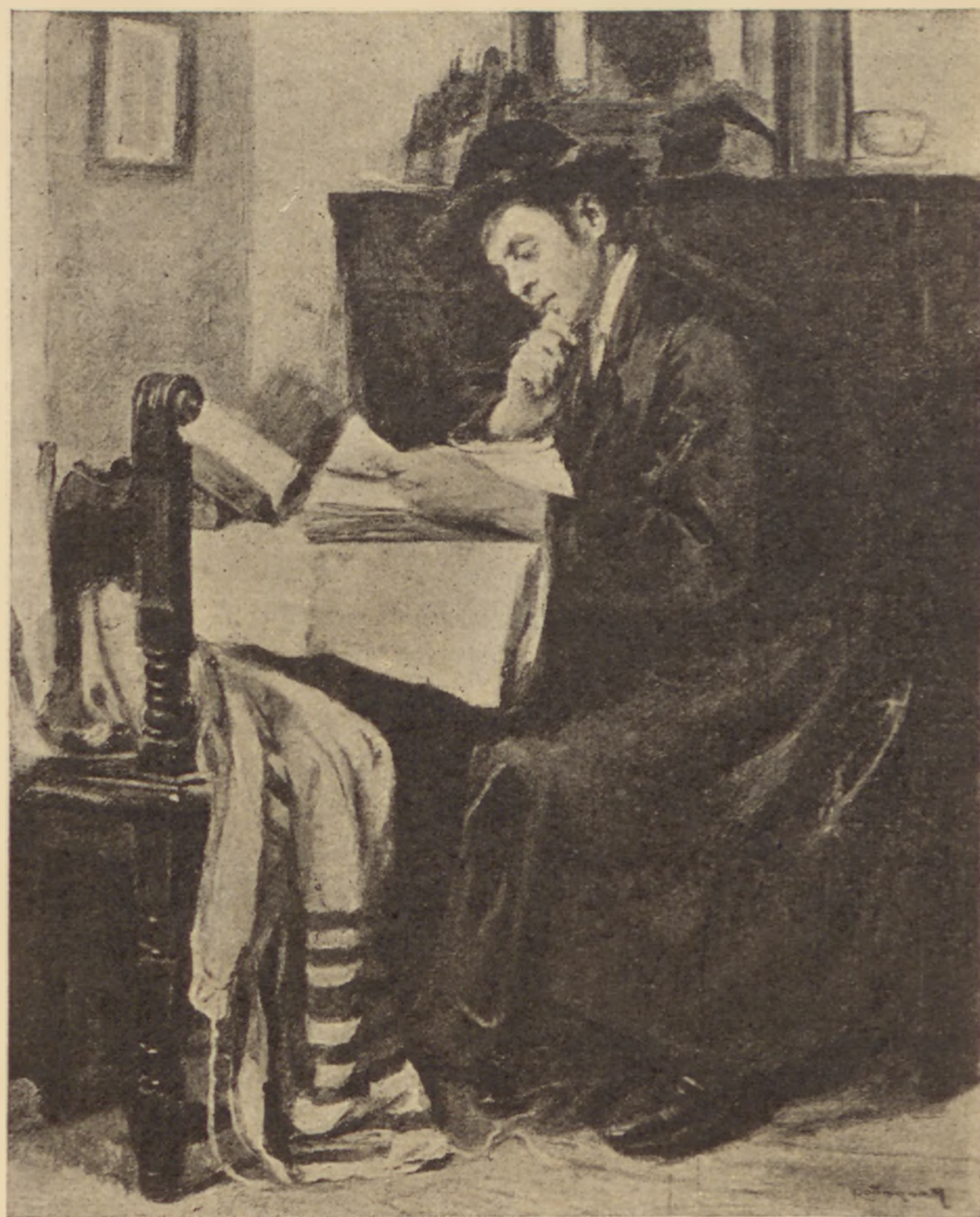
Mozart Rottmann:
Dispute sur le Talmud.

hogy szertartásos cselekedetek ismételt gyakorlása útján gondolatunkat és akaratunkat erkölcsös, istennek tetsző útra terelje. Ebből az egyoldalú és téves felfogásból ered, hogy igen sok ember feleslegesnek itéli a vallást és pálcát tör felette, azzal a rövid indokolással, hogy ő tisztességes ember anélkül is, hogy vallásos szertartásokat végezne, vagy hogy egyáltalában akármilyen vallásos szervezetbe bekapcsolódna. Ámde ezek a magukat a műveltség csúcsán képzelő bölcsek voltaképpen halvány sejtelemmel sem bírnak a vallás lényegéről, mert azt mindössze formáiban és szervezetében képesek látni. Nem tudják és nem ismerik fel azt a hatalmas, semmivel sem pótolható etikai erőt, mellyel a vallás az élő és holt emberiséget összekapcsolja, azáltal hogy a generációk között változatlan kapcsolatot létesít és így mialatt az utódok a fejlődés törvényei szerint egyre tökéletesbülnek intellektuális szempontból, addig másrészt az ősökkel egyforma vallás megmarad annak a biztos talajnak, melybe a fejlődés gyökerei nyúlnak és amelyik meggátolja azt, hogy a múlt, jelen és jövő között megszakadjon a kapcsolat. Amit tehát a vallásnak a leggyakrabban vetnek a szemére, hogy merev és változatlan, nem alkalmazkodik a megváltozott időkhez és emberekhez, abban rejlik voltaképpen legnagyobb etikai ereje. A fajok, melyek évezredek, vagy mondjuk csak évszázadokon keresztül az egy és ugyanazon vallás-etikai szabályokon nőttek fel, azok gondolatban, világnézetben, szokásokban lassanként annyira összecsiszolódnak, hogy képesek egymással és egymás mellett élni. A vallásnak ez a társadalmat összeforrasztó ereje az, mely különös súllyal hangsúlyozandó akkor, mikor a vallás jelentőségét szociális szempontból vizsgáljuk. Csak emlékezzünk vissza fiatalságunkra, hogy az egyes nagyobb ünnepeken milyen lelki meghatottságot éreztünk és ha esetleg nem is vettünk ezeken az ünnepeken mással részt, minthogy éppen felvettük az ünnepi ruhánkat és tartózkodtunk a köznapi dolgoktól, mégis éreztük, hogy aznap ezer és ezer ember közös velünk érzelm és meghatottság dolgában. Ez a lelki megilletődés, az emberekkel való közösségnek ez a biztos érzése a legjelentősebb mindazon szociális erők között, melyek a széthúzó emberi társadalmak összetartását célozzák.

A vallás tehát lényegében és alapjában egy államalkotó erő és valójában az első államok vallási alapon vannak szervezve, úgynevezett teokráciák, melyekben az együttélés törvényeit, a tétel jogrendszert a vallás parancsai képezik. Ebben a korszakban vallástalannak lenni annyit jelent, mint ma a büntető törvény valamelyik szakaszát megsérteni. Szembeállítva a vallásállam jogrendszert a világi állam jogrendjével, azt mondhatjuk, hogy míg a vallásállam egy belülről kifelé megnyilatkozó úgynevezett lelki szükségletként tünteti fel azt, hogy ember embertársával és az egész politikai községgel összhangban éljen és törvényeit

egy az ember felett álló, befolyásolhatatlan és megváltozhatatlan őserőre, az istenségre vezeti vissza, addig a világi állam feleslegesnek tartja a metafizikus magyarázatokat, hanem egyszerűen felismerve azt, hogy fegyelem és az egyéni szabad mozgás fékezése nélkül együttélés nem lehetséges, tisztára hatalmi alapon törvényeket alkot és követeli azok megtartását. Hogy miért kellett a vallási államoknak szükségképpen átadniok a fejlődés folyamán helyüket a világi államoknak és a kettő közötti további, tehát nemcsak jogrendszeri különbséget, mélyen fekvő, de nagyon világos okok magyarázzák.

Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy a vallás nemcsak tételes jogrendszert alkot, mely tehát egyik embernek a másikhoz való viszonyát szabályozza, hanem egy teljesen kidolgozott és gyakorlatilag megvalósított életbölcészeti rendszert is jelent, mely az élet minden mozzanatára szabályokat állít fel és amely lehetővé teszi, hogy bármely ember, anélkül hogy maga volna kénytelen az élet mívtáról, céljáról és problémáiról konvencionálissá válható elméletet alkotni, leélhesse életét úgy, hogy az adott életrendszerekbe egyszerűen beilleszkedik. A vallás tehát az emberi élet legmélyebb gyökéréig nyúlik, az embert a maga egészében, testestől és lelkestől követeli, holott a világi szabályozás csak az ember külső megnyilvánulásaival törődik, sőt azokat is csak akként szabályozza, hogy egy bizonyos, elég tág körben álló korlát-határt túl

Mozart Rottmann :
Étudiant de Talmud.

Rottmann Mozart :
Talmudista.

ne lépjenek. Már most, ha csakugyan való az, amit az előbb hangoztattam, hogy minden vallás egy teljesen kidolgozott és gyakorlatilag megvalósított *életbölcseleti* rendszer, úgy első pillanatra beláthatjuk, hogy úgynevezett világvallás, melynek tehát az egész emberiség behódolhatna, még fogalmilag is alig lehetséges. Elég, ha arra utalok, hogy a különböző geográfiai viszonyok, melyek döntő hatással vannak az egyes emberi rasszok kialakulására, kizárják azt, hogy az egész emberiség felett egyforma világfelfogás legyen egyhamar úrrá. Ennélfogva csakis az egyforma fajú, vérmérsékletre, fejlődési tradícióra rokon embertömegeknek lehet közös vallásuk és abban a pillanatban, mikor a történeti fejlődés különböző emberfajokat terel egymás felé és kényszeríti együttélésre, megszűnik az a lehetőség, hogy a vallás törvényei szabályozzák ezt a heterogén társadalmat és meg kell születnie a világi vagy másképen: állampolitikai szabályozásnak. Jól tudták ezt már a zsidó bölcsek is hiszen már akkor felismerték, hogy a faj-tisztaság megőrzése legjobb biztosítása a vallás épségben való fenntartásának.

Szociális szempontból fejtegetve a vallást, teljes nyíltsággal kell most már felvetnem azt a kérdést, hogy milyen vonatkozásban áll egymással a vallás és az osztályuralom, továbbá a kulturális fejlődés, mert ez az a két pont, amelyen a szociológusok ú. n. radikális csoportja leginkább támadja a vallást. Igaz-e, hogy a vallás kedvez az osztályuralomnak és merev dogmáinak súlyával akadályozza a fejlődést és ha, amint ki fogom mutatni, nem igaz, honnan ered akkor a félreértés?

A félreértések sarkpontja kétségtelenül az, hogy a vallás fogalma a köztudatban teljesen meghamisítva él. Ha vallásról beszélünk, száz ember közül kétszáz nyomban vallási szertartásokra, dogmákra, papokra, papi birtokokra és más effélékre gondol, holott mindezek a vallás úgynevezett politikai oldalát, külső szervezetét, de nem lényegét képezik. Ha tehát bizonyos esetekben jogos is a vallás politikáját támadni, ez nem érintheti semmi vonatkozásban a vallást magát, mint ahogyan egy rossz kormány végett még nem kívánjuk az egész állam felosztatását és megszüntetését. Hogy azonban ezt teljes tisztaságában lássuk, még néhány körülményt kell tisztáznunk.

A vallás a maga őseredetiségében jelenti azon törvények felismerését és pedig úgy természettudományi, mint társadalomtudományi felismerését, melyeket az embereknek követniök kell, hogy az életet egyáltalában végigélhessék. Nagy bölcsek, hatalma; lángelmék felismerik ezeket a törvényeket és gondolkoznak azon a módon, mely lehetővé teszi, hogy ezen törvények követelése lelki szükségévé legyen az emberiségnek. Belátják ugyanis, hogy külső egyszerű parancsszó az embereket nem képes a törvények szükségességéről meggyőzni, és tisztában vannak azzal is, hogy egészen másként engedelmeskedünk az olyan törvénynek, melynek

követelésére és betartására etikai énünk kényszerít, mint azoknak, melyeket egyszerű hatalmi szó ír elő. Ennélfogva szimbólumok és metaforák alakjában állítják fel a törvényeket, melyek mint valójában és igazában a természet törvényei, egyös és mindenkor létező alkotóerőnek, az istenségnek megnyilatkozásai. Abban a pillanatban tehát, mikor eléggé érettek vagyunk arra, hogy műveltségünk segítségével ne csak gondolkozás nélkül elfogadjuk, hanem kritikailag boncolgassuk is a vallás parancsait és a bibliát egyáltalában, akkor egyszerre egy új világ nyílik meg előttünk és mindazok a bibliai elbeszélések, mint például Ádám és Éva története és kiűzetése a paradicsomból, egyszerre komoly és megváltozhatatlan igazságokként fognak előttünk feltűnni. Így Ádám és Éva kiűzetése a paradicsomból, a tudás fája gyümölcsének megízlelése után, szimbolikus képe annak, hogy mennyi keserűséget, kiábrándulást, küzdést jelent a tudomány és hogy ezzel szemben mekkora nyugalmat képvisel a zavartalan tudatlanság. Ugyanaz a gondolat, mely a hegyi beszédben is kifejezésre jut: boldogak a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa. Vagy ha az isteni kinyilatkoztatást a sínai hegyen úgy értelmezzük, hogy a tízparancsolat nem más, mint egy legfelsőbb erkölcsi erő dogmatizálása, az a legkisebb, dióhéjba foglalt erkölcsi bázis, melyen a társas együttélés felépül és amelyik elvetésével megdőln minden társasélet lehetősége, akkor természetesnek fogjuk találni, hogy a biblia előadása ezt az emberek felett álló törvényt egy érzékeinkkel nem észlelhető, csak sejthető energia forrásra, az istenségre vezető vissza. Egy másik példa: a kereszténység részéről igen gyakran felhangzó vád a zsidó vallás ellen, hogy míg a kereszténység istene a szeretet és megbocsájtás istene, addig a zsidók Jehovája kegyetlen szigorúságú, hetedízíglén bosszúálló.

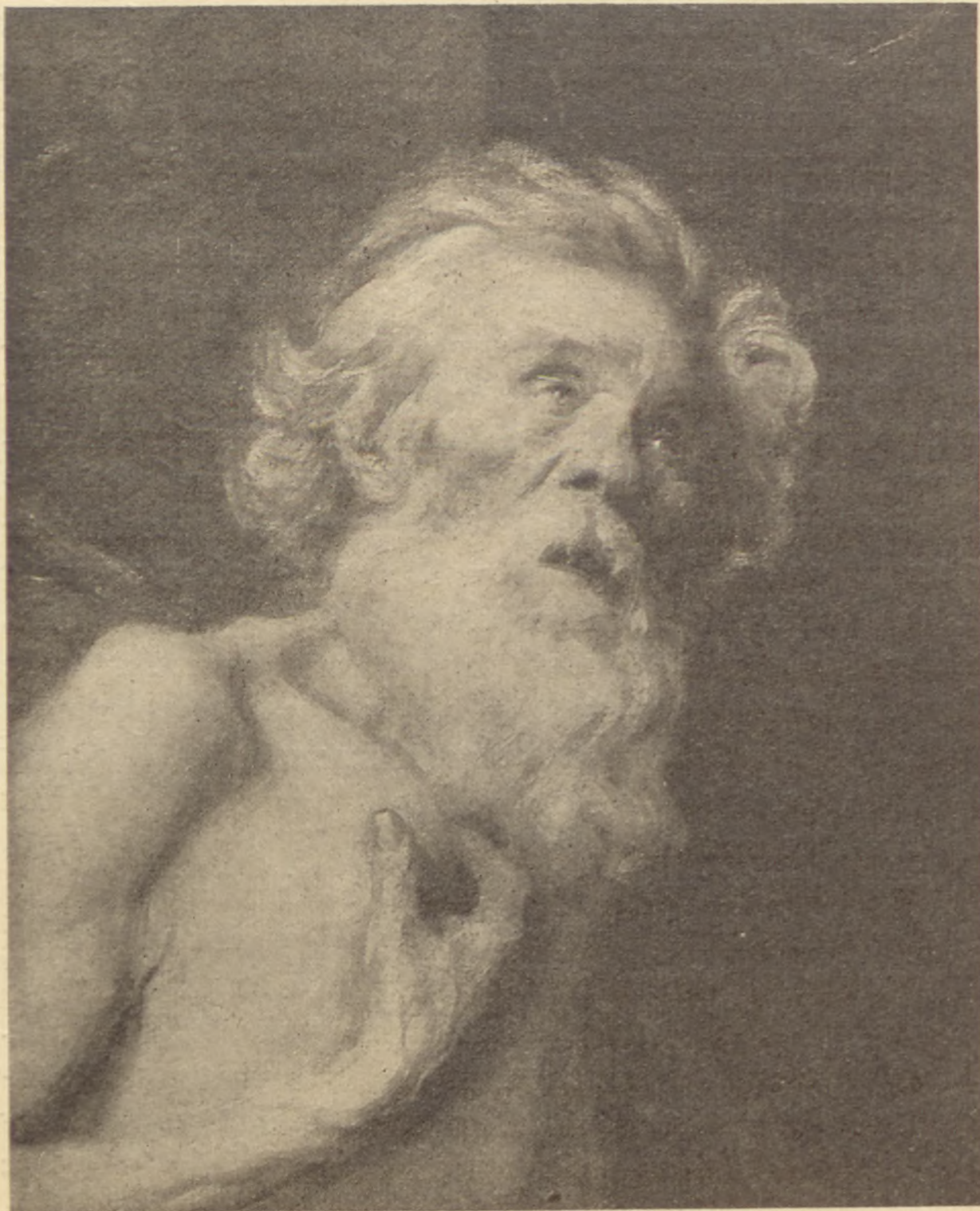
Nos, a biblia csak harmad- vagy negyedízíglén ható megtorlásról beszél, de ez a hetedízíglén ható megtorlás a legnagyobb természetstudományi, illetve élettani igazság felismerése; mely nem más, mint az átöröklés tanának képletes kifejezése, hogy t. i. a degenerált szülők bajai kiütköznek az utódokon. Még mélyebbre ható magyarázattal: akik nem tartják meg a tízparancsolatot, vagyis a társas együttélés természeti törvényeit, azok társadalmilag életképtelen lények, szükségszerűen lezültenek, elsilányodnak, utódaik terheltek lesznek, fejlődés helyett hanyatlás lesz a sorsuk. Így áll bosszút az ellenszegülést nem tűrő természeti erő a vele szemben elkövetett visszaélésekért. Abban a pillanatban tehát, amikor a vallást nem dogmatikusan szemléljük, vagyis a betűk értelme helyett a gondolati értelmet keressük, be kell látnunk, hogy a biblia jóval több naív mesék gyűjteményénél és még a mai műveltségünk mellett alkalmazható kritikát is kiállja azért, mert a benne felhalmozott életbölcseleti elvek, minthogy azok az ember alaptermészetének felismerésével állítottak fel, ma sem

eshetnek lényegi változás alá. Csakhogy éppen abban rejlik a baj, hogy a legkevesebb ember tudja, hogy a vallást nemcsak dogmatikai, hanem filozófiai szempontból is lehet értelmezni és felfogni és még nagyobb baj, hogy egyház-politikai szempontok, különösen a katolikus egyházban, a vallás filozófiai magyarázhatását egészen a háttérbe szorították és a hívőknek csakis a dogmatikus megismerést teszik lehetővé. Ennek is megkísérlem okát adni és pedig teljesen újszerű elméletem alapján.

Mindenekelőtt kell, hogy megvilágítsam azt a viszonyt, melyben állam és vallás állnak egymással szemben. Ez három főtípusú lehet: Állam és vallás egy, az ú. n. teokrácia, ilyen volt a zsidó állam; az állami és egyházi szervezet szemben áll egymással és versenyez a hatalomért: ilyen a középkoron és még az újkorban is a katolikus egyház és a világi államok viszonya, végül a harmadik típus: a társadalmi szervezetet világi törvények szabályozzák és a vallás politikai hatalmi törekvései kénytelenek háttérbe vonulni és a vallásnak etikai jelentősége vonul előtérbe. Ha ezt a három típust vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a zsidó vallásnál megvolt a teokrácia, de ez nagyrészt hiányzott a katolikus egyháznál, a második korszak, a vallás és állam harca hiányzik viszont teljesen a zsidó vallásnál és megvan a legnagyobb mértékben a katolicizmusnál. És itt van a dolgok lényege. Az a tény, hogy a katolicizmus szembe helyezkedett a világi hatalommal, szükségképpen vont maga után azt a törekvését a katolikus egyháznak, hogy magát minél jobban megerősítse, minél nagyobb számú hívet kössön le magának és ezekre olyan kényszert gyakoroljon, mely nagyobb annál az erőnél, mellyel a világi állam akarja az embereket lekötni és szabályozni. Ennek elérésére legjobbnak és legcélszerűbbnek a vallás metafizikus felfogása és ezen metafizikus felfogásnak dogmatikus tanítással való keresztülvitele mutatkozott. A közönséges emberi törvényekkel szemben élesen és hatásosan lehetett szembeállítani az isteni törvényeket és véges földi jutalmak helyett végtelen túlvilági jutalmakkal kecsegtetni a hívőket. Ezzel egyidejűleg belátta a katolikus egyház, hogy mint minden háborúhoz, a vallási háborúhoz is pénz kell és ezért gondja volt rá, hogy az egyházi javak minél nagyobb mérvben gyarapodjanak. Ebben a küzdelemben láthatjuk élesen elválni az egyház és vallás érdekeit. Az egyháznak, mint ilyennek ugyanis életszükséglete, hogy a hívők ne ismerjék fel a vallás lényegét, mert míg a filozófiai vallásfelfogás mellett az ember lehet vallásos, anélkül hogy a vallás szervezetét, hogy úgymondjam *adminisztrációját is szentségnek* tekintené, addig a dogmatikus tanítás mellett a dogmák őrzői maguk is különös hódolatban, uralkodói tiszteletben részesülnek. Ez a különbség a vallás és vallásszervezet között a zsidóságnál sohasem létezett és ezért nem lehet beszélni a zsidó

klerikalizmusról. A zsidó papság sohasem hordott össze milliók vagyonokat és nem akart soha állam lenni az államban. A zsidóság mindig összhangot tudott teremteni az állam és vallás érdeke között és mert vallásának a zsidó állam megszűnése óta csakis etikai oldalai nyomultak az előtérbe, ez az etikai erő lassankint az egész zsidóságot szét-törhetetlen és évezredekkel dacoló egésszé forrasztotta össze, közös faji tulajdonságok és képességek megteremtésével... Ezekből tehát nyilvánvaló, hogy azok a társadalmi támadások, melyek különböző jelszavak alatt indulnak meg, tulajdonképpen nem a vallás, hanem a vallás egyházi szervezete és a vallás tanítási módszere ellen irányulnak. A vallást, mint ilyent, nevetséges volna még a legradikálisabb szocialistának is támadnia, mert a vallásnál szocialisztikusabb senki sem lehet. A vallás is mindenkinek a boldogságát és boldogulását kívánja és embernek emberrel való egyenlőségét, a vagyonnak igazságos felosztását hirdeti.

A vallás és az emberi fejlődés úgy viszonylanak egymáshoz, mint a nedvekké teli, duzzadó erejű fa és a talaj, melybe ez a fa gyökereit eresztí. A talaj a vallás alkotta szilárd bázis, az a kipróbált pozitív valami, amely lehetségessé teszi, hogy az emberi fizikum és pszichikum ősi élettani és bölcsészeti felismerések felhasználásával továbbfejlődjék. Ennek a talajnak a megváltoztatására csak akkor volna szükség, ha maga az emberi természet is megváltoznék, ami azonban éppen élettani okoknál fogva lehetetlen. A helyesen értelmezett vallás tehát nem áll és nem is állhat semmiféle fejlődésnek útjában, legfeljebb azt mondhatjuk, hogy bizonyos mértékben konzervatívvá teszi az emberiséget. De mi is az a konzervativizmus? A konzervativizmus nem más, mint bölcs felhasználása mindannak, amit elődeink tapasztalati úton helyesnek ismertek fel és felismerése annak, hogy a fejlődés ezeknek a már meglévő eredményeknek továbbfejlesztésében áll. Az embereket általában két csoportba szokták osztani: konzervatív és radikális csoportba. Konzervatívoknak tartják azokat, akik megelégedve a fennálló intézményekkel, ellenségei minden újításnak. Ezzel szemben radikálisok azok, akik azt, amit helytelennek ismertek fel, egyszerűen elsöprik és helyébe hozzák mindazt, amit ők tartanak helyesnek. A radikalizmus és konzervativizmus ilyen szembe-helyezése azonban téves. Mert az újítások ellenségei nem konzervatívok, hanem reakcionáriusok és a konzervativizmus helyes értelmezése mellett nem lehet akadálya a fejlődésnek. A konzervativizmus ugyanis jelenti megbecsülését és felhasználását mindannak, amit az elődök tapasztalati úton helyesnek ismertek fel. Ezek között természetesen lehet sok helytelen is, amit a fejlődő élet idővel teljesen ki fog küszöbölni, csakhogy a konzervatív ember azt mondja, hogy ezt a kiküszöbölést és javítást csak progresszíve lehet elérni, vagyis csak egyszerű számtani haladvány a fejlődés útja és nem geometriai ugrás-

Rottmann Mozart:
Jób (részlet).

Mozart Rottmann:
Job (detail).

szerűség, amint a radikálisok képzelik. Ha a toronyba akarunk jutni, meg kell másznunk a közbeeső lépcsőket is. Radikalizmus olyan értelemben, hogy a meglevőt egyszerűen elvesszük és helyette újat állítunk be, nagyon kockázatos és végzetes lehet, mert ellentmond az emberi természetnek. Az emberi szervezetnek hozzá kell idomulnia, meg kell szoknia a változásokat, mert a gyökeresen új viszonyok készületlenül találják az embertömegeket, akik még nem idomultak természetes fejlődés útján hozzájuk. A fejlődés természetes útja nem a radikalizmus, hanem a progresszió. Csak Törökország példájára kell utalnom. Ott is jöttek a radikálisok, az ifjútörökök és bár szabadelvűen és felvilágosodottan gondolkodó ember minden rokonszenvével kell, hogy az ifjútörököknek új és tiszta szellemet lehelő politikáját helyeselje, mégis a mód, mellyel ezeknek a helyes reformoknak érvényt akartak szerezni, egy nemzet katasztrófáját vonták maguk után. Elvették ugyanis jóformán máról holnapra egy embertömeg évezredes tradícióit, megváltoztatták mindazokat a társadalmi berendezéseket, melyek hatásukban és erkölcsükben be voltak idegezve az emberekbe, melyeknek szelleme át és áthatotta az egymásra következő generációk sorát és ezzel szemben a nagyszerű új reformok csak most kezdték ember-átalakító munkájukat, most kezdték a gondolkozást, az életet átformálni, most kezdődött az atavisztikus úton determinált szervezetnek küzdelme az új fénnel és levegővel.

De mint minden újszerű érintés az embernek nyugtalanságot és idegességet okoz, mert még nem tudjuk, hogy az új jelenségekhez miképpen kell hangolódunk, úgy rendítették meg ezek a hirtelen teremtett reformok az embertömegek szilárd bázisát és tették őket hasonlóvá a kiforrásban lévő musthoz. A régi hit elveszett, az új még nem szilárdult meg és így elveszett az a nagy erkölcsi erő, mely egyedül képes a tömegek energiáját harmonikusan a maximumra fokozni.

Még a vallás és osztályuralom kérdésével kell foglalkoznom. Való az, hogy vannak vallások, melyek egyenesen osztályuralmi alapra vannak teremtve, például a hindu vallás, mely az embereket kasztokba osztja, aszerint hogy Bráhmának melyik testrészéből származtak: a fejéből, karjából, vagy lábából-e és eszerint ad nekik több vagy kevesebb jogot, de ez a kasztrendszer nemcsak hogy nincs meg a zsidó vallásban és a belőle származó vallásokban, hanem egyenesen ellenkezik azokkal. Az ellenkezőt állítók legfeljebb abban találhatnak bizonyos támpontot, hogy minden vallás engedelmességre tanít, ami úgyis értelmezhető, hogy ne lázadjunk az uralkodó osztály ellen és hogy különösen a keresztény vallás a földi szenvedésekért és igazságtalanságokért túlvilági kárpótlast ígér, ami alkalmas elfojtani az emberben a jobb társadalmi rendszerekért való küzdelmet, mert megelégszik azzal, hogy a földi igazságtalanságokért túlvilági elégtételben lesz része. Ezekre az ellenérvekre csak azt jegyezhetjük meg, hogy a vallás, mint a gyakorlati élettel számoló filozófiai rendszer, kellett hogy a tényleges társadalmi berendezéssel számoljon és hogy a vallásnak nem az a feladata, hogy izgasson, hanem hogy harmonikus együttélést biztosítson, kellett tehát, hogy megnyugtatót és életkedvet adjon azoknak, akik kedvezőtlen társadalmi viszonyok közé kerültek, de ezzel még nem mondja a vallás, hogy a fennálló életviszonyokat helyesli és szükségesnek tartja, hogy az ember minél többet sanyarogjon. Még csak egy kérdés van hátra: pótolhatja-e a vallást az erkölcsi igazságok felismerése és belátása? Két okból nem pótolhatja: mert a vallás nemcsak erkölcsi igazságokból áll, hanem, mint azt fejtegetéseim során ismételtten hangoztattam, egy egész gyakorlatilag megvalósított, az életet a maga egészében átfogó jog- és bölcsészeti rendszer. De nem elég az erkölcsi igazságok felismerése és belátása azért sem, mert az emberi természetben rejlik, hogy azt, amit helyesnek ismer fel, nem képes önerejéből, magasabb erő nélkül követni és megvalósítani. Például hányszor és hányan fogadtuk meg, hogy naponta néhány percet testedzésre fogunk szánni és milyen csekély azoknak a száma, akik ezt képesek is voltak megvalósítani. Jóformán az egész szanatóriumi rendszer lényege abban van, hogy az ember egyéni energiátlanságát az orvos energiájával pótoljuk. Előírnak étrendi és másféle rendet és bár igazán bőrünkre megy a játék, képtelenek

vagyunk azt betartani. És ha azokban a dolgokban, melyek egészségünket érintik, ennyire rászorulunk a kényszerítő erőkre, mennyivel inkább szorulunk azokra olyan dolgokban, melyek nem közvetlenül a mi személyünket érintik. Ilyen kényszerítő erő rejlik a vallástekintélyében, parancsaiban, a tradíciók által szentesített szertartásokban, az ugyanazon hitet követők együttes energiasugárzásában és a vallásos életfelfogásban.

Fejtegetésünk eredményét röviden összefoglalva, láttuk, hogy a vallás gyökerei az ember őstermészetéig nyúlnak le. Egy pillantást vetettünk a különféle társadalmi bölcseletekre, melyek az emberek egyforma boldogságát hirdették és láttuk, hogy egyforma boldogság egyáltalában nem lehetséges, mert az emberek is különbözők. Minden

forr és változik az eleven, nagy életben, csak az őstermészetű örök törvények nem esnek változás alá. Ezt az anyag által kötött életet kell élnünk, okos és kritikai felhasználásával az elődök tapasztalatainak, velük lelki közösségben és a mi feladatunk csak az lehet, hogy a folytonos és fokozatos fejlődés nagyszerű emberi művét minél szilárdabb alapokra helyezve építsük tovább. De míg a Bábeltornyát építő emberek csak addig tudtak együtt dolgozni, míg egyforma nyelvet beszéltek, addig a mai emberiség különféle nyelvek mellett is együtt tud építeni, mert a nyelvközösségnél nagyobb erő a fejlődni akarás, a kultúra végtelen ereje és a vallások évezredek energiaforrásából eredő erkölcsi és világnézetbeli nivelláció.

Mozart Rottmann: Job et ses amis.

Rottmann Mozart: Jób és barátai.

TURÓCZI JÓZSEF: VERSEK.

ŐSZI ZSOLTÁR.

Sajnálom magam s az ifjúságom,
Alommezőkön tétlenül telőt,
A könyveim közül ki méla vágy von,
Sirván sóhajtok zárt ajtók előtt.

S most elmegyek meghalni távol őszbe,
Szomorú délre visz már a vonat,
Ne engedd, hogy az arcom ránc redőzze,
Tedd szép nyugodttá a halálomat.

Lelankadó, meleg fejem karold át!
Igy küldöm elhalóban ezt a zsoltárt...
A versem oly szegény itt, meghal, árva.

Fogj át most, bánattengerek hajósát
S ne hagyj szívem, e bénakelyhű rózsát,
Borulni vágyak tört üvegfalára!

KELETI ÁLOM.

Halvány király vagyok, ki éjtszakánként
Nehéz selyem köpenyt borít magára
S tenger fölött dül bársony pamlagára.
Körötte mécsesekben sárga láng ég.

Egy gálya partot ér s kibontja terhét:
Fehér rabszolganőt, ki térdre bágyad,
Mély perzsaszőnyeget nyárestí ágynak,
Ametiszt amforát s friss rózsá kelyhét.

Kék tengerek csigáit, rőt rubintot,
Zengő szigeti bort, mely rozsdaszínt fog.
S a görnyedő rab mind elébe járul.

De ő únottan ül setétes éjbe.
Fejét lehajtja lankadó kezébe
S úgy álmodik egy leány fehér nyakárul.

SZOMORÚ VÁROS.

Nem ismered a délután unalmát,
Órák döbrent ütését minden éjjel,
Szomorú álmot hosszú reggelével,
Melyet az első ébredés fuvall rád.

Párnád liheg megbújva és aléltnak,
Mint faun, ki táncoló leányt utánoz,
S te visszaszállsz egy régi délutánhoz,
Hol kék az ég (nem tudva, mind miért van?)

Úgy láthatod még kedvesednek arcát,
Ó, álmom — ébrenlét fakó szigetje,
Új álmok ízén édesül fanyar szád,
Míg távolabb vonul hajód sietve...

LAKATOS LÁSZLÓ: LASSALLE.

fiatal férfi ott ült a szalonban. Széles selymes karosszékekben ült, olyanban, amínőket a második császárság ragyogó és fénylő Párisából vettek a szegény Berlinbe. Ferdinánddal szemközt Hatzfeld Zsófia grófné ült, öregedésében is elragadó asszony, akiért a csillogó szemű, sugárzó homlokú férfiú, fiatal korában oly sokat tett.

Nagyon szereti őt? — kérdezte a grófné részvétellel.

— Nagyon szeretem Szonját — mondta Ferdinánd, nem büszkén, nem is restelkedve, inkább mint végzetszerű és elháríthatatlan ügyről beszélve a szerelemről, amelyet az orosz nemes kísasszony iránt érzett.

— Ferdinánd — mondta a német grófné — én magának sokkal tartozom, többel, mint az életemmel... Nagyon szeretnék valamit tenni, magáért és éppen azért a csodálatos eszéhez szólnék, az eszéhez, amelyről maga érzi a legjobban, hogy most nincs annál külön az egész világon... Lássa Szoluczev Szonja barbár nő... még csak németül sem beszél... Maga Heraklitoszszal foglalkozott, egy birodalomnak ünnepelt szónoka, tudós és író...

— És mégis őt szeretem — szólt Ferdinánd. — Ennek nincs köze a kicsiny tudományomhoz és az ő nagy tudatlanságához. Szeretem, mert Aachenben akkor, amikor várakozó lelkem megérett a szerelemre, éppen őt találtam a „Grande Monarque“ étkezőtermében... Ő szép és nagyszerű... de ez mellékes is... Maga tudja Zsófia, hogy nálam az érzés a fő, maga a szerelem, amint hogyha beszélék, akkor sem az igazság és a végcél izgat, de a hangom, a szavaim és maga az, hogy beszélhetek. Azután megfölk attól, amit mondok és éppen így van a szerelemben is. Eleinte csak maga az érzés volt a fontos és most megveszek az orosz leányért...

— Ferdinánd — mondta a nő a lelkiatyának és a tanárnak az ünnepiségével. Maga az elnyomottakért harcol. Valamikor engem védett meg a férjem, a bíráim és a porosz király ellen, börtönben ült értem és az igazságért... (Lássa, nem igaz, amit az előbb mondott, mert magának mégis az igazság a legfontosabb.) Most Marx barátja és a munkások vezére... És maga szereti az orosz leányt, az ő ázsiai pompájával. Nem érzi a rettentőt, hogy a leány apja, ez a műveletlen és mocskos ázsiai bojár, lenézi önt. Nem adja a leányát az agitátorhoz, a munkások vezéréhez. És maga, aki csipkedí a trónt és az egyházat, maga nem érzi azt, hogy magára nézve lealázó, ha zsebrevágja ennek a szakállas orosznak a gorombaságait, istenem, ennek a szakállas orosznak, akiben benne van mindaz az alacsonyosság, amit maga a nemesekben ostromoz. Nem érzi, hogy az egész ügy nem való magához.

Ferdinándnak éles, keleti arca kipirult. Az orrcimpái megremegtek és izgatottan forgatta az aranygombos pálcikát, amit mindig ideges jobbkezában tartott.

— Mondhatná, grófné egyszerűbben is azt, hogy zsidó vagyok.

A grófné egészen bátran felelt:

— Igenis erről van szó. És én bátran mondhatom, nálam ezt nem lehet félreérteni. Senki nálam jobban nem szeretheti a zsidókat, hiszen maguk hárman, Oppenheim, Mendelssohn és maga mentettek meg akkor.

Ferdinánd arca kinnal dolgozott. Látszott, hogy az, amit a grófné most mondott, sokáig és gyakran szólalt meg benne, magában Ferdinándban is és nem közönséges viharokat támasztott lelkében. De arca hirtelen kemény lett és gögös. Szeme diadalmasan csillogott. Tudta, hogy most nagy dolgokat fog mondani a grófnénak és előre is mint győztes beszélt hozzá.

— Zsófia, ön elfelejti, hogy én is arisztokrata vagyok. Nagyobb arisztokrata, mint Szolucevék, akik a Trubeckoj hercegekkel és a Dolgorickiakkal rokonok és nagyobb arisztokrata, mint ön, Hatzfeld grófné. Apám egyszerű kereskedő Boroszlóban és a legfőbb kincse a libamáj. Én is a boroszlói zsidó temetőben óhajtok pihenni egykor a selyemkereskedők, az öreg Lassalok mellett... De lássa, én már Lassalle vagyok franciásan, két l betűvel és egy néma e-vel és fejedelem vagyok. Bismarck velem tárgyal, a rajnai paraszt engem imád és Vilmos király tőlem retteg, a selyemkereskedő fiától és a világ első nagyurától. Én előkelőbb vagyok Viktória királynőnél és a minden oroszok cárijánál. Én zsidó vagyok.

— Ferdinánd — kiáltott a grófné ijedten — hiszen maga demokrata, forradalmár!

— Az vagyok és mégis a világ első arisztokratája. Én olyan arisztokrata vagyok, hogy a világ első demokratájának is szabad lennem. Az én őseim már három évezred előtt uralkodtak... ösmerték az aranyat és a bíbort... Maga az Isten is az ő magántulajdonuk volt és megvetettek minden idegen népet. Királyi sarj vagyok... Minden ősem az volt... Az, aki öt évszázaddal ezelőtt a ghetto szegényes templomában prédikált, ha kezet foghatott volna a német-római császárral, e kézfogás után imádság közben mosakszik és a ghetto piszkos udvarán gyöngy-tíarát tesz az érintetlen lánya fejére... Az apám, aki kalmár, nem tud más portékával kereskedni, csak India selymével... És én, aki az aranyat az eszemben és a selymet a hangomban hordom, bársonnyal szegélyezem a frakkomat, a szabadság vörös színében égő rubintot tűzök a kravattámba és aranyos pálcikával a kezemben kopogtatok a szegényeknek és a rongyosoknak a keblére. A szabadság hercege vagyok és az aranyos pálcikám, amivel Kölnben, a népgyűlésen beszélek, sok ezer esztendő, valamikor maga Mózes vert vele vizet a sziklából.

— Lassalle — ijedezett a grófné.

— Nekem a fény kell, a pompa és a luxus. Meg akarok alázni mindenkit. Vagy hiszi grófné, hogy minden igazságon és részvéten felül nem az a mulatság hajtott a maga ügyében, hogy én a boroszlói zsidógyerek, a kereskedelmi iskola hanyag tanulója táncoltatom meg Hatzfeld grófját és Poroszország királyát. Ezzel tartoztam nekik, mert kétezer éven át elütöttek a jogartól, ami engem méltán megillet... A Szoluczevek... óh... hát mi az nekem, értse meg, én nekem az a nemes érc, meg az a régiség, amivel ez a barbár orosz nemesi marsall felém jöhet... Én külömb főúr vagyok, de ő is főúr és ezért kell a lánya. És kell, mert nem akarja nekem adni. De megszerzem. Kiharcolom. Előbb, mint zsidó forradalmár megalázom az orosz főnemest, azután mint zsidó arisztokrata, mésalliance-ot kötök az orosz bojár-kisasszonnyal. Leszálok hozzá és elveszem. Vagy ellököm magamtól... Még nem tudom. Pedig nem nagyon szeretem Szonját.

És most, hogy Szonjára, a szerelmére gondolt, hirtelen meglágyultak Ferdinánd vonásai.

A grófné hallgatott. Zavarodottan és értelmetlenül bámult maga elé, mint ahogyan a kis gyerek a sötétbe néz. Azután lassan, szinte szédülten kérdezte meg.

— Hanem mégis Lassalle... ha maga ilyen... hát akkor miért demokrata?

Most megint ragyogás ült ki a férfi arcára, de másminő, mint az előbb.

— Grófné, amikor én megszülettem, már hatezer éves voltam. Kétezer éven át minden ősem tudott írni, olvasni. Egy anyai ágról való rokonom megtébolyult a sok szellemi kincstől, amit magában hordott. Nem gyermekként, de mint csodálkozó és mindent látott agg jöttem a világra. Nemcsak királyi őseim élnek bennem, de azok is, akik a zsidó negyedben szenvedtek. Én láttam már más világot is mint ez, sok világot. Engem nem köt ennek a mai világnak sem a törvénykönyve, sem a nemesi kasztrendszer. Trónfosztott vagyok és bár korona abrincsa szorítja a homlokomat, de azért szabad is vagyok. Én tudok kételkedni és vizsgálni is. Őseim között nemcsak uralkodók voltak, de szenvedők is, fölényes észszel, de a magukénál ezerszerre érzékenyebb szívvel szenvedők. Trónkövetelőnek születtem, de kifosztott őseim tragikus örökségként rám hagyták a gúnyt is. Ez az én jogarom és kormánypálcám, amit a munkások zászlóaljai a szabadság vörös színében égő bársonypárnán hordanak, míg én királyi palástomban követem őket... Asszonyom, grófné, ne felejtse el, hogy őseim között próféták is voltak, akik a szegény népért küzdöttek. És nem isteni multság-e számomra, ha a magam gondolataitól és szavaiktól és az igazságtól, amit magam állapítottam meg, megittasulva, óh nemcsak a szívemmel, hanem az idegeimmel és a pompás fejemmel, szeretve a munkásnépet, vezetem őket

Rottmann Mozart:
Fiatal rabbi.

Mozart Rottmann
Jeune rabbin.

a királyi palota ellen, amelyben tulajdonképpen nekem volna helyem.

— És ha beveszi egykor a király palotáját, Lassalle?

— Akkor nem ülök belé! Ezt nem tehetem! Mert nemcsak despota vagyok és generális, hanem filozófus és republikánus is. Számkivetett herceg vagyok, aki őseim demokratikus szellemi kincseivel kergetem le a trónról azt, aki helyettem ül ottan. Hanem ha győztem, igen, akkor a saját fegyvereim tiltanak el a saját trónomtól, amelyet kénytelen leszek elégetni. Sírni fogok, amíg az aranszék a tűzben pernyévé lesz, a szívem a lángokban szeretne lobogni, a véremmel szeretném a tüzet oltani, hogy megmentsek valamit a trónból, de az eszem, amely megtanított kételkedni mindenben, még magamban is, az majd visszatart. És végül is az egész színjáték alatt gúnyosan fogok hahotázni. És ez jó lesz. Mert az isteni gúny, a fajtám átkos és bűvös adománya, megvált a bennem dúló belső küzdelemtől. Ha néha nem volnék gúnyos és szívtelen, elégnék a belső tüztől.

Hatzfeld grófné, mély, belső megindulással tekintett Ferdinándra.

— Szegény romantikus — mondotta.

— Az vagyok és néha gyermekesen az. Sárga rózsát hordok a gomblyukamban, mert az őseimnek a szégyen sárga foltját kellett kaftánjukon hordani. Ki érti ezt a szimbolumot? Senki, csak én. De engem boldoggá tesz és az örök izgalom, amiben élek, mindig új lendületet kap, valahányszor reggel én, a forradalmár, sárga rózsát tűzök a selymes kabátom gomblyukába. Romantikus vagyok, az volt ifjúságom atyai barátja: Heine is. Nekem shakespearí játék a népgyűlés és az a jelenet is, amikor Bismarck gróf a lakásomon keres fel.

— Az orosz leány is az?

— Ő is. Az ázsiai arisztokrácia felé — barbár, de alattam álló! — is a romantika vonz. A szerelem felé is az. Állandóan gondolkozom és állandóan szerelmes vagyok, mindig szenvedek és mindig ujjongok, magányomban mindig tépelődöm, de a szereplés, a szónoklatok és a szerelem mámora megváltanak tébolyító gondolataimtól. Cselekvésbe hozzák az idegeimet, amelyeknek mindig kell valami izgalom. Maga ezt romantikának tartja és talán igaza van.

— Lassalle! — szólt a grófné aggodóan. Ennek rossz vége lesz, Ferdinánd, én félttem magát.

— Lehet. De ez a rossz vég is szép lesz, nagyszerű, tehát jó. A barrikádokon fogok elesni vagy grófi szalonban, pisztollyal öl meg a féltékeny férj. És akkor majd a grófi szalonban elesett forradalmárért fellázad a nép. A selyembe öltözött szeladont pedig behelyezik ősei gyalultatlan fakoporsójába és kiviszik a boroszlói zsidó temetőbe. Ez lesz a vég. És a vég szintén romantikus lesz, Zsófia.

Ferdinánd ezután felállt. Kezet csókolta a grófnénak és távozott a szalonból, amelyben Hatzfeld Zsófia még sokaig egy helyen ült. Szédülten ült és arcának zavarodott kifejezésével elárulta, hogy mindaz, amit most hallott, idegen muzsika volt a számára.

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: AKI GYÓNTAT.

Néha szólnék, néha gyónnék,
De talán nincs miért, kinek...
Szeretném levezekelni
A vétkeimet.

Szeretném, ha lelkembe látna
Valami szent, jó fenomén.
O, szeretnék valakinek
Nagyon sírni én.

De hiába! nincs egy szent se.
Ez az egész világ halott!...
S aki élém jön jóakarón,
Az újra csak én vagyok.

BIBLIA. ÉLETE

LENDVAY KÁROLY: BIBLIAI
MŰVÉSZET.—ROTTMANN MOZART.

integy évtizede, a kultuszminiszterium iskolai faliképek megfestését rendelte el a magyar nemzet korszakos jelene-
teinek visszaadására. Így az iskolák falairól ma már képletes ábrázolásban megérzékítve olvashatjuk Mátyás király, Nagy Lajos s más illusztris történelmi alakok korát feltűntető jellemző eseményeket. Tekintve a gyermekeknek a képek által való impresszionizmusát, az eszme kiválóságát és kiha-
tasát nem hangsúlyozhatjuk eléggé.

Nem csupán az iskolában, de a serdülő ifjú-
ságtól a férfikorig s azontúl minderősebben emel és nemesít a képzőművészet, azzá lesz, amit Castelar Emil „az élet északi csillagá”-nak nevezett.

Eszményi célja mellett a gyakorlati élet is mindinkább lefoglalja a képzőművészetet. Hatalmas segítőtársat találnak benne a lelkekben izzó eszmék. A szavak és tettek mellett a kultúra munkájában ma már alig nélkülözhetjük a képletes ábrázolást; maga Northcliff lord, a legnagyobb újságíró hang-
súlyozza: „Egy évtizeden belül a legkomolyabb napilapok sem mellőzhetik az illusztrációkat”.

*

Ha a művészetet zsidó szempontból nézzük, akkor vissza kell térnünk annak hatására a gyermekkorban. Amint ha-
zánk történelménél fontosak és megbecsülhetlenek a faliképek: a zsidó történelem sajátos korszakai hasonló meg-
örökítést igényelnek, ha e tárgy szellemét minél mélyebbre akarjuk vésni a fogé-
kony gyermeki lélekbe. A gyermek zsenge elméjében feldolgozza az ábrá-
zolásokat, sokkal biztosabb következte-
tésekre jut: mindez viszont erős támasza, segítsége a hitoktatónak is.

Látjuk továbbá, hogy pl. Petőfi köl-
teményeit csak Révész Imre és Hegedüs László, Madách ember tragédiáját egy Zichy Mihály tudta megérzékíteni stíl-
szerűen. *Stílszerűség: C'est le mot:* különösen a bibliai festészetben. Ez a piktúra bizonyos *race-képességeket, han-
gulat-átéléseket, a korhűségben való ko-
moly elmélyedést és tanulmányozást* igényli. Így bár a festészet legrégibb időpontjai óta foglalkoztak művészek a bibliai hangulatok, események, cso-
portok és karakterek visszaadásával:

abban ritkán sikerül a bibliai ízt fellelnünk, különösen zsidó szempontból. Itt semmi egy-
oldalú vélemény nem irányítja gondolatainkat, hisz tisztán kritikai elméletről van szó, de ismételjük, hogy a fönti elvek nélkül a zsidók törté-
netét tárgyzó bibliai piktúrát zsidó nézőpontból nem értékelhetjük. Az olaszok visszaadták Itália azúriját, helyi hangulataikat a drapériákban, fel-
fogásokban, a csoportok beállításában: Rafael, Michelangelo, Tiepolo, Bartolommeo stb. tisztán koruk reneszánsz-érzéseit adták vissza, s itt elég utalnunk a Gyula pápa sirját díszítő Mózesre, vagy a Flórencben lévő Dávid-szoborra, melyek egy művészóriás szellemét tükrözik ugyan vissza, de nem találjuk bennük a zsidó *biblikus* szellemet.

Tudjuk milyenek voltak a régi népek, de hogy az ősök cselekedetei miképen nyilvánultak, annak sokszor igen különböző sejtelmével bírnak csupán. Ha azonban a művész ceruzája, ecsetje és vésője által megérzékítve látjuk az eseményeket: elénk tárul ama korok egész szelleme és világa, egyetlen impresszióval néha úgy hat, mint egy-egy súlyos könyv. A bibliai történetből vett témák mindenkor időszerűek és minden időben nagy fontossággal bírnak.

Hogy azonban a bibliai művészet intenzívebb legyen, szükség volna a műbarátok ösztönzésére és így a művészek alkotó kedvére. Más nemzetek-
nél régóta szövődésben áll e két tényező, különösen az angoloknál, hol a bibliai témákat kedvelő gazdag műbarátok lelkesedéssel fordulnak a bibliai

Mozart Rottmann:
Méditation profonde.

Rottmann Mozart:
Fejtörés.

történelem felé és nagy gyönyörűséget találnak az ily tárgyú művekben. A londoni Royal-Academy bibliai tárgyú képeire kell utalnunk, melyből sok tanulságot merítenek a művészek és műbarátok. Így látszik az, hogy némely művész képéből hiányzik a *korhűség*. Alakjaik lehetnek keletiek, hasonlóképen a tájkép: Hiába merítik tárgyukat sokan a bibliából, a bibliai zamat hiányzik belőlük s nem tudnak megragadni bennünket, legföljebb sajátos egyéniségüket adják vissza, a mi a művészet általános értéke látószögéből érték ugyan, de kor- és stílszerűség, a zsidó történelmi értékelés dolgában hidegen hagy bennünket. Ríberának sem sikerült így az általunk keresett szellemet kifejteni bibliai képeiben, csak talán az egyetlen nagy Rembrandt elégít ki bennünket a mi sajátos nézőpontunkból tekintve. Viszont ez irányban hatalmas zsidótörténeti zamatot találunk Salomons I. Salomon „Samson és Delíla” képében, hol megragadó erővel érezzük ki a race-művészt. A lefolyt sok ezer év meglepően elevenedik meg ez abszolút

modern műben. Cromer: „Józsefet eladják testvérei” c. vászna egészen bibliai; mennyi szeretetteljes elmélkedés oly részleteknél, hol a képzelőerő párosulva a fajszeretettel s a korhűség komoly tanulmányozása jegyében jelenik meg előttünk; továbbá „Mózes és népe a pusztaságban”, Brown képe, hol az elnyomott és felszabadult zsidóság himnuszát látjuk csodálatosan megfigyelt karakterekben, éppen úgy, mint Alma Tadema római és görög képeinél, hol korhű a mozgás, a ruhák, a fésű a nők hajában, az esztráda, melyen ülnek, élénk varázsolják az évezredek előtti multat.

Egy bibliai mű a hozzáfűzött igényeknek tehát akkor felelhet meg, ha megtaláljuk benne: 1. a bibliai tényhűséget; 2. a művészi felfogást; 3. a jó tervezést; 4. a tárgy átértését.

A németek számos bibliai festményén kirívóan kifejezve látunk egy-egy művészi irányzatot, de teljesen hiányzik náluk a bibliai szellem. S e nélkül a műveknek bibliai szempontból nincs meg a jelentősége.

A bibliai művészet megteremtése tisztán a műbarátok érdeklődésén múlik.

*

Az itt vázolt értelemben óhajtunk foglalkozni néhány művészünkkel s a méltatásuk révén bátorítani és buzdítani óhajtjuk őket a megkezdett irányzat folytatásában. Másutt mindennütt kellően értékelték ezen bennünket közvetlenül érintő művészi feladatokat s kíváncsiak volnának, hogy mi e tekintetben sem maradjunk háttérben.

A sorozat elején kell foglalkoznunk Rottmann Mozart művészi egyéniségével. Évek óta állít ki a budapesti és külföldi műtárlatokon. A bibliai tárgyú képeken kívül Rottmann Mozart nagy szeretettel mélyed el a magyar népiéletet visszaadó vásznakba. Érdekes, hogy mikor bibliai tárgyú képeket fest, maga a tragikus, filozófelmélyedés, hol a nagy vallási és emberi drámák komor felfogása erős összhangban van a megrázó hangulatokat visszaadó színfelfogásokkal és formákkal. Talán ki fog kerülni Rottmann Mozart ecsetje

Rottmann Mozart: Várják az ítéletet.

Mozart Rottmann: Avant le jugement.

alól derüesebb színezés is a bibliai tárgyú képeinél, de úgy látszik, egyelőre a zsidóság korszakos jelenségeinek eseményei tartják lekötve. Korábban Munkácsy hatása alatt 1909-ben festett, mint „Várják Pilátus ítéletét” képeben, hol azonban

tisztán festői beállítások inspirálták. (Veisz Gyula nagykereskedő tulajdonában.) Gyorsan kikerült azonban az előbbi hatás elől és „Sámson kigúnyoltatása” (1910) önálló drámai felfogásban tárgyalja a biblikus hős tragédiáját a filiszteusok gúnyja

Mozart Rottmann Entre les savants.

Rottmann Mozart: Az írástudók között

Rottmann Mozart arcképe.

Portrait du peintre Mozart Rottmann

közepett, míg középen a hűtlen Delilát jellemezte. Ez a mű Aschner Lipót gyáros (Káposztásmegyer) tulajdonában van. Viszont sehol sem láttuk a régieken kívül — oly megfelelő és stílszerű elgondolásban Jóbot (Saxlehner András tulajdonában), kit barátai vigasztalnak, továbbá „Az írástudók között” kompozíciójában, hol az alakok és színek harmonikus elrendezése egy nyugodtabb bölcselkedés leszűrődését adja vissza.

Bibliai témáival ellentétben a magyar zsánerkép igazi éltető eleme Rottmann Mozartnak s Bihari Sándor, Roskovics Ignác stb. óta kevés hasonló derűs és életteljes képet láttunk. Ha elmélyedünk idevágó kedves, családias kompozícióiba, mint a „Haragszom rád”, „Kártyavetőnő”, „Jó hangulatban” (Bánd Gyula nagykereskedőnél), „Családi öröm” (gyoroki Andrányi Jenőnél, Arad), „Szerelmes levél” (báró Wodianer Hugónál), „Kedvező alkalom” (báró Schossberger Rezsőnél), „A titok” (Ungerleider Mórál) stb. élénk dokumentumaít látjuk művészünk szeretetreméltó fantáziájának és annak, hogy méltó folytatását adja a magyar műtörténet legjobb zsáner-festőinek.

Rottmann Mozart a maga egyéniségét így definiálta:

— Szeretem a színes hatású dolgokat, a szép formákat. Mindenkori a nagystílus kompozíciókra törekedtem, anélkül, hogy a plein-air túlzásaiba esnék.

Igen érdekes Rottmann Mozart pályafutása. Édesatyja a nagycsaládú, derék ungvári köszörüs-

mester, különös zenei hajlammal bírt s ennek tulajdonítható, hogy a nagy zeneszerző után nevezte el fiát. A zenei hajlamot Rottmann Mozart örökölte is és a hegedűben és gordonkában meglepő talentumot mutatott. Mint szegény fiú iratkozott be a bécsi konzervatóriumba, hol Helmesbergernek és Udelnek volt tanítványa. Később, tizenhét éves korában a zeneleckéből megtakarított pénzzel Münchenbe ment s végleg búcsút mondott a zenének, mert a festészet iránt érzett most leküzdhetlen vonzalmat. Itt Azbé, Wagner Sándor és Hollósi alatt tanult, zeneleckéből tartotta fenn magát, közben aránylag rövid idő alatt a Glaspalastban állított ki, majd Budapestre jött s festményei alapján Benczúr mester fölvette tanítványai közé, hol most ötödéve dolgozik, de már közelebb innét kiválik és nagyrészt a bibliai piktúrának óhajt élni. Meggyőződésünk, hogy érdeklődésünket állandóan mind erősebben leköti e tekintetben és sok várakozással tekintünk Rottmann Mozart jövődi munkássága elé.

MARGITKA S. GYULA: EMLÉKEZÉS NAGYANYÁMRA.

Most ég a mécs . . .

A pislá fénye átjárja szobám.
Emlékszem én, egy ilyen néma éjjel
Hagyott bennünket itt a nagyanyám.

Mindenki sírt. Mindenki hallgatott.
Fedett tükrök közt kellett ó leélnem
A szomorú, a kedvtelen napot.
És megkérdeztem félve apukát,
Hogy mért oly bús és mért oly mord az arca
Könnyek között, nagy fájdalommal mondta:
„Fiam! te is sírj: nincs már nagyanyád”.

Nem tudtam még, hogy mi az a „halál”.
Azt hittem, hogyha egyszer messze szárnyal,
Soha, de soha vissza nem talál.
Nem tudtam még, hogy csendes életünk
Bánatkövekkel, könnyel van kirakva
S mint katonák: vezényelt gyors attackba’
Egyszer mindnyájan, mink is elmegyünk.

Most már tudom. Ó, jaj, most már tudom.
E kicsi mécses megtanított rája,
Hogy céltalan az élet minden álma
És minden vég: egy picí sírorom.

Most ég a mécs és én csak félve nézem.
Érzem, hogy egykor értem is fog égni,
Hogy nékem is lesz egy ilyen pislá mécssem.

ÁGAI ADOLF: KORFUI ZSIDÓK.

Valahányszor idegenben járok, meg-
esik, hogy valamely gyűjteményt
mellozok, főképen, ha ősi marad-
ványokat foglal magában. Nem
mintha teljes becsüket meg nem
érezném. De szabadulni kívánok
attól a nyomasztó gondolattól, hogy mind az,
amit látok: nincs. Azaz volt. És ennek a vissza-
hozhatatlanságnak tudata rászakad a lelkemre.
Elszoruló szívvel rovgattam Pompéinek csöndes
utcait és tereit. Milyen derűs élet folyhatott itt
hajdanában! Miért nem születtem én kétezer év-
vel ezelőtt, hogy barátkozhattam volna a forumon
annyi jeles polgárral, hogy Korinthusban be-benéz-
hettem volna valamely kedves szobrászom műhe-
lyébe s akár segitettem volna magam is húzni
fel a hegyre a faragott kőkockákat a Parthenon
építéséhez. De bár a voltnak fájdalma sehol éle-
sebben nem nyílal belém, mint a temetőben.
Mindenütt vágyódom a sírok közé, különösen
pedig a hitfeleseim sírjai közé. Mert hogy ez az a
„volt“, amire a zsidó is ad.

Korfuban jártam nemrég, az eszrog híres termő-
földjén. Ezt a mi szent gyümölcsünket tudvalevő-
képen még azon zöldjében szedik, kenderkócba
göngyölgetik, dobozba rejtik s féltve szállítják,
nehogy megsérülven, mint afféle pőszel alkalmat-
lan legyen a kegyeletes szertartásra. De már
bizony ez a kertészeti iparág hanyatlásnak indult
a szép szigeten s ez idő szerint már Szicíliából
hozzák, de onnan is évről évre kisebb mennyiség-
ben, mivel hogy megfogyott a fogyasztása. Régente,
a sátoros ünnepek multával, a zsidó asszonyok
befőttes üvegeinek dísze vala. De ritkaságszámba
megy ma már a kóser háztartásnak ez a parádés
darabja.

Még látom kicsi falumban a jó Ajren samesz
bácsit, a zsidó egyházfit, amint korán reggel
mezuzától mezuzáig rohanva — mert a szegé-
nyebbjének nem futotta a saját külön eszrogra és
lulávra — sebtében megbrocheltatott bennünket
s aztán, szájában az áldásnak utolsó morzsaival,
ügetett a szomszéd zsidó portáig. Innen is maradt
fenn a kelletlenül tett rövid látogatást találóan
jellemző „luláv rázás“ példája.

Ha kevés is már Korfuban az eszrog, luláv annál
bővebben terem. S ha igazán békét jelentene
minden pálmaág, sohasem pusztítaná több háború
és gyűlölség a világot.

Ott andalogtam barátommal a Kasztradesz kül-
városban. Az egyik utcája szinte néptelen, pedig
Korfuban forr az élet. A házak ablakai üresen
tátonganak le ránk. Az udvarban elburjánzik az
opuntia, az ablakot kiveri a moszat, a küszöbön
— bevált rajta a szörnyű átkozódás — nő a fű.
Ezt az átkot a hitetlenek fejére, a szabbat szent-
ségének megszegőire dörögte rá a próféta. Pedig
épp amiért e pusztá házak volt lakói tántoríthatat-

Mozart Rottmann: Portrait
de M. le directeur M. Halász.

Rottmann Mozart:
Halász Manó igazgató arcképe.

lan hűségben és igazhívésben ragaszkodtak apáik
hitéhez: épp ezért merednek ránk most üres sze-
mekkel a zsidó korfióták egykor boldog hajlékai.
A jobbmóduak városrésze volt ez, kiket, tán tizenöt
éve mult, a Zante szigetéről idáig elharapózott
lángok pörkölték ki innen s futó lábuk nyoma-
dékát pirosra festette a vér.

A módosabbja elmenekült s itt szorult a szegé-
nye. Védekeztek, harcoltak a felbujtott ádáz tömeg
ellen, mint nemrégiben a kisenevi zsidók is.
Egyrészt a menekülés, másrészt a vérengzés
megtizedelte őket. Nyolcezerről leapadtak a felé-
nyire. De közben a szaporodás és visszaköltözés
ismét megnövelte számukat.

Ma már békében él itt Izrael népe. Csak husvét
körül lobban ki a hétköznapi elcsöndesülő
gyűlölet. Az ünnepi malaszt váltja ki a kereszte-
nyekből az üldözés szenvedelmét. De már — így
világosított fel egy ottani zsidó ember — meg
van tiltva „nekik“ a nagy kövekkel való hajigá-
lódzás. Teszi a kavics is. Meg a köpködés is
csak valami.

Eltűnődve ballagtunk mind kijebb. A hosszú
szeren jobbra és balra a kisipar s a kiskereskedés
tárja ki árucikkeit. Ám ez az út kegyeletes út
is: balra egy újabb nemzeti hős és államférfiú
emlékét őrzi a görög-katholikus templom. De
Kasztrisz hamvait foglalja itt magába egy mű-
vész faragású márványszarkofág. Szembe vele
a zsidó temető. Roppant területén aránylag kevés
a sír. A magas fű közül alig nyulnak ki a macé-
vák. Jobbára kölapok, melyek fejről nem állanak
a kéverén, hanem csak úgy borulnak rá. Sötét

cíprusok nem meredeznek fölük, s virágos díszük nem a kertész műve, hanem a tavaszé, mely ibolyák ezreit hinti el a porladó zsidók fölött. A rengeteg területhez képest kevés is ebben a temetőben a sír. Csodálni való a municípiumnak ez a bőkezősége a zsidóság irányában. De, magyarázza az én emberem: e részt határtalan a városi hatóság nagylelkűsége: a legnagyobb területet sem sajnálják erre a célra. Csak temetkezzenek a zsidók mentől sűrűbben.

A XII. században, a bizanci császárság összeomlása után elkövetkezett diaspora óta Korfu történetének adatait e zsidó község levéltárából szedik a történészek. Lapjainak egyike tündököl a dicsőségtől: a zsidók hősileg harcoltak a török ellen, aki hasztalan vívta az egyik erődöt, melynek most is „Fort Avram” a neve. A zsidóság története belejátszik még az Odisszeába is, persze a zsidóságnak csekélyebb díszére. A közeli Iskariu, a homéri Seheria faluból származott ugyanis Judás Iskariótes, urának és mesterének árulója. De meg is lakolt érte. Magyar drámát írtak róla. Persze, hogy csak 2000 évvel később. De ez a büntetés kegyetlenségét nem csökkenti.

A Pantokrator hegyének ormát s gerincét búcsúfényével hinti el a tengerbe hanyatló nap. Leszáll az est: péntek estéje. Lechodaudi líkrász káló! Jövel, óh szépséges menyasszony! Vagy inkább: hadd járuljunk mi a te boldogságos színed elé, aki népünk legbúsabb napjait is meleg sugárzásba vonod. Csaták s üldözések sebeitől vérző fejedet édes békében hajtod az ő nyugasztaló vállára. óh Izrael!

*

Szűk síkatorokba, keskeny közökbe érünk, melyeken mi természetes urak, barátom s én, jó-

formán csak éllel feszülhetünk át. A zsidó városrész. Idegen voltunkra legott ráismernek. Nyilván amolyan kíváncsi turistát láttak bennünk, akik utána akarnak nézni a mindig és mindenben érdekes zsidóságnak. Hogy mi is közös hitet vallunk övelük, nem sejtették; valamint bennük mi sem ismertünk rá a mi fajunkra, ha egyebütt esik velük találkozásunk. Sok közöttük a kékszemű, szőke s nyulánk, mint az orosz és lengyel zsidóban is, kinek faji jellegét ugyancsak megváltoztatta az égalj — ha ugyan sémi egyáltalán s nem inkább sarmata, vagy a zsidó hitet váltott kazár ivadék, amire kaftános, hernyósípkás, kucsmás viselete is rávall. Az erősen kiszögelő arcélt inkább a görögségen tapasztaltuk. Ezt bizony valamely keleti német tartományban zsidónak is ütnék le. Erre felé az izraelitát inkább tán az ő árja külsejéről ismerik fel és dobálják is meg miatta.

Midőn megértették, hogy izraeliták vagyunk magunk is, tiszteletük nyilvánításához járult a melegség. A melegség, de nem a közösségből váltott komázás, amelyet itthon tapasztalunk. „Te zsidó, én zsidó — szervusz!” A rokonérzet és csodálat vegyületével tekintettek fel hozzánk, akik abból a meseországból jöttünk, ahol az antiszemítizmus csak platonikus; ahol a népen, e türelmes, parasztjában is úri — talán jobban talál, ha úgy mondom: gentleman-gondolkodású magyar népen nem fogott az eleinte pad alatt, majd szemérmetlen nyíltsággal izgató Bujtár Frásibundusok bőséges mételyhíntése; akiknek műve az is, hogy benne lohadóban van a magyar érzés, amely eddig büszkén dobogtatta meg az ő szívét; akik Róma felé terelik Árpád fiait s az egyetemes-

ségre, a katolicizmusra törekedő pápai világhatalom jármába görbíteniének minden népeket. Még elég szabad ország Magyarország, hogy ezt bátran ki merjem mondani, amit hiszen úgyis tudunk s érezünk mindannyian.

A zsidó hitközségnek három a zsinagógája. Valamennyiben a szefárd szertartás szerint foly az istentisztelet. Az almemor nem a közepén emelkedik, hanem szemben a frigyszekrénnel. A község tagjai nem külön pulpítások (magyarul: ständer) előtt buzgólkodnak. Mint a keresztyén templomban s az újabb keletű zsinagógában tapasztaljuk: padokban sorakoznak, de a frigláda s a kántori emelvény között hosszában. Fele innen ül, a másik fele háttal az innensőhöz. Az imaház díszes, világos és szellős emeletes terem, ami ezekben az összezsugorodott utcákban csodaszámra megyen. A nagyméretű frigyszekrény körülüldözve a tóra kettős göngyölege fölé szánt pompás művű arany és ezüst koronákkal. Pedig jócs-

Rottmann Mozart:
Családi kör.

Mozart Rottmann:
Cercle de famille.

kán hordtak el belőlük a tizedévi üldözések idején.

Régtől ismerem a szefárd ritust. Ügyszólván benne nőttem fel. Boldogult anyai nagyapám még a harmincas évek elején alapította itt Budapesten a „fränk“ zsinagógát. Tagjai a Spanyolországból elűzött s részint Törökországban, részint Magyarországon megtelepült atyáinkfiaiból teltek, akiknek maradéka ma is élnek Temesvárt, Budapesten, Bécsben s Amsterdamban. Mélyen megható jele a hűségnek: ezek a Spanyolországból világga szóródott szefárdok szeretettel őrizték meg anyanyelvüket, a spanyolt, mellyel az öregebbje még ma is él a családja körében. Az ifjabb nemzedék persze már nem érti a don Jehuda ben Halévy és Gabirol édesen zengő spanyol-héber dalaít, de annál jobban a Petőfi,

Arany s Vörösmarty költeményeit, mivelhogy csöppentett magyarrá lett maga is. Egy külön dolgozatom részére tartom fenn emlékeimnek ezt a fejezetét; itt röviden csak annak följegyzésére szorítkozom, hogy nagyatyám halálával tudtommal megszűnt a kicsided szefárd község is. A laposan á-nak ejtett héber o, az au és u hangzókra váltott oi és ü még ma is a fülemben hangzik, különösen pedig az a dísztelen, sívár egyhangúságban szertefolyó éneklés, mely kétségbeesése volt az én érzékeny zenei hallásomnak. Hosszú évek multán itt értem folytatását s csakis teljes meleg voltában fölmerülő gyermekkori emlékezőm engesztelő hatása alatt szinte kedvesnek találtam a cházán és fiatal kórusának gyatra előadását. Mennyire elmarad ez a lengyelzsidó kántornak a gyönyörű mazur népdalokból táplálkozó s művészi arabeszkával telehintett művészete mögött! A *lechodaudi* estjét itt a *sír ha sirím* eléneklésével teszik kedvesebbé. Az erős istenhívés még az erotikumot is a fohász magasaiba emeli.

A három zsinagóga közül kettőben, az imanyelven kívül, a spanyol használatos, másíkbán a görög. Szombat reggelén a görög zsinagógába mentünk . . .

A két „distinguished foreigner“ természetesen részesült a kítüntető felhívásban is, melynek becsülettel igyekeztünk megfelelni. Társam, Schächter tanár, a jó héber és forró zsidó, könnyen esett át rajta. Bezzeg én, kissé elpogányosodott „jordan“

Mozart Rottmann: Bonheur domestique.

Rottmann Mozart: Családi öröm.

— á goj, így viccelték meg magyar nevemet chéderbeli tanuló társaim — valamelyest kilódultam már az isteni szolgálat aprobebb részleteiből. Az első áldást simán pörgettem le, de már a befejező *brochét* csak morzsánsínt kaparhattam össze amúgy is megvásott emlékezetemből. Egyetlen elégtételemlere az szolgált, hogy az én hatalmas Miska barátom a jígáálban megakadt. Meg ő! Egy percre csak, a percnek egy kicsi töredékére csupán, de megakadt. Amit fel is róttam a meggyfabotom nyelére, mihelyt oszláskor a templomszolgá vissza-szolgáltatta. (Mert bejövet, mint tilalmast, elszedte tőlem.)

A szombati istenszolgálatban feltűnt előttünk, hogy a muszáfból kirekesztik a *jekum purkont*. Midőn *lájénolás* előtt és után a tóra körülhordozásakor első lépünk a vezető kántor mögött és a *ros ha kohol* előtt, szintén szokatlant tapasztaltunk. A zsidóságnak csak a görögje illette közvetlen ajkaival a szent tekercs hímes takaróját vagy hozzáértette a táliszját, ezt csókolá meg. A török (spanyol) zsidó azonban müzülmánosan érintve előbb fezes homlokát, majd a mellét, csak „tisztelgett“ a tóra előtt. Lehet, hogy erre hygienikus okok bírják, mert szerföloött sok áldozatot szed a görög-katholikusok áhítata, mellyel egymásután végig csókolgatják p. o. a sz. Spirídionról nevezett templomnak számlálhatatlan apró szent képeít.

Az almemorra menet: *chabot* (kovaud) szóval üdvözöltek az utunkban kétfelől sort álló hívek.

Rottmann Mozart: Hollandi nő.

Mozart Rottmann: Hollandaise.

Lejövet a *chazak baruch* (erősödj meg, óh te áldott!) hangzott felénk. Nem hagyhatom említetlen, hogy az egész istentisztelet alatt nem hallottunk egy profán szót. Nem adomáznak, nem politizálnak s üzleteket sem bonyolítanak itt, miglen áll a szent cselekedet. Őszintén, igazán és szíve szerint imádkozik mindenki. Csak egy-egy kíváncsi pillantás röppent felénk, jövevények felé; ez is csak gyermeki szemből. Röppent talán az emelet női osztályából is, de a rácsozat sűrűségétől nem láthattuk. A magabaszállás érzete, Istennek közelsége avatja való és tiszta buzgósággá a szefárd imádságát.

Széledéskor a csarnokban csak annál sűrűbben ostromoltak kérdéseikkel: hogy arra mifelénk hogyan és mint folynak a hitközségi dolgok. Meg egyebek. S azután, hogy nagyjából megfeleltünk, mi meg az ő ügyeiket tudakoltuk. A körülményeinkhez képest elég bőséges *snóderolás* után megeredt közöttünk is egy parázs kis *kólecolás*. Mi idegenek, mindegyik a maga polgári foglalkozása szerint tudakoltuk a község ügyeit, az intézmények állapotát stb.

— Hányan vannak itt zsidó lakók? — kérdi az egyik. Megfelelnek a kérdésre.

Orvos utitársunk a kórházakról beszéltet magának.

En a sajtó iránt érdeklődtem s megtudtam, hogy még humorisztikus képes hetilapjuk is van.

Csak hogy ez a karikaturás lap rajzok nélkül jelen meg.

Volt köztünk, magyar utazók között, egy többszörös milliomos bácsi is. Ő meg a maga mesteriségét tevén szóva, azt kérdi a község előljárójától:

— És, sennor, mondja meg kérem, ki itt önöknél, ebben a községben a leggazdagabb zsidó?

Erre a válasz az volt, hogy leggazdagabb zsidó nincs is a korfuí kilében.

Ez idő szerint békességben élnek itt a lakosok. S ha a népet a zsidóság foganatos meghajszolására nem oktatnák ki a Szeretet vallásának papjai itt is: a leölt bárányok véréből megrészegedett lakosság még husvét vasárnapján sem bícskázna meg. A nép mindenütt jó, gonoszak csak a vezetői. Korfuban, valamint az egész ióniai szigetségekben, annyira enyhültek a viszonyok, hogy pl. egyik fiatal hit-sorsosunk a város főiskoláján a görög nyelvet és irodalmat tanítja.

Hogy közeledett *peszah* és *more patrio* már javában sodorgatták lángossá a magyar lisztből gyúrott ünnepi tésztát: meghíttak, nézzünk el a sütőházba. De a kikötőben már oldogatta horgonyait a mi hajónk, hogy vinne vissza bennünket a mi drága hazánkba, ahol antiszemítizmus nincs.

Nincs a paraszt öklökben, de van a műveltek szívében.

Mozart Rottmann: En bonne humeur.

Rottmann Mozart: Jó hangulatban.

DR. SINGER LEÓ:
SZEMELVÉNYEK A LEGENDÁK
KÖNYVÉBŐL.

A FÖLDI MEG AZ ÉGI KINCS.

Munbaz király, Heléna királyné fia és utóda, arra fordította minden jövedelmét és örökségét, hogy a szegényeket támogassa és segítse. Mikor testvérei és családjának tagjai már sokallották nagy jótékonyságát, kérdőre vonták a királyt.

Apáid — mondták — halomra gyűjtötték a kincseket és jóval megszerezték, amit örökölték, te meg elpazarlod és semmivé teszed.

Apáim — felelte a jó király — a földnek gyűjtöttek kincseket, én az égnek gyűjtöm drágaságaimat. Apáim olyan helyre gyűjtötték a kincseket, ahova emberkéz érhet, én olyan helyre teszem, hova halandónak keze sohasem juthat. Apáim oly kincseket gyűjtöttek, melyek nem hoztak kamatot, én oly kincseket gyűjtök, melyek megtermik gyümölcsüket nekem és az emberiségnek.

Apáim pénzt gyűjtöttek, földi kincseket, én lelkeket mentek meg és erényeket gyűjtök. Apáim másoknak gyűjtöttek, én magamnak szerzek. Apáim a jelennek gyűjtötték kincseiket, én a jövődönék, mint az írás mondja: Előtted megy a te jótetted, Isten dicsősége gyűjti egybe őket.

Mozart Rottmann:
Portrait de Mlle Lica 'Band.

† Rottmann Mozart:
Band Lica arcképe.

Rottmann Mozart:
Haragszom rád.

Mozart Rottmann:
Dépôt amoureux.

A JÓTETT JUTALMA.

Binjámín, a jámbor és igazságos — így hívták kortársai — községének jótékonysági előjárója volt. Nagy éhség idején egy szegény özvegy asszony járult elébe és könyörögve kérte: Uram ments meg az éhhaláltól engem és kis gyermekeimet.

— Asszonyom — mondá a jó ember, — esküszöm neked, hogy nincs a pénztárban egyetlen fillér sem, már mind kiosztottam.

— Uram — zokogá az asszony, — ha te el nem tartasz, odaveszünk én és hét gyermekem.

Binjámín erre magánál tartotta az özvegyet és hét gyermekét. Adott nekik emberséges szállást és élelmet. Nem sokkal ezután beteg lett Binjámín a jámbor és már-már halálán volt.

— Mindenható Isten — szólottak az Úrhoz szolgálattelvő angyalai, — te azt mondtad, aki egy lelket ment meg Izraelből, olyat tett, mintha az egész világot fenntartotta volna és íme Binjámín, a jámbor az éhhaláltól mentett meg és tartott el egy özvegy asszonyt hét kis gyermekével és most ilyen fiatalon, javaerejében kelljen meghalnia.

Binjámín menten meggyógyult és Isten kegyelméből még huszonhárom évig élt a földön.

A LÉNYEG ÉS A FORMA.

A lényeg és a forma összekülönbözött, mindkettő tagadta a másiknak létjogát.

A lényeg azt mondta: Én vagyok az igazság,

én vagyok az élet. Ha a formát lekoptatja az Idő, én megmaradok, én itt vagyok.

A forma meg felelte: Én vagyok az igazság, én vagyok az élet. Mert bennem látják meg az eszmét, mert csak bennem és általam nyilatkozhatik meg a hang, a szín, a betű, a kő.

Béküljete meg — felelte a bíró, az igazságos Isten —, hiszen egyek vagytok. Csak lényeknek lehet formája, de ha botor kézzel vág a halandó az igazság testébe, nemcsak a formát veszi el, elveszíti az igazságot is, halott lesz a lényeg is.

A FEHÉR RUHA.

Lakomára hívta a király szolgálait, de nem mondta meg nekik a lakoma idejét.

Az okosabbak felvették a tiszta fehér ruhájukat és a palota pítvarában várták a hívó szót, hisz a király asztala mindenkor terítve vagyon.

A balgábbak munkájukra mentek, mert azt tartották, hogy a királynak is készülni kell az ebédre.

Mikor aztán a király hívta a szolgálait, csak az okosabbak voltak ott, a többieket be nem engedték a királyi asztalhoz.

— Ruháitok mindig fehérek legyenek, olaj sohasem hiányozzzék fejedről — szólott a király Salamon szavával —, készüljete mindig a királyok királyának hívó szótára.

A TÖRÖTT FAZÉK.

Egy athéni ember jött a szent városba és talált ott egy törött fazekat, elvitte a szabóhoz és mondá neki: varrd meg nekem ezt a fazekat. A szabó

azt felelte: menj ki a tenger partjára, készíts fonalat a tenger fővényéből, hozd ide nekem és én megvarrom a te fazekadat.

— Mit jelent ez elbeszélés — kérdi a tanítvány. — Hogy mehetett az athéni a szabóhoz a törött fazékkal és hogy kérhet a szabó fővényből fonalat?

— Helyesen kérdezted — felelte a mester. — Lásd fiam, azt mondják a bölcsek:

„Nincs oly edény, mely nagyobb és több áldást foglalna magában Izrael számára, mint a béke. És ezt az edényt találta összetörve az athéni a mi szent városunkban. Ezért felelte a szabó, csak akkor varrhatom össze, ha tudsz összetartó, erős fonalat csinálni a szertehulló és tapadni nem tudó tenger fővényéből.“

AZ EMBER.

Megvolt már a világ, a természet pompázott a maga fenségében. És Isten szólt: készítsünk embert a hasonmásunkra. Midőn Mózes a tóra leírásakor a vershez ért, letette a tollat. — Uram, Istenem, — mondá —, hogy írhatom én le a szót: készítsünk? Nem vezet-e ez a szó tévútra az embert? Azt hiszi majd a földi halandó, hogy másnak a segítségére volt szükséged, kétségbevonja majd a te egységedet. Mi szükséged van neked, Istennek arra, hogy többesben beszélj, aki úgy nyilatkoztál meg: Én vagyok.

— Írjad, amint mondám — felelte Isten —, csak az téved, ki tévedni akar, akiben nincs meggyőződés, hűség és bizalom!

Rottmann Mozart: Kártyavetőnő.

Mozart Rottmann: Tireuse de cartes.

Mozart Rottmann: Causerie.

Rottmann Mozart: Csevegés.

DR. FÜRST ALADÁR: EGY RÉGI ISKOLA ÚJ NAPJAIBÓL. (A SEESeni JACOBSONSCHULE.)

Mult és Jövő legutóbbi számában megírt „Lipcsei emlékeim” — az ellentétek asszociáló erejénél fogva — egy más zsidó középiskola képét idézték fel lelkemben: korra nézve régít, szellemre újat. Amott a német kultúrorthodox szenvedélyes rajongása küzd az orosz rayonokból kikerültek közönyével, cinizmusával, az idealizmus a realizmussal. Emberekből zsidókat akar nevelni, az Élet, az üzlet érdekkörébe szeretné bekapcsolni a Tórát, egész tradicionális épségében, szépségében. Modern, világvárosias feladat!

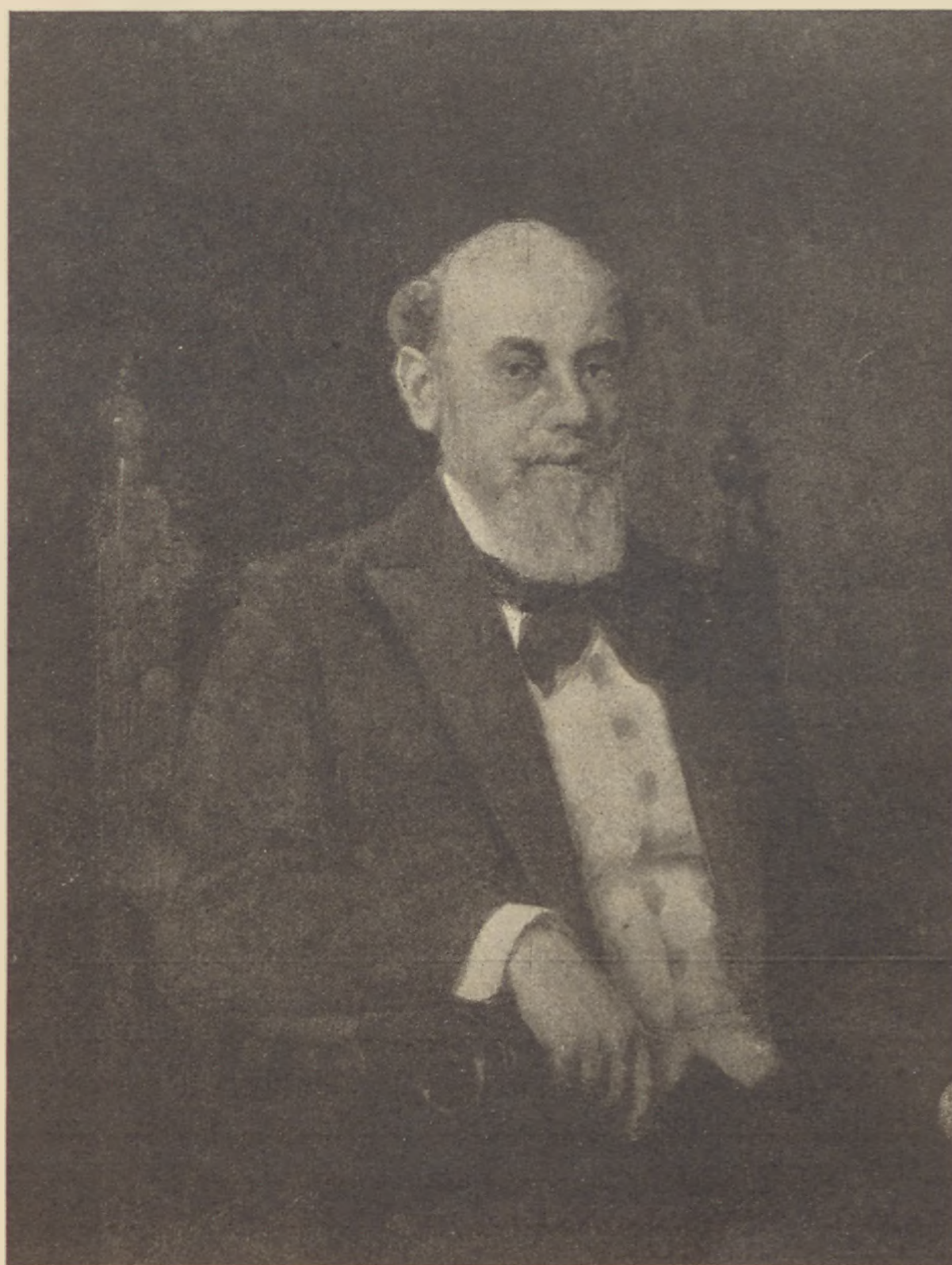
A Pleisse sekélyes partjaitól, véráztatta mezeitől alig félnapi járásnyira fekszik a másik iskola, a természet kies ölen, vadregényes hegyek alján. Eppen 100 évvel a lipcsei Talmud-Tóra megindulása előtt erős reformirányban született meg a ma is alapítójáról elnevezett Jacobsonschule Seesenben. Más a kor, más a milieu, más a feladat!

Akkor a német zsidóság kezdett kiszállingózni a gettó ketreceiből, a Tan megszentelt sátraiból a Társadalom hiú vásárjába lépett egy félszegen botorkáló tömeg, melynek megvolt az ősi, erős hite, éppen az életrevalósága hiányzott. A zsidóból embert kellett faragni, a páriából polgárt, a hazátlan álmodozóból a hon tevékeny munkatársát! A seeseni iskola 12 tanítványával tán elsőnek szegődött e cél szolgálatába, ezt szolgálta a mai napig növendékeinek ezreivel.

Alapítója, Jacobson Izraél az ideálokkal túlfűtött XVIII. századnak egyik jellegzetes alakja: mint ember és mint zsidó egyaránt érdekes egyéniség.

Magába szívja a kor nagysúlyú paedagógiai jelszavait: felvilágosodás, vissza a természethez, az alsó nép művelése, gyakorlatiasság és kezűgyesség, a felekezetektől független reformiskola és mindennek ideálja: az „általános emberi”, mely előtt le kell omolniok a rend és rang, a nemzetiség és felekezetiesség vénhedt bálványainak. Mint Mendelsohn napjának bolygója azután a zsidóságnak mutatta ez irányban az utat.

Nagyon vallásos, gazdag és amellet bökezű családból származott. Apja „Jákob, kortársaival egyetemben még az ösatya módján álmodozott, hogy az Úr csodás létrákon elküldi az ő angyalait, hogy kedves népét a barátságtalan idegenben vezesse; azért Bét-Élert áldozott és minden vagyonát megtizedelte. A fia már Izraéllel vedlett, Isten katonájává, ki megvalósítani igyekezett az álmodokat, ki küzdött, harcolt is érettük . . .” Úttörője, zászlóvivője lett annak a mozgalomnak, mely Franciaországból ekkor indult európai körútjára: a zsidóemancipációnak. Mint udvari bankár és a

Mozart Rottmann: Portrait de M.
le directeur Charles Schneider.

Rottmann Mozart:
Schneider Károly igazgató arcképe.

braunschweigi hercegek ágense egyrészt ama külső bilincsektől akarta népét felszabadítani, melyeket az idegen hatalom rakott rájuk és pl. hazájában elsőnek szüntettette meg a megszegyenítő „Leibzollt”, másrészt mint pap és egyházi vezérferfiú a belső emancipációt hirdette, a gettó szellemi békőinak lerázását. Szerinte az ajándékba kapott emberi jogok fejében a zsidóknak emberi köteleseket is kell vállalniok.

Meleg szíve átérezte az akkori zsidónyomort, látta az alsó nép némely esztétikai és etikai hibáit és azokon intézményesen kívánt segíteni. Ő maga írja, hogy 30,000 tallérnyi évi jövedelméből csak 4000-et költött el egyéni szükségleteire, a többi ilyen közcélokra ment el. Az iskola volt a kor panaceája és első kísérletére, az 1801-ben jóváhagyott seeseni „Religions- und Industrieschule”-ra összesen több mint 100,000 tallért fordított és hagyományozott. Midőn a kezdetben akadékoskodó városi polgárság Jacobson legnagyobb elégtételül csakhamar maga is bekérédkedett a „zsidó” iskolába, az alapító elhatározta, hogy intézetébe és a vele kapcsolatos alumneumba ezentúl keresztény gyermekek is találjanak ingyenes felvételt. 1810-ben pedig, mikor országos ünnepélyek közt felavatta az apjáról „Jákob házának” nevezett intézeti templomot, ilyformán szónokol a szószékről: „Csak a testvériesülés, a keresztény és zsidó fiúk belső, szoros közössége

A Jacobson-iskola és zsinagógája Seesenben.

L'École-Jacobson avec sa synagogue à Seesen.

a tanórák alatt, ebédnél, az öröm tiszta élvezetének perceiben, együttlakás, különböző felekezeti tanítók együttműködése, — ez az egyetlen út, mely a két párt közti régi, hitbeli feszültséget enyhítendi, mely belső érzület és külső megjelenés dolgában is közelebb hozza majd egymáshoz az egykori ellenfeleket.“ E kis iskola padjaiban ültek tán először egymás mellett zsidó és keresztény gyerekek, hogy közös mestertől közös igéket hallgassanak, hogy testvéreknek érezzék magukat most és mindenkor. Nem a felekezetek egybeolvadását akarta Jacobson és a közös istentiszteletet pl. holmi rajongó agyrémének mondta, csak a kölcsönös előítéletek megszűnését óhajtotta, hogy megvalósítva láthassák Lessing eszményét, ki a zsidó Náthánnal felnevelteti az idegentörzsökű Rechát, anélkül, hogy hitéhez hozzányúlna. — A nemében páratlan iskolának, mely büszke cí-

míntha Isten házába szólítana. A Jacobsonschule kertövezte, tekintélyes iskolatelkén vagyunk. A reáliskolát és reálprogimnáziumot magában foglaló épület faburkolatú frontja mellett az igazgató villája, befelé az internátus hatalmas palotája, mely éppen 25 éve készült el 170 diák befogadására alkalmas tag helyiségekkel, odébb tornaterem, gazdasági és személyzeti épületek, sőt izolált betegpavillon is. A telep közepén, minden oldalról szabadon emelkedik a templom, az empire-építészetnek változatlanul megőrzött gyöngye. Nemes egyszerűségű façade fölött könnyedén ívelt tetőzet emelkedik, melyből fehér márványgalléria mögül órával és ütőharanggal bíró tornyocska nyúlik magasba: merész újítás a zsinagóga terén, újító merészség Braunschweig területén, hol a nem-protestáns keresztény templomoknak sem lehetett egyházi külsejük. A templom belsejének fehér alapszine, a klasszicizáló oszlopok aranyozott fejornamentikája épúgy mint a szentély előtti kupolás baldachin égszínkékje derűt, békességet tükröztet, a tetőzetig érő ablakok is széles fénynyalábokat bocsátanak régi, fafaragta csilláira. Ülőhelye kevés van, alig száz, hisz közönsége úgyszólván csak az iskola népéből telik ki. Mégis történelmi nevezetességű ez a templom. Szerény falai közül az istentiszteletnek új rendje, nyelve, szelleme áradt ki és mint új megnyilatkozás harsogva, háborgó riadóként járta be Európa zsidó gyülekezeteit. Pártok, ellenfelek harci ütközőjévé lett a zsargonmentes német szó, a nem-héber ima és az orgona, melyek ebben a templomban szólaltak meg először a zsidó Isten dicsőségére! Érdekes az iskolai „aktusok“ színhelye, az előkelő ízléssel kárpítozott aula is; köröskörül a falon fejedelmek és alapítók, igazgatók és tanárok

Jacobson Reliefje a főbejáraton.

Relief de Jacobson au dessus de l'entrée principale.

művészi arcképe vagy mellszobra, közben keretekben az iskolára vonatkozó történeti okmányok, eredeti levelek stb. Valóban a história lehellete csapja meg itt az embert, kicsiben és nagyban!

Összesen 301 tanulója volt a múlt esztendőben az iskolának, 160 növendéke az intézetnek, köztük 37 az ingyenes, 37 a félfizető. A bennlakók közül hagyományos arányszám (2:1) szerint 101 volt a zsidó és 59 a keresztény, míg a 141 bejáró közül — mivel Seesennek ez az egyetlen középiskolája — természetesen a nem-zsidók voltak túlsúlyban. Az iskola zsidó jellegét a hagyományon kívül főleg személyi „alkotmánybiztosítékok” védik, no meg az alumneum rituális kosztja, melyet csak húsvétkor vezetnek külön a keresztények számára. Heti szünnapnak, tán túlzott liberalizmusból, a vasárnapot fogadták el, szombaton az istentisztelet után 9 órakor kezdődik a tanítás, melyen a jelentkező zsidó tanulók felvannak mentve az írásbeli munka alól. Az ünnepek első napja szabad, másnapja 10 óráig, csak a 3 főünnepen szünetel az előadás egészen. Vallási tekintetben az iskola már régen a tavaly nyilvánosságra került „Richtlinien” értelmében bizonyos szélső neológának hódol; a tanári kar — dr. M. Friedland igazgató szavai szerint — „a zsidósággal szemben tisztán tudományos álláspontot foglal el; hitéhez mindazonáltal, vagy tán éppen azért, meleg szeretettel ragaszkodik”. Különben a tanári testület, melyet egy 3 tagú kuratórium választ, éppen olyan vegyesfelekezeti, mint a tanulócsapat: 13 rendes tanárján, egy Hausvateren, az internatus gondnokán kívül van 4 nevelője, kik közt 1—1 rendszeresen született angol és francia.

Első pillanatban különösnek, idegenszerűnek tetszik nekünk az ifjúság külseje és fellépése, mint általában a német diáké, kiknek uniformisos, katonás dressze, az iskola egyéni becsületéért hordott színes fővege, bursikóz viselkedése már a középiskolában érezteti az egyetem szintviselő stúdiózusát. A Jacobsonschule „kéksapkásai” különösen tornászati, sportügyességük révén egész Braunschweigben ismeretesek. Érdekes az intézet 40 éve fennálló zenekara is, mely nemcsak iskolai, esetleg egyházi ünnepélyeken szerepel, hanem alkalomadtán takarodót, ébresztőt is fű, vendégeket fogad, fáklyásmenetet rendez, saját ifjúsági karmestere vezetése alatt. Hogy ilyen nevelés mellett a Jungdeutschlandbund néven egyesült

Choeur de l'École-Jacobson.

A Jacobson-iskola énekkara.

vidéki cserkészcsapatoknak zömét alkotják, természetes, — hisz a kirándulás, be a Harzba és el egészen Franciaország közepéig, az iskola egyik legrégibb tradíciójához tartozik. — Másik sajátossága a Jacobsonschule nevelésének, mely szintén alapítójától maradt rá örökségképen, hogy tanítványait lehetőleg valami kézügyességre is oktassa. Míg a külön kertésztelepen lugasokat ültet az egyik, addig a másik a gyalulópád körül szorgoskodik, tanítják a kartonvágást és a fafaragást is.

Legjellegzetesebb alkotása mindenesetre az aluménatus. Ebben kisebb csoportokra, úgynevezett „századokra” oszlik az ifjúság, magaválasztotta tisztek és altisztek felügyelete alatt, ami a felelősségérzetet állítólag mindkétfelől nagyon fokozza. Az egykor szigorú fegyelmet az előbbi igazgató,

Synagogue de l'École-Jacobson.

A Jacobson-iskola zsinagógája.

dr. E. Philippson alatt szeretetteljes családiasság váltotta fel, a diákok meglehetősen szabadságokat élveznek. Mindazonáltal tilos pl. csomagokat kapniok hazulról, csak éppen ünnep- és születésnapra; tartalmát együttesen kell elfogyasztaniok. A Seesenben hiányzó színi előadásokat, az irodalmi szemléltető oktatást avval pótolja mintegy az iskola, hogy jeles recitátorokat, udvari színészeket hív meg egy-egy előadásra; rendszeren akad köztük egykori Jacobsonschüler is. A kedélyeséget nagyban előmozdítja a szolistákban bővelkedő hatalmas ifjúsági énekkar, egyébként az istentiszteletnek főszereplője, lévén itt minden ima közös ima, illetve ének!

Aki magyar templomjáró zsidó, vagy akár a leipzigi Carlebach-iskola tanítványa betoppanna ebbe a templomba és környezetbe, meglepődnek, tán bizony idegennek is érezné az itt folyó istentiszteletet, ahol a frigyláda takaróján a héber felíráson kívül szívélyes „Willkommen“ is üdvözlí a látogatót. A vallás itt már a tudomány tárgyává lett, míg Lipcsében pl. a tudományok művelése is a vallás szolgálatában áll. Mégis a zsidóság nagy nemzeti szerepét és nemzetközi jelentőségét tekintve, ez az iskola is zsidó hivatást töltött be, hirt, dicsőséget szerzett a zsidó névnek, zsidó szív lüktet benne: et híc Dií sunt!

GÁRDOS ANDOR: VERSEK.¹

ÁLOMVALÓSULÁS ÉLÖDIK MOST.

Álomvalóság élődik most,
Régi hitem lángra gyúl.
Szerelmes becézőszókkal
Bíztatom magam:
Az út mindinkább tisztul,
Elő a temetett célokkal.

Mosollyal cikkázik felém a nap,
Víggra torzítja számát,
A búsat, a szégyenkezőt.
Multas ábrándot,
Vágyat belém csókolgat
S megfogantja az életerőt.

Izmaim friss munkára feszülnek,
Lelkem tavasszongásos,
Új látásokra vágyódik,
Csókra öleli
Magam életvárásos
Sorshantolta büszke álmaít.

¹ A temesvári tálmudista-poétától, akinek legutóbbi számunkban megjelent három verse feltűnést keltett, kaptuk eme újabb mélyhangulatú poémákat, amelyek multkori véleményünket Gárdos (Günzler) Andor tehetségét illetőleg csak megerősítik. *A Szerk.*

Lelkemre száll az alkotás láza,
Cudar nyomorúságok
Hajítódnak fáradt multba.
S jövő reménnyel
Bizó fohászokodások
Indulnak győzni — a világba.

AZ ELMULT ÉVEK.

Buta, sívár komolysággal
Repültek a fiatal évek.
Mások éltek,
Gyönyörök után jártak,
Nem vesztegették idejük
S most, élni tudó bátrak.

Félő, reménylő várással
Hívom a Jövőt, a Küzdelmet.
Szánó Végzet!
Nem kérek légi várat,
Csak amiből mit sem éltem:
Egy pusztult napot, egy vágyat.

Egyszer, hogy én is érezném,
A szertelen erőt karomba
S a világba
Szikrázó szemmel nézhetnék,
Nem feküdne a vállamon
Nyomorúság — az örömfék.

Csak egyszer, ha egy napig is;
Rózsásra válna az arcom
S csókos ajkon
Ittasulna a vérem.
Végzet! — tarolj halálra,
Csak egy napot, egy órát hozz
Az elhalt évek jegyében.

ELJÖSSZ EGYSZER.

Kössed hozzám az életed, leány!
Higgyed: én vagyok a Próféta,
Öröm, Erő és az Élet:
Én hozom sorsodnak a valóját,
Koldus, akít megvált a véred.

Sok gyönyör s nyomornak koldusa én,
Megváltlak, királynővé teszek
S ha leszál az est, bevezetlek
A szent misztikumba, az Éjbe.

Úgy várlak, mint számító uzsorás,
Mint a sir, amelyik majd elnyel;
Eljössz egy este, kínba égve,
Én meg meggyógyítlak a véremmel,
A nagy várással cserébe.

HOGY LESZ?

Baboskendős szárnyas lovon
Egyszer csak bevágtatok,
Majd ha hívnak.
S fehér ruha feszül a lányokon,
Úgy várnak, fogadnak.

A legszebbik eljön hozzám,
Rózsát tűzök a hajába.
Karját fogom.
Keblére ölel kettőnket anyám
S vezet a templomba.

Nászra gyűl sok kedves barát,
Vigan szól a hegedű,
Csapong a dal
S szentté avatunk egy kis szobát,
Féketlen mámorral? —

*

Fekete ló vont a fekete szekérrel
Bevisznek egy koporsót.
Sóhajos szájjal, hulló könnyével
Senki sincs, aki várná.

Végigvonul a lány, napsütéses utcán,
Nyílt torkú temetőnek.
Szegény! — mondják. S életem zárt titkát
Meghagyják szemfedőnek? —

SZÜZ HEGY AVAROS KEBLE.

Szüz hegy avaros keble
Ölelj magadhoz, ölelj.
Szád, a felhideglő föld,
Csókoljon fagyos csókkal,
Haláldallal — suttogóval.

Hűsítsd az agyam, hűsítsd,
A bűn — a gyönyör-várat,
Buta álmok termőjét.
Ébressz föl — fagyos csókkal,
Haláldallal — suttogóval.

Kopár, józan szentessé
Formáljad a lelkemet,
Ne legyen vágyam, dalom.
Váltsál át fagyos csókkal,
Haláldallal — suttogóval.

Vagy ne! inkább ölj meg,
Szívd ki testem erejét
S mihamar végezz velem
Véghezó fagyos csókkal,
Haláldallal — suttogóval.

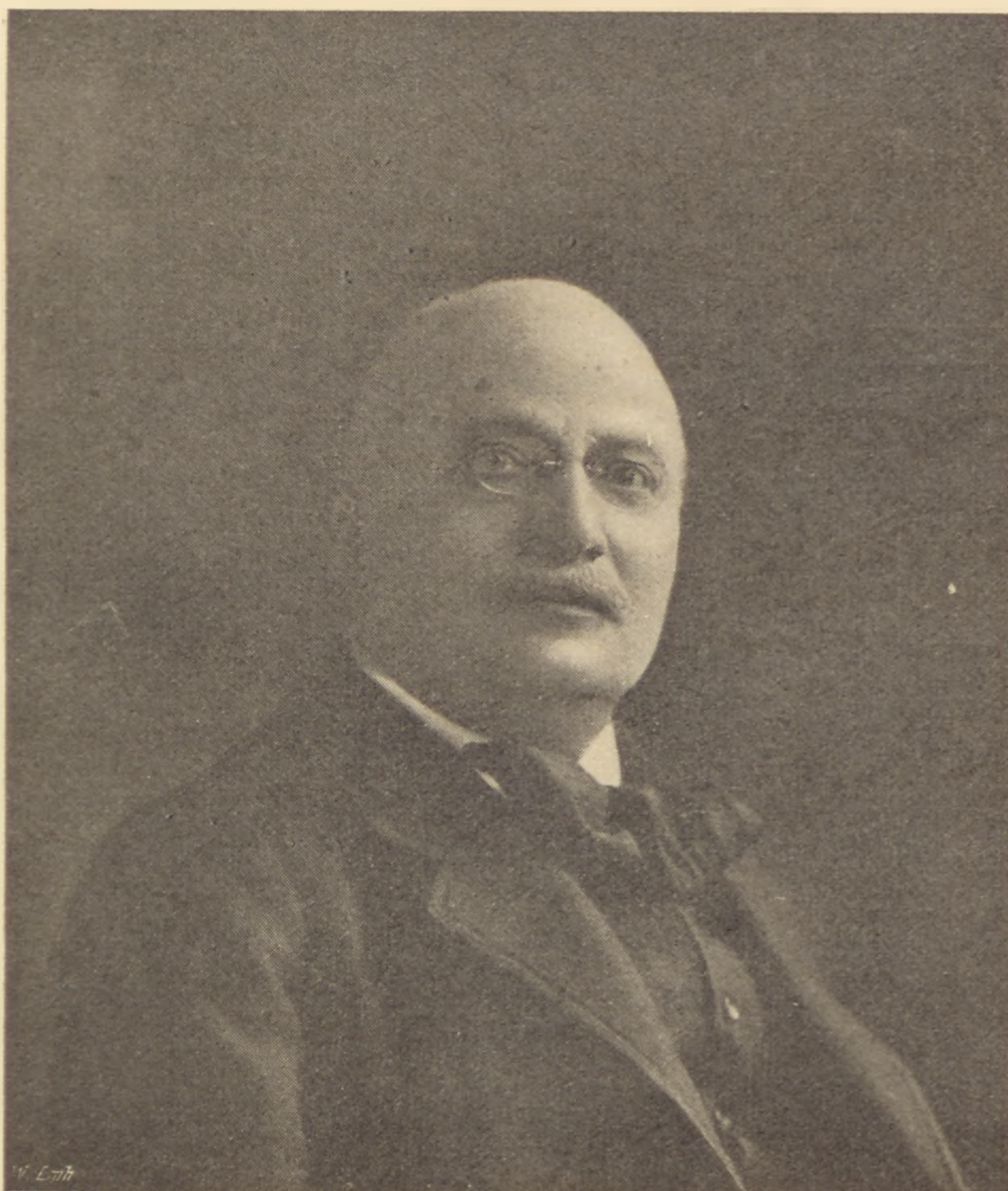
A TOLL HARCOSAI

VÉSZI JÓZSEF.

üneményes pályájának csúcspontjához érve, oda került Vészi József vissza, a honnan egy emberöltővel ezelőtt kiindult. Mint riporter lépett be a múlt század hetvenes éveinek végén a Pester Lloyd szerkesztőségébe és most több mint harmincéves ernyedetlen ujságírói és politikai működés után ugyanannak a lapnak főszerkesztői székébe ült. Mint tősgyökeres aradi gyerek, akkor csak törődözötten kezelte a német nyelvet, most Vészi a monarchiának Lajtán innen és túl legragyogóbb tollú német publicistája. Ez az írói kvalifikációja, parosulva a legszélesebb körű általános műveltséggel, a politikai viszonyok alapos ismeretével, lángoló hazaszeretettel, intranzigens szabadelvűséggel és ítéletének érett voltával, szinte predesztinálta őt arra a magas polcra, amelyre Falk Miksa annyi fényt árasztott. Pályája nem volt egyenes vonalú, síma lefolyású; olykor-olykor legyőzhetetlennek látszó akadályok tornyosultak rajta, amelyek nem egyszer kizökkenést is okoztak, de Vészi nagystílú talentuma post tot discrimina rerum mégis győzedelmeskedett; győzött, mert győznie kellett.

Nem német publicistának, hanem magyar költőnek indult az ifjú Vészi. Már mint gimnázista írt izmos lírai vénáról tanuskodó verseket és műfordításait szívesen közölték a lapok. Heinéből egy kötetre valót magyarosított; sajnos, ennek a kézírata elkallódott. Az egyetemen kedvelt tanítványa volt Gyulai Pálnak és Greguss Ágostnak, akik a magyar nyelv és irodalom tanárává akarták nevelni. De képességei és talán még inkább az élet szüksége a maga emberségére utalt ifjút az ujságírás felé terelték. De mielőtt a magyar költészetet otthagyt volna, gyors egymásutánban két kötet verset adott ki („A bánat dalaiból“ és „La traviata“), szíve vérével, vérének izzó hevével írott verseket. A két verskötet ma bibliográfiai ritkaság; talán Vészinek magának sincs belőle. A kenyérkereset kényszerítő hatalma az öreg Lichtensteinhoz vezette, a hol a „Pester Korrespondenz“ részére német kivonatokat kellett készítenie a magyar lapok vezércikkeiből. Soha keservesebb munka annak, aki a német nyelv saisi fátylát még alig-alig lebbentette fel. De Vészit bámulatos nyelvtelhetséggel áldotta meg a gondviselés. Gyors egymásutánban, szinte egyidejűleg megtanult németül, franciául, angolul, olaszul, románul és mindezekben a nyelveken oly folyékonyan, gördülékenyen beszél és ír, mint édes anyanyelvén. A nyolcvanas évek elején már

Vészi József.

M. Joseph Vészi.

a Pester Lloydnál találjuk, onnan a Neues Pester Journalhoz került, azután a Budapester Journalhoz és amikor ez megszűnt, a Budapester Tagblatt-hoz, ahol mint vezércikk- és tárcáíró aratott sikereket. Egy sajtópörben, amelyet akkortájt valamely szolgabíró indított ellene, gyönyörű improvizált beszédben szállt a bíróság előtt a sajtó és a zsidóság igazaiért sikra.

Jelentős fordulata pályájának, amikor 1894-ben a régi Pesti Napló szerkesztőségét veszi át. Ragyogó, tartalmas vezércikkei csakhamar az első magyar publicisták sorába emelték. Két évvel később megvált a Pesti Naplótól és a Budapesti Naplót alapítja meg. Széll Kálmán, aki fényes tehetségét felismerte, a szászsebesi országgyűlési mandátumot juttatja neki és Vészi bevonul a képviselőházba, amelyben szónoki tehetségével feltűnt. A következő két ciklusra a főváros III. kerülete (Óbuda) választotta meg képviselőjének. Amikor Mikszáth Kálmán lemondott a budapesti újságírók egyesületének elnökségéről, ez a tiszt, amelyben az újságírói kar bizalma központosul, Vészinek jutott, aki azt évekig, kollégái általános meglepedésére, viselte. Fontos szerepre jutott Fejérváry Géza br. miniszterelnöksége alatt. Fejérváryhoz régi vonzalom fűzte és bár jól tudta, hogy a „darabont-kormány” támogatása népszerűségének, sőt jövőjének kockáztatását jelenti, kötelességének tartotta, Fejérváry br. megtisztelő meghívásának engedve, a miniszterelnöki sajtóiroda vezetését elvállalni. Szócsöve, lelke volt ő ez állásában a kormánynak, amelynek tehetségével

és ismereteivel mérhetetlen szolgálatokat tett. Ami előre volt látható és amivel Vészinek számolnia kellett, bekövetkezett: a Fejérváry-kormány visszavonulása, a koalíció uralomra jutása arra kényszerítette, hogy a közélettől hosszabb időre távol maradjon. De Vészi nem az az ember, akit a sors forgandó kereke letérítene útjáról. Munk kedve és munkabírása, tántoríthatatlan hazaszeretete és jogosult önérzete egy pillanatra sem hagyták el. Berlinbe ment és ott fejtett ki lázas publicisztikai tevékenységet, hogy a német közönséget felvilágosítsa hazája közviszonyairól. Három évet töltött a német fővárosban és az ott végzett derekas munkát befejezván, visszatért Budapestre, ahol a Jung-Ungarn című folyóiratot adta ki, amely széles mederben ismertette Magyarország politikai, társadalmi és irodalmi mozgalmait és sikerült fordításokban közölte a magyar költészet modern remekeit. Majd kicsiny lett neki a havi folyóirat kerete és Budapester Presse címén napilapot indított. Ez is körülbelül egy évig jelent meg, addig, amíg Singer Zsigmond meghívásának engedve, a Pester Lloyd első vezércikkírójának ment. Singer korai halála után Vészi lett az utódja, amínhogy általános meggyőződés szerint mást és méltóbbat nem is illethetett ennek az előkelő publicisztikai orgánumnak főszerkesztői állása.

Ami Vészinek, kiváló kvalitásain kívül, mindenkinek rokonszenvét biztosítja, az az ő egyenes, lovagias jelleme, elrettentethetlen bátorsága, végtelen szívjósága. A magyar virtusok egyesülnek benne a zsidó erényekkel, amely utóbbiak közül különösen az emberbaráti kötelességeknek legmesszebb menő gyakorlását és a családi érzéknek legintenzívebb kiképződését találjuk nála. Hogy mint képviselő és sajtófőnök mennyi mindent járt ki — a szó nemes értelmében — a zsidóság és egyes zsidók érdekében, azt már azért sem lehet elmondani, mert az ilyeneket ő maga titkolta legjobban. Egy markáns eset azonban mégis kitudódott. Valamelyik felsőmagyarországi pénzügyigazgató — nem tudni mi okból — egyszer kerületének valamennyi zsidó korcsmárosától se szó, se beszéd rövid záros határidőre megvonta az italmérés jogot. Szegények Pontiusztól Pilátushoz futottak segítségért, hiába. Végre utolsó nap, nem — az utolsó percben, egy küldöttségük felkereste Vészt és kérte, hogy járjon közbe érettek a miniszterelnöknél. Annak a napnak hajnalán keresték fel Vészt, amelyen a jogmegvonás kezdődött volna; ha valaha, ez volt a periculum in mora esete. És Vészi megtette azt, amit rajta kívül alig tett, alig tehetett volna más. Ágyából keltette fel Széll Kálmánt, a mindenható kormányfőt, előadta neki az ügyet és oly meggyőzően védte a szegény korcsmárosok igazát, hogy Széll Kálmán azonnal tárvíratilag intézkedett a sérelmes pénzügyigazgatósági rendelet visszavonása iránt. Hogy különben is, fanatikus hazaszeretete mellett,

mennyire érez mint zsidó és a zsidósággal, arról a napilapokban és folyóiratokban megjelent számos cikke tesz tanuságot. Külömben a „Mult és Jövő“ is munkatársai közt tisztelheti Vészt; olvasóink csak nemrég gyönyörködhettek „A zstdóság és a publicisztika“ című mély filozofiai fejtegetéseiben, melyekben épen a publicisztika és a zsidóság szoros belső kapcsolatát mutatta ki.

Egyedül boldognak családja körében érzi magát, itt találja összes vágyainak kielégítését. Nehéz is volna egyhamar kedvesebb, derekabb családi kört találni. Hat gyermeke közül szellemileg legidősebb leánya, Margit, áll hozzá legközelebb; az apa csodás univerzálítása, publicisztikai talentuma megvan leányában is, akít különben tehetséges rajzolónak, ügyes karikaturistának is ismerünk. De többi gyermekében is méltán telik öröme; hogy csak egyet említsek: idősebb fiát, alig hogy elvégezte tanulmányait, a bonni egyetem orvosi fakultásának asszisztensévé nevezték ki.

Új méltóságának friss lendülettel, nemes ambícióval indult neki Vészi; oly pozíció ez, amelyben erős, harmónikus egyénisége teljesen fog érvényesülni. Zseniálításának legértékesebb termékeit csak ezután fogjuk élvezhetni. *Ignis.*

NAGY IMRE: A FIÚ.

A fiúban van a holnap,
a sors a fiúban játszik velem,
a fiú az öröm, a fiú a gond,
a fiú a türelem.

Van szőke haja, van kicsiny szíve,
van egy pár harapós foga,
és minden botorságra
van ma még joga.

Nevet, ha intő kéz üti
és sir, ha nevetni kéne,
amí a rosszaság benne,
az az erénye.

Ő a reggel, sugaras nappal,
ő az érlelő meleg,
ő az oltár, ha napnyi bűnért
vezekelek.

Ő minden, ami lehet,
hít, csodálat, cél és remény,
apróka pont csak és nálunk
hasábra szóló hangos esemény.

Ő minden, ami lehetetlen,
király a királyok felett,
nagyobb, mint hegycsúcs, jobb, mint a jó
és édesebb az édes se lehet.

Ő az egyetlen, ő a minden,
teremtő csudáknak a mása,
angyalok hosszú, nagy sorának
emberré való folytatása.

DR. BOLGÁR MÓZES: KISS JÓZSEF.

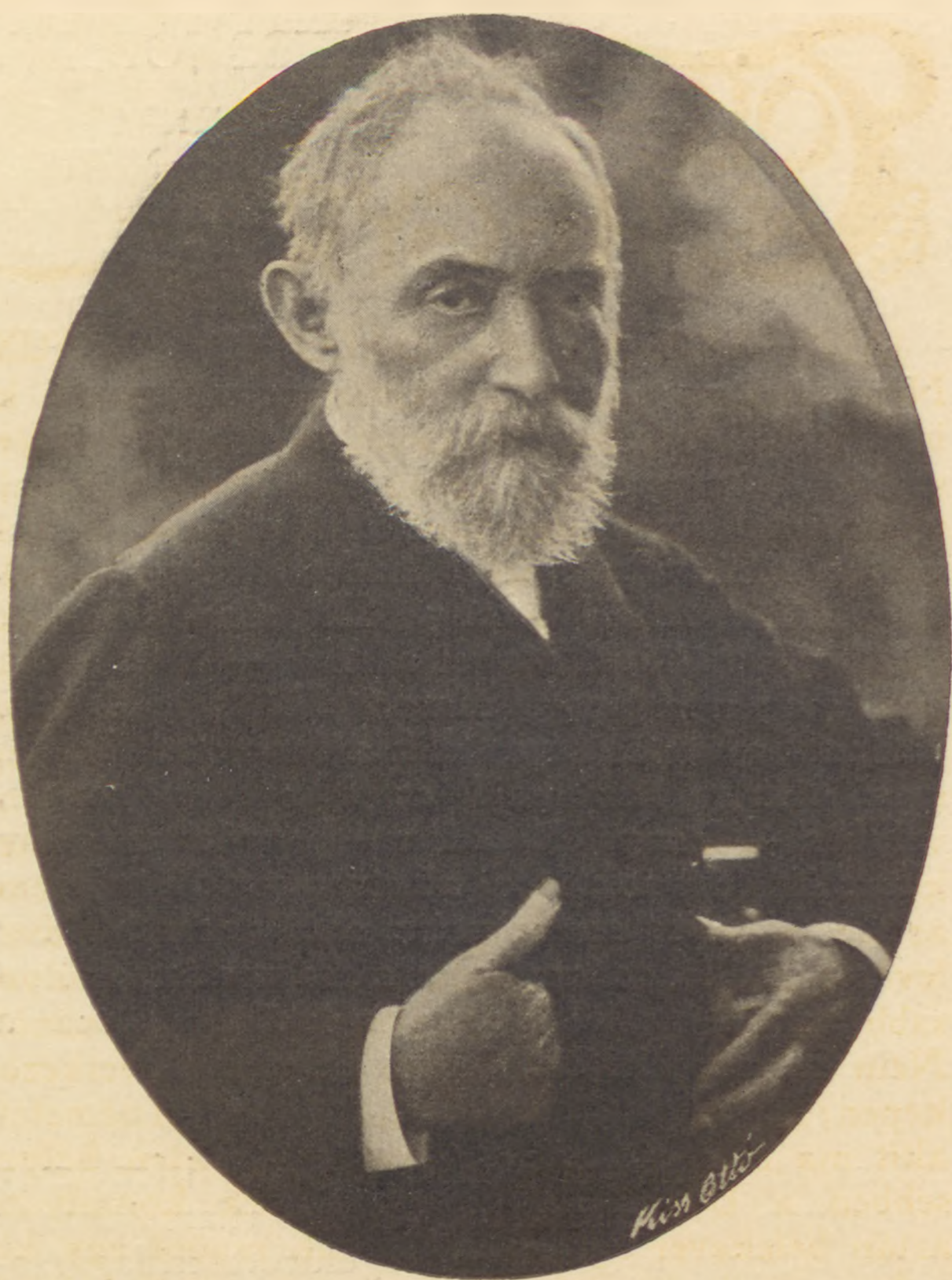
szögletes gyémánt színjátékának a titkát vajjon ki fejtí meg? Tudósok állítják, hogy selyemszálvékony sugarak törnek meg rajta és ezek a szilánkok kápráztatják a szemet. Talán igazuk van, ki tudja. És vajjon ki elég vakmerő hínni, hogy egy nagy költő vibráló lelkének színvillódzását elemeire tudja bontani és megmondani: honnan ered a fénye és honnan az árnya; vajjon árny-e e lélek, melybe néhány sugárkéve hullott, vagy fény-e, mely felett felhő borong. Ki mondja meg? „Rejtély a költő, titkos jel a zára — S azt soha senki meg nem magyarázza.“ Mégis, a kutató elmének gyönyörűsége telik a kísérletezésben és ilyen kísérlet lesz majd ez a néhány sor is, melyben — annyi előd után — egy-két halvány refleksiót kívánok fűzni a hetvenéves Kiss József költészetéhez és semmiesetre sem akarok bibliai elemekből álló, tudományos mozaikot összerakogatni annak a költőnek a műveiből, kinek a költészete már életében bibliává nemesült.

*

Kiss József idegen planéta módjára jelent meg a magyar ég boltozatán. A szokatlan jelenség zavarba hozta a hívatásos, regulázott csillagászokat. Nem szólva az „akadémikus baglyokról, kik behunyták a szemüket és azt mondták: mi nem látunk semmit“ az olyan előkelő lelkek, mint Gyulai Pál is tétován álltak meg és nem tudták: vajjon a Simon Judit költője utódja-e a Rozgonyi Cecília mesterének vagy profanizáló utánczója. A költő rajongói — talán a költő maga is — feljajdultak: sötét felekezeti elfogultság! Pedig csupán emberi gyarlóság volt; az emberi szemnek az a végzetes gyengesége, hogy könnyezik, káprázik, ha idegen fényhatások érik, az emberi elme ösi csökönysége, mely a szokatlant, érthetlent vészesnek tartja.

Felmerül a kérdés: mi annak a titka, hogy jeles és becsületes esztéták, kik idegen országok és idegen nyelvek irodalmát oly könnyen megértik, Kiss József bűvös magyar igéit évtizedeken át, következetesen félreértették, sőt félreértik? Úgy hiszem: ennek egyetlen oka az, hogy Kiss József zsidó. Nem úgy értem, hogy születése, felekezete, vagy vallása szerint zsidó, hanem — hogy úgy mondjam — költőileg zsidó és pedig specifikusan: magyar-zsidó. Ez a költői dualizmus új volt és idegenszerű s ezért értelmetlenül csóválták előtte a fejüket a legnagyobb magyar esztétikusok is. Zsidó költőt — egy Bialíkot, egy Morris Rosenfeldet — esetleg megértettek volna, de egy személyben: magyar-zsidó, — ez olyan mixtum compositum, melynek megértéséhez különös lelki diszpozíció kell.

Sejtem, hogy ez a disztinkció sokak előtt homályos lesz, de talán meg tudom világítani, ha

Kiss József.

Portrait du poète Joseph Kiss.

tisztázni sikerül az alapfogalmat: ki nevezhető valamely nemzet költőjének? Akinek a lelke akkumulátorként magába tudja sűríteni egy nép multjának homályos hagyományait és reflektorként közéje tudja szórni jövőjének ragyogó reményeit, ezt nevezem én ama nép költőjének. Hadak útja, Talpra magyar, Operenciás tenger, Hol volt, hol nem volt, — csupa bolygó szó, csupa mesefoszlány, csupa apró fénypont és mégis ezek adják meg a költői nyelvnek a színét, a szónak a zamatját s ezekkel ébreszti fel a költő a nép szunnyadó vágyait, ábrándos sejtelmeit, ezek összetétele a — Hangulat!

Most pedig képzeljük el, hogy nagy multtal bíró nép egy másik nemzet kebelében él, egy nép, mely költők zengő zsoltárait, próféták harsogó szózatait, bölcsék érces mondásait, egy nagy, eleven reminiscenciát: a bibliát hozta lelkében a távoli Keletről, de itt az új talajon, új ég alatt íme más madarak és más énekek élnek a levegőben! A Choreb bugó visszhangja mellett Tíhany rianó lánya trillázik; a Halljátok hát Szodoma urai és Gomora népe kezdetű profécia mellett, a Romlásnak indult hajdan erős magyar komor értelme dübörög... A régi és az új hangok összeverődésére pedig egy sajátos és eddig névtelen dongás támad a lelkekben, mint mikor különböző méhrajok egy közös kaptárba kerülnek és az, aki ennek a melódiának szavakat tud adni, az költő, a leg-

nagyobbak közül való és egy új szimfóniát ad a világnak. És ezt tette ebben az országban Kiss József.

Mi predesztinálta Kiss Józsefet erre a csodás és kissé hálátlan szerepre, azt minden művelt magyar tudja, hiszen a költő maga írta meg. Már gyermekkorában magyar lelkész ajkáról hallotta a zsidó biblia ígét. (Egy református lelkész emlékezete.) Az ifjú Kiss József költői kivirágzása arra az időre esett, mikor a magyar nép elnyomott és felszababult energiája borította el a lelkeket és Arany János klasszikus szelleme lebegett az irodalmi vizek felett. De ugyanakkor írta meg Kiss József a legragyogóbb magyar nyelven legszebb zsidó dalait és templomi énekeit. „Mikor leültem e zsoltárokat, énekeket írni — mondja az Ünnepek előszavában — behunytam szemeimet és lelkem elé idéztem régen bemohosodott képek egész sorozatát.” Csak be kellett hunynia az ő világító szemeit „kik lemerültek a szépség kútjába” és kettős lelkében felzendültek az elfelejtett világok dalai és a távolban elenyésző hangok sajátos zümmögő melódiájára írta meg az imákat, énekeket. És ugyanakkor ő, mint úttörő bele tudta magát élni Gabirol, Ibn Gíát és Juda Halévi költészetébe. Férfikora delén, hírneve tetőfokán, mikor a vérvád tébolya szállta meg a lelkeket ezen a földön, egyszerre felriadt a dicsőség mámorából és megírta Az ár ellen gyengéd, remegő poemáját. Most pedig, mikor megtörtént vele az a kivételes csoda, hogy hetvenéves korában — egy korban, melyben még csak egy Goethe tudott alkotni — újra megifjodott, most íme a Legendák könyvét írja.

Kiss József költői életének ez a rapszodikus áttekintése magyarázza az ő művészi dualizmusát is, melylyel a versírás birodalmában egyedül áll. Lírai versei lihegnek az elfojtott szenvedélytől, a magyar temperamentum lüktetését érezzük bennök, de valamely gyémántcsiszoló ősenek cizelláló művészetével vannak rimekbe szedve. Balladáinak a tárgya akármilyen komor lehet — az iskolás poétika szerint nem is lehet más! — mindig kivüllog belőle valami a Heine eleven humorából. Második ifjúkorának nagyszerű eposza (Legendák a nagyapáról) pedig csak úgy szípkázik a lírai reflexióktól.

De nemcsak témái, formái dualisztikusak, épp olyan kétrétű költői meglátása is. Balladáinak zsidó alakjai igaz, eleven zsidók, de azért a magyar nép szemével nézte őket s úgy is rajzolta meg. Sőt maga az ő halhatatlan nagyapja: reb Mayer Litvák is bizony sokszor inkább magyar garabonciás deáknak, mint üldözött orosz kántornak van beállítva és mi néha úgy érezzük, hogy ezt a hőst — hiába — mégsem a pogrom kergeti, hanem a szél hordja s nem is kopott kaftán, hanem a hagyományos lebernyeg libeg rajta, vagy talán az unoka fantáziájának varázsköntöse. De hát ki csinál e poéma olvastán,

tudákos jellemanalizist, ha „megcsapja a friss sarju-illat, a magyar rögnek édes földszaga“!

Kiss Józsefnek ez a kettőssége tette megfoghatlan fenomenné az ő költészetét azok előtt, akik köznapí értelemmel, sejtelem nélkül szoktak verseket olvasni; ezért volt ő „egy egész világ ellen egymaga“ s ez az ő halhatatlanságának a titka. Mert erős hitem, hogy Kiss József megértő publikuma egyre növekedni fog, eljövendő generációkkal, mikor a szemek simogatón nézik a kaftános és a páncélos ösöket egyaránt, mikor az új melódiákon finomodott fülnek drága lesz „a kinor, sip, a hárfa, címbalom, a nagy zsoltáros minden hangszere“.

MOLNÁR ERNŐ: TELI-ÁGÚ . . .

Teli-ágú gyümölcsfát láttam
s egy teli, szép lányt úgy megkívántam.

Szőke hajjal, fehér ruhában
járna az úton, kertben, házban.
Sétányokon sétálnék véle,
karom karjába volna téve
s míg illatát beszívnam békén,
magam szemének tükrében nézném.

Utolsó szem én egy ősi láncban,
nagy gyász van ma az ősi házban.
Egy szent láncszem rozsdásan lehullt ma,
nagyapám szeme békén lehunyta ma.
Szomorú ember én, búsan állok
és sorsomról halkán prézsmítálok:
Elöttem egy szent-szem még a láncban,
utódom nincsen még a sáncban
s maradhatok majd, gíling-galang,
lekopott szín, eltévedt hang.

Ezért kell nékem egy édes asszony,
hogy tönkön új virág fakadjon.
Ezért kell nékem egy szent, kis fiú . . .
De ne legyen, mint az apja, szomorú.
Élvezze színek zuhatagját,
szavak és hangok zárt falankszát,
de tisztán, mint belső, rejtett mélyét,
lássa a dolgok külső végét.

S hogy mi célra a földi küzdelem?
Nem tudok rá felelni: nem kérdezem.
Csak azt tudom, hogy egy szent, nagy, ősi vágy van
s ez benne él fűben, fában, virágban;
s ez teszi, hogy hűs, tavaszi napon
járok zöldelő, friss sétányokon;
egy szép, teli leány jön vélem szemben
s jár a vér szívemben sebesebben.
Mint régi ismerőst szeretném őt köszöntni,
karját szeretném a karomba ölni,
illatát szeretném szívni, szívni
s szemére ki titkos jeleket hívni . . .

Teli-ágú gyümölcsfát láttam
s egy teli, szép lányt úgy megkívántam.

TOLL- HEGYRŐL

JANKULOV, A TÁRSADALOMFILOZÓFUS.
Nem akarok pályadíjat kitűzni arra, hogy ki ismeri ezt a gyönyörű nevet, amely a világért sem tévesztendő össze az én volt chéderbeli pajtásommal, akit szintén Jankelének hívtak és akit szintén kevesen ismernek Önök közül. De a Jankel és Jankulov között óriási különbségek tátongnak. Hogy csak egyet említsek itt, az én Jankel barátom szerette a zsidókat, annyira szerette, hogy maga is zsidónak született, míg Jankulov ellenkezőleg nagyon is nem szereti az izraelitákat. De ez még nem volna baj, elvégre szerelemre senkit sem lehet kényszeríteni és ha Jankulov nem szeret engem, az az ő legprivátabb gusztusa, amelyről tudvalevőleg non est disputandum. Amde sokkal súlyosabb baj, hogy Jankulov társadalomfilozófiát csinál. Nem ír, hanem csinál. Még pedig a következőképpen: Előveszi Chamberlaint, ezt az angol németet, akit ma már a tisztafajú Drommel-streeten, helyesebben a Dob-utcában sem vesznek komolyan, aztán belekever egy kis Darwint, reáönt egy kis gobineau-i és gumplovitz-i zósz és végül behint néhány Reibmayr morzsával és kész a „tudományos“ értekezés „a fajjelentőségéről a történelemben“ (Magyar Társadalomtudományi Szemle 1913. október), amelyben egyebek közt a következő bölcsességet találjuk: „Kétségtől feltűnő, hogy amily mértékben a zsidó faj valamely európai országban erősödött, oly mértékben hanyatlott le ott az árja faj és viszont az árja faj erősödése és művelődése a zsidóság romlását vonta maga után. Így Spanyolországban a hidalgók erősödése és a zsidóüldözés egybeesnek, úgyszintén a német reformációban a német nemzetiség erősödése és a zsidók romlása összeesnek. Anglia gyöngülésének egyik oka hódító Vilmos óta a zsidóság térfoglalása épp úgy, mint Franciaországban és főleg I. Napoleon óta. Lengyelország bukásánál pedig egyenesen szembeötlő a zsidóság térfoglalása. Oroszországban az 1881-i üldözés (t. i. zsidóüldözés) óta, ha nem is mutat haladást, de terhein könnyített. (604. l. 2. jegyzet.) Enyhén szólva, ennél nagyobb számártságot, de helyesen szólva, gonoszságot aligha írt le még valaki. Mert a derék Jankulov vagy olyan korlátolt, hogy nem ismeri az ok és okozat közti különbséget, vagy pedig szándékosan felcseréli, megfordítja a causalis nexust, hogy a zsidó ártalmasságáról szóló tételét bebizonyítsa. Minden gyerek tudja, hogy Spanyolország, mióta a zsidókat kiűzte, teljesen tönkre ment és ma is a zsidók visszacsábításával szeretne közgazdasági szekeren lendíteni. Minden zsidó gimnazista, aki elégségest kapott a zsidó történetből, tudja azt, hogy a német zsidókat a

reformáció előtti századokban, a nemzeti megerősödés előtt üldözték jobban. Minden analfabéta is tudja, hogy Angliában a népszabadság és népjólét a legmagasabb fejlődési fok felé halad, pedig ott a zsidók igazán a teljes szabadságot és a polgári jogok teljességét élvezik. És mindenki, aki nem vak és nem süket, látja is, hallja is, hogy Oroszországban dühöng a korrupció, a nyomor, a kultúrátlanság, a nép elállatiasodása, pedig a zsidókat alaposan elnyomják a cári kancsukák és a szibériai jégmezők birodalmában. Vagy úgy képzelem a szegény kis Jankulov, hogy Oroszországban 1881-ben agyonöldöstek ötvenezer zsidót, tehát ennyivel könnyebb lett az ország terhe. Hiszen akkor egy ország úgy „könnyíthet a terhein” a legkönnyebben, hogy egyszerűen lebunkózza összes lakosait, ami által egyszerre teljesen „tehermentessé” válik. És akkor „Jankulov társadalomfilozófiája” szerint a gyilkosokat börtön helyett kitüntetéssel kellene megajándékozni, mert hiszen ők csak „könnyítettek az ország terhein.”

SÜMEGI A ZSINAGÓGÁBAN. Sümegi Vilmos, vagy ahogy a nép nevezi, Mesümegi Vilmos, bár nem tért vissza ősei hitére, nemrég egy ünnepélyes alkalommal visszatért, vagy tán csak betért a zsinagógába. Nem Jomkippur napján történt az eset és nem azért ment be, hogy a mellét verve elmondja az „Osamnu bogadnut”, azaz a „Vétkezünk, hűtlenek lettünk”-et; Mesümegi Kohn Vilmos nem bűnbánni ment a zsinagógába, hanem parádézni, mint lakodalmi vendég egy zsidó esküvő alkalmából. Eddig a dolog rendben volna és mi egyáltalában nem ütközünk meg azon, hogy beeresztették és hogy ajtót nyitottak és nem mutattak neki. Nekünk eszünk ágában sincs holmi újfajta vallási, vagy mesümedi inkvizíció után áhitozni. Nem is szólva arról, hogy tiszta meggyőződésünk, hogy a zsinagóga egyáltalában nem könnyezett és nem érezte magát elárvultnak, amidőn Kohn Vilmos a keresztelőmedence elé lépett és Mesümegi Vilmostá vedlett. De azt már mégis furcsának kell találnunk, hogy amikor a jeles férfiú belépett a zsinagógába, egyszerre csak megfordult az egész p. t. izraelita publikum, akár csak az ismert anekdotában, a Király-utca, amikor valaki az egyik végén Kohnt kiált. De itt Mesümegi-Kohnt kiáltottak és a jámbor alázatos közönség mégis megfordult és mély tisztelettel utat csinált a nagy férfiúnak egészen föl a „mizrách-stotig”. Azután végigszállt szájról szájra halkan az örömhír: „Sümegi van itt, óh Sümegi-Mesümegi van itt!” Olyan halkan suttogták a kéjes hírt, mint a hajlékony mitológiai nádszálak, amikor egymásnak hirül adták, hogy „Midas királynak számárfüle van”. Még szerencse, hogy lakodalomnál nincs tóraolvasás. Különben biztosan felhívták volna Mesümegi Kohnt elsőnek, kohennek és a nagy férfiú még snóderozott is volna nagylelkűen az örömmámorban úszó, feledékeny izraelitáknak.

A „ZENTRALVEREIN” ELNÖKE. A német „Zentralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens” tudvalevőleg arról nevezetes, hogy a zsidóság teljes beolvasztását, vagyis teljes megsemmisítését tekinti főfeladatának. Hogy ezt mikép cselekszi, arra nehéz volna felelni, minthogy a Zentralverein tudvalevőleg egyáltalában semmit sem cselekszik és ezt a fényes negatív eredményt olyan lelkesedéssel becézi, hogy igyekszik legalább belemarni vagy belecsípni azokba, akik igenis cselekszenek valamit a zsidóságért. Legutóbb az elnöke beszédet mondott a kievi vérvádról, amiről bizonyára már mindenki sok beszédet hallhatott, de kétségtelenül a legeredetibb szónoklatot a Zentralverein elnöke, Justizrat vagy micsoda Rat, mondotta. Szerinte egészen helytelen eljárás, hogy egy folyamatban levő perbe idegenek beleavatkoznak, elvégre Oroszország kultúrállam és bizonyára tudja, hogy mit csinál. Isten uccse, ezt mondotta egy magát zsidónak nevező egyesületnek az elnöke, akit a derék deutsche Staatsbürger jüdischen Glaubens még csak ki sem korbácsoltak felháborodásukkal a teremből. E szerint a vérvád nem egyéb mint egy folyamatban levő per, továbbá a deutsche Staatsbürger jüdischen Glaubensnak semmi közük sincs egy Kiebben folyó perhez, azonkívül Oroszország kultúrállam, amely a kisenevi, odesszai és a többi progromot is bizonyára a kultúra érdekében rendezte. Végül nincs más hátra, mint hogy az orosz zsidók is együletet alakítsanak ilyen címen: „Zentralverein russischer Staatsbürger israelitischen Glaubens” és ennek keretében szavazzanak naponta bizalmat a pogromrendező kormányoknak és hódolatot a kancsukás orosz kultúrának, amely a német Zentralverein elnökét pl. be sem eresztí a határba, mert szerinte a Justizrat mégis csak — zsidó.

TU FELIX AUSTRIA! Oh boldog Ausztria, ahol nincs kancsuka és nincs Szibéria, ahol a zsidók az egész országban lakhatnak, ha van miből élniök, nem úgy mint Oroszországban, ahol a szabad költözködési jogról még csak mint távoli álmoról sem ábrándoznak. Szóval ahol a kultúra sokkal de sokkal előbbre haladott mint Oroszországban! És mégis a cár rabszolgái felmentették az ártatlan Beilist és megmentették az orosz birodalmat a vérmese szégyenétől, míg a boldog és kulturált Ausztriának egyik börtönében még most is ott senyved a vérvádnak ártatlan áldozata, Hilsner.

ÖT POHÁR VÉR. „Átkozottak a gonoszok, kik ha jót cselekszenek is, nem képesek azt teljesen megtenni”, — mondja a Talmud. A kievi esküdtek felmentették Beilist, de előbb kimondották, hogy bebizonyult, miszerint valaki öt pohár vért csapolt a meggyilkolt gyermekből. Csak ennyit mondtak, de a többi világos. Öt pohár vér körülbelül elég az öt világrész zsidóságának pászka-sütéséhez.

Secundus.

KRAUSZ—BOKOR: SZOMBATI ÉNEK. (MÁH JEDIDUSZ MENUCHÓSZÉCH.)

Moderato

Máh j' di-dux mi-nu-chosích at sabbos.

ha-mal-ho-b'chén no-ruc lik-ro-sích

ho-e chal-loh n' ra-cho L'vas big-di

chá-mu-dósx l'had-lik ná biv-ro-cho

vá-ti-chel kol ho-á-vô-dósx —

ló'szá á nu mi lo-cho l'hix áneg b'ráá
bu-rindua loo

nu-gim, bár mé e-ter már-mi-nim
do-gim

kol mi-né-mát á-mim mib-ód-jóm

mu-cho nim tár n' go-lim n' fu-to-nim

v'lá-á-roch Rá-mo mi-nim'sax jénos m'va

so-mim v'sax - nu-ké má á d'arunim
l'hix-á-neg b'rá á nu-gim

I. no. II. do.
b'chol so-lóy p'o-mim do-gim
bar-bu-rim ná loo

ZSIDÓ SAKKMESTEREK: DR. LASKER EMÁNUEL.

sakkjáték természete szoros összefüggésben van a zsidósággal, mert azok a tulajdonságok, melyeket a sakkjátékigényel: a szívósság, akaratkoncentráció, türelem, leleményesség stb., nagyrészt felfedezhetők a zsidó fajban. Ez a nézet van napjainkban elterjedve, holott a valóság az, hogy a sakkjátékban való elsőséget a zsidóság csak mintegy 50 év óta bírja. Addig főképen a spanyolok, olaszok és franciák foglalkoztak intenzíven e játékkal. Az újabb időkben számos zsidó elsőrangú mester között főképen kivált: Steinitz, Zuckertort, dr. Tarrasch, Lasker és Rubinstein.

Valamennyi között kétségtelenül a legkimagaslóbbegyéniség Dr. Emanuel Lasker, a jelenlegi világmester, aki-nél a sakkjáték már szinte művészetté, filozófiává nemesedett, akinek most különösen aktuálissá tett a napokban megjelent mélységes filozófiai munkája: „Das Begreifen der Welt“. Egészen új és eredeti világszemlélet rendszerét tárja elénk Laskernek e nagy gondolatokkal terhes műve és igen érdekes jelenség, hogy mennyire hatott Lasker eredeti filozófiájának kialakulására éppen a sakkjáték.

Dr. Lasker, egy zsidó kántor fia, Berlinben (Neumark) 1868-ban született. 12 éves korában súlyos betegségbe esett és mint lábadozó, időöltésből bátyjától Bertholdtól megtanult sakkozni. Később a játékot, mint problémát fejtegette, s ebből alakult ki a Laskert jellemző játék: a bizonyos nézetekben való következetes kitartás és — mint az eredmények fényesen igazolják — Lasker eredeti felfogásainak gyakorlati kivitele sikerrel járt. Azután sakkirodalommal, végjátékok és tanácskozási játszmák elemzésével kezdett bővebben foglalkozni. Majd matematikai és fizikai tanulmányai arra készítették őt, hogy a sakkot másfél évig abbahagyja.

Első nyilvános szereplése a német sakkszövetség 1889. évi versenyére esik, amely kezdete volt Lasker sorozatos győzelmeinek; azután jön az amsterdami nemzetközi mesterverseny, hol Burn

után a második díjat nyerte el. Később tanulmányainak befejezése céljából Angolországba utazott, ahol először az angol mesterek antipátiájával kellett megküzdenie, kik mindenáron azon voltak, hogy Lasker részvételét az angol szövetség versenyén meghíusítsák. Ez azonban nem sikerült és Lasker megszerezte Anglia majd később Amerika bajnoki címét és az ugyanazon évben, Steinitz akkori világmesterrel vívott matchból is győztesen kerülve ki, a „Champion of the World“ büszke címet is 2 évtized óta viselheti. Számos világhírű játékos (Janowsky, dr. Tarrasch, Marshall, Schlechter) próbálkozott azzal, hogy e címtől elüsse, de mindannyi kénytelen volt nagy tudása és energiája előtt meghajolni.

Az 1914. évben a világmester újra porondra lép, hogy megvédje címét. Ez esetben Rubinstein Akiba, a fiatal orosz zsidó mester lesz az ellenfele, mivel Lasker már megállapodott a match feltételeiben. Rubinstein világhírű mester, ki csak az 1912. évben nyert 6 első díjat nemzetközi mesterversenyeken, de ismerve Laskernek eredeti játékvezetését a megnyitásokban, ötletességét a közép- és óriási tudását a végjátékokban, az az impresszió, hogy a világbajnoki cím továbbra is birtokában fog maradni.

Alább közöljük a világmesternek, az orosz nagy nemzetközi mesterversenyen produkált egyik kiváló játszmáját:

1. Vezérgyalogjáték.

dr. Lasker világos	Duras sötét
1. d2—d4	d7—d5
2. Hg1—f3	Hg8—f6
3. c2—c4	d5×c4
4. e2—e3	c7—c5
5. Ff1×c4	e7—e6
6. Hb1—c3	a7—a6
7. 0—0	b7—b5
8. Fc4—d3	Fc8—b7
9. Vd1—e2	Hb8—d7
10. Bf1—d1	

Szokásos e helyen a2—a4.

10.	Vd8—b6
11. Fd3—c2	Ba8—c8
12. a2—a3	Ff8—e7
13. e3—e4	c5×d4
14. Hf3×d4	Hd7—e5
15. Fc1—g5	

Valamivel jobb volt Fc1—f4.

15.	0—0
16. Hd4—f3	Vb6—c5
17. Fg5—e3	

Világos két futárjával most jó végjátékot ér el. Előnyösebb volt talán 17. Hf3×e5, Vc5×e5 18. Fg5—e3.

17.	Vc5—c4
18. Hf3×e5	Vc4×e2

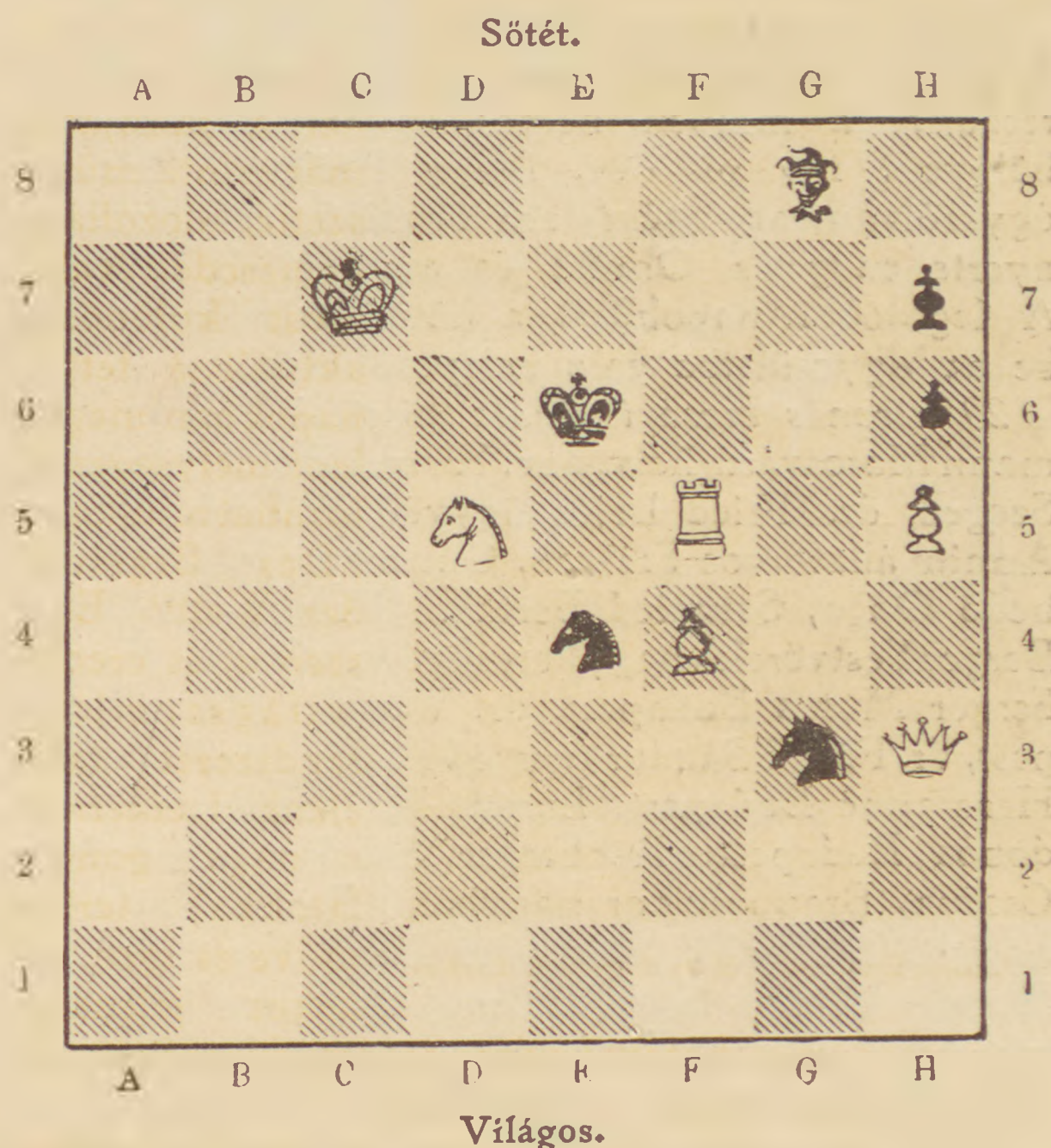
19. Hc3×e2 Bc8×c2
 20. He2—d4
 Védi a b2 gyalogost, amely 21. He5—d3 miatt nem üthető.
 20. Bc2—c5
 Biztosabb folytatás volt 20. Bc2—c7,
 21. f2—f3, Bf8—c8 stb.
 21. He5—d3 Bc5—c4
 22. f2—f3 Bf8—d8
 23. Hd4—b3 Bc4—c2
 Fenyegetett 24. Ha5, Bc7, 25. Fb6.
 24. Fe3—c5!
 E lépés fényesen igazolja Lasker nagy tudását a végjátékokban.
 24. Kg8—f8
 A legerősebb; 24. Fe7×c5 veszít:
 25. Hd3×c5 Bd8×d1□†, 26. Ba1×d1 Fb7—c6,
 27. Bd1—d8† Hf6—e8 (vagy Fe8, 28. e4—e5),
 28. Bd8—c8.
 25. Fc5×e7† Kf8×e7
 26. Hb3—a5 Bc2—c7
 Kényszerlépés; 26. Fb7—c8-ra
 27. Hd3—b4 nyer.
 27. Hd3—b4 Bd8×d1†
 28. Ba1×d1 Fb7—a8
 Fenyegetett gyalogosnyerés a6-on.
 29. Kg1—f2
 Természetesen nem 29. Hb4×a6, Bc7—a7 miatt.
 Hf6—e8
 30. Kf2—e3 He8—d6
 31. Bd1—d2 f7—f5
 32. e4×f5
 32. e4—e5-re Hf7, 33. f3—f4 g7—g5 és sötétnek jó ellenjátéka van.
 32. Hd6×f5†
 33. Ke3—f2 Fa8—d5?
 34. Hb4×a6
 34. Bd2×d5 is előnybe hozza világost.
 34. Bc7—c1
 34. Bc7—a7 most nem megy, 35. Hb4,
 B×a5, 36. B×d5, e×d, 37. Hc6† miatt.
 35. Ha6—b4 Ke7—d6
 36. Ha5—b3 Bc1—h1
 37. h2—h3 Bh1—b1
 38. g2—g4 Hf5—e7
 39. Hb3—d4 Kd6—c5
 40. Hd4—e2 Bb1—h1
 40. Hc6-ra 41. H×d5, e×d,
 42. B×d5†, K×d5, 43. Hc3† következik.
 41. Kf2—g2 Bh1—a1
 42. Bd2—c2† Fd5—c4
 43. He2—c3 He7—d5
 44. Hc3—e4† Kc5—d4
 A vesztőlépés 44. Kb6 sötétnek remis chance-okat ad. A befejezés igen érdekes tanulmány.
 45. Bc2×c4†! Kd4×c4
 vagy 45. b×c-re 46. Hc2†
 46. He4—d2† Kc4—d4
 47. Hd2—b3† Kd4—e3

48. Hb4×d5† e6×d5
 49. Hb3×a1 Ke3—d2
 50. Ha1—b3† Kd2—e3
 51. h3—h4 g7—g6
 52. Kg2—g3 Ke3—d3
 53. Kg3—f4 Kd3—c4
 54. Hb3—c1 feladta.

Ez alkalomból közlünk egy érdekes sakkteladványt és a helyes megfejtők közt kisorsoljuk a „Magyar Zsidó Almanach“-nak és a „Mult és Jövő“- tavalyi évfolyamának egy díszkötésű példányát. A helyes megfejtők névsorát legközelebbi számunkban közöljük. Megfejtések az összes változatokkal f. évi december hó 12-ikéig küldendők a kiadóhivatalba.

I. SZÁMÚ SAKKFELADVÁNY.

— Sonnenschein Samuel. —

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS!

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, valamint az OMIKE pártfogó tagjait, akiknek előfizetésük, illetve tagságuk december hóban lejárt, szintúgy azokat, akik előfizetési, illetőleg tagsági díjjal hátralékban vannak, szíveskedjenek a megfelelő összeget minél előbb beküldeni, nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen.

MULT ÉS JÖVŐ KIADÓHIVATALA,
 BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-U. 6.

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI.

A nagyünnep előtt megjelent számunkban közzétett felhívás hatása, örvendetesen konstatálhatjuk, nem szűnt meg az ünnepek elmúltával. A tagajánlások és tagjelentkezések azóta is állandóan folynak és napról-napra érkeznek szerkesztőségünkhöz a belépési nyilatkozatok, hogy a *20 korona évi tagsági díj fejében tagilletményül kapják a Mult és Jövőt*. Mint érdekes jelenséget említjük, hogy a taggyűjtés körül a vidéki középiskolai tanulók is (legutóbb Székesfehérvárott) nagy buzgólkodást fejtenek ki, ami különben méltányos is, mert hiszen a vidéki középiskolákból a fővárosi főiskolákra kerülő zsidó ifjúság veszi elsősorban az Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület intézményeit igénybe. A gyűjtésből természetesen lelkesedéssel veszik ki részüket a minden nemes ügy iránt fogékony hölgyek. Így pl. özv. Nagy Farkasné Aradon, úgyszólván az egész aradi zsidó intellegenciát nyerte meg az OmiKE és a Mult és Jövőnek. A legutóbbi napokban a következők jelentették be az Egyesületbe való belépésüket:

20 koronás tagsági díjjal: bisztrai Farkas Hermann Marosvásárhely, özv. bástyai Holczer Jakabné Szeged, dr. Fried Lajos ügyvéd Szikszó, Vadász Armin állatorvos Szikszó, Guttmann Jenő fakereskedő Onga, Schmied Bertalan likörgyáros Onga, Berger Testvérek nagykereskedők Onga, Wachberger Mózes Budapest, dr. Winkler Miksa Budapest, dr. Frank Sándor ügyvéd Budapest, Morzsányi Hermanné Budapest, Lusztig Mór kávéméréstulajdonos Budapest, Réhberger Sándor fakereskedő Csorna, Braun Izidor nagybérlo Farád, Vajda Pál nagybérlo Farád, Strelinger Lipót Kovászna, dr. Mandl Vilmos ügyvéd Arad, dr. Éles Béla ügyvéd Arad, Korbiss Testvérek nagykereskedők Arad, Leopold Zsigmond földbirtokos Arad, Aradi Lloyd Társulat Arad, özv. Nagy Farkasné magánzó Arad, dr. Grossmann Jakab orvos Arad, Bing Vilmos magánzó Arad, Holländer Miksa magánzó Arad, Sági Henrikné biztosítási igazgató neje Arad, Löwy Mór kereskedő Arad, Czukor László fakereskedő Arad, Havas Sándorné kereskedelmi ügynök neje Arad, Sebestyén Márton Pannónia-szálló tulajdonosa Arad, Hajós Árpád gyógyszerész Arad, Geller J. ékszerész Arad, Deutsch Testvérek nagykereskedők Arad, dr. Kell Lipót ügyvéd Arad, Aradi Fűrészgyár Részvénytársaság Arad, Harsányi Sándor földbirtokos Szikszó, Rozsnyai Sámuel nyugalmazott tanító Szikszó, Rösenbaum Miksa kereskedő Szikszó, dr. Hercz Ödön ügyvéd Miskolc, dr. Borsódi Ignác ügyvéd Miskolc, dr. Kovács József ügyvéd Miskolc, Csillag S. Nádor-kávéház tulajdonosa Székesfehérvár, Juda Helévi

Önképzőkör Székesfehérvár, Rösenfeld Hermann kereskedő Arad, Hunyadi József nagykereskedő Arad, özv. Reininger Samuné magánzó Arad, Hegyi Albert kereskedő Arad, Freund Fülöp kereskedő Arad, Klein Miksa kereskedő Arad, Halmos és Herczeg kereskedők Arad, Kardos és Gömmer kereskedők Arad, Szilágyi és Társaság gyárosok Arad, Braun Miksa kereskedő Arad, Schreyer Viktor kereskedő Arad, Färber Lajos kereskedő Arad, Kalmár József műszerész Arad, Leipniker Salamon kereskedő Arad, Pick Ernő divatkereskedő Arad, dr. Drechsler Henrik orvos Arad, Schvarcz Adolf nagykereskedő Arad, dr. Fisch Mór városi főorvos Arad, Korniss Zsigmond és Márton terménykereskedők Arad, Hartmann Samu nagykereskedő Arad, Elit-kávéház Messinger tulajdonos Székesfehérvár, Deutchs Ignác bérlo Csoma-pusztán, Bakonyi Henrik Szentgál, Kohn Vilmos cipőgyáros Szeged, Gál Miksa bankigazgató Szeged, Kohn Mór kereskedő Szeged, Derszib Béla tanár Szeged, dr. Hollós József Szeged, Fried Sámuel kantinos Nyíregyháza, Izr. hitközség Körmöcbánya, Bársony Andor harisnyanagykereskedő Arad, Fischer Simon nagykereskedő Arad, Löbl Gyula borkereskedő Arad, Kovács Arthur kávé Arad, dr. Vadász Armand ügyvéd Arad, Dózsa Dezső kenyérgyáros Arad, Fenyves Károly műépítész Arad, Herczogh Sándor bizományos Arad, dr. Singer József orvos Arad, dr. Hecht Adolf orvos Arad, Lengyel Tivadar kereskedő Arad, Sonn Adolf kereskedő Arad, Popper Testvérek divatkereskedők Arad, Steiner József körjegyző Alsógyertyán, Günsberger József Sajtoskál, dr. Bernáth József orvos Szeged, özv. Fischer Józsefné Szeged, Abonyi Mihály Szeged, Winkler Testvérek fűrészgyárosok Szeged, Lengyel Géza bútorgyáros Szeged, Rubin József Szeged, Winter Emil kefégyáros Szeged, Wintner Fülöp kendergyári igazgató Szeged, Taussig Armin máv. mérnök Szeged, Pollák Nándor kereskedő Szeged, Szegedi Lloyd-Társulat Szeged, dr. Simon Miksa ügyvéd, hitk. elnök, bankigazgató Nagysomkút, dr. Gellért Márton ügyvéd Nagysomkút, dr. Goldstein Armin orvos Nagysomkút, Rösenberg József Bácsalmás, Pollatschik Jenő Eger, Alföldi Mór kereskedő Eger, Kornstein Samu kereskedő Eger, dr. Preszler Armin ügyvéd Eger, Czeisler Samu földbirtokos Eger, Goldner Miksa kereskedő Eger, Löw Béla bankhivatalnok Eger, özv. dr. Csillag Mórné magánzó Eger, Adler Jónás fakereskedő Eger, Preszler Miklós kir. főmérnök Eger, Fischer Lajos kereskedő Eger, dr. Görög Simon orvos Eger, Buchalter Bernát földbirtokos Eger, dr. Braun Márk körorvos Pácán, Schvarcz Károlyné Nyírgyulaj, Tausz Zsigmond Kistelek, Alföldi Aladár Kistelek, Ausländer Béla Kistelek, Singer Armin üvegfestészeti műterem tulajdonosa Szeged, Goldgruber Gábor Szeged, Merkler Lajos paprika-export Szeged, Kecskeméti Gyula vasöntőde tulajdonosa Szeged, Lusztig Imre kereskedő

Szeged, Schvartz Jenő kereskedő Szeged, Szenes Károly fakereskedő Kolozsvár, dr. Blumenfeld Andor orvos Kolozsvár, dr. Pető Béla ügyvéd Trencsén, dr. Polczer Hugó orvos Trencsén, Brasch Miksa kereskedő Arad, Montag Manóné föld birtokos neje Arad, Werner Károly kereskedő Arad, dr. Fischer Jenő ügyvéd Arad, Herbstein Cecília kereskedő Arad, Friedmann Gyula földbirtokos Arad, Bruckner Sándor, nagykereskedő Arad, Grünberger Mór kereskedő Kevermes, Lengyel Manóné gyáros neje Arad, Szabó Albertné nagykereskedő neje Arad, Lendvai Sándor az Első Magyar Általános Biztosító vezértitkára Szeged, Bäck Józsefné Szeged, dr. Erdős Vilmos ügyvéd Nagybánya, dr. Katz Izsó ügyvéd Nagybánya, dr. Barna Samu ügyvéd Nagybánya.

Hálával emlékezünk meg ezúttal is azokról, akik nemes buzgóságukban a taggyűjtés körül fáradoztak: Özv. Nagy Farkasné Arad, dr. Spatz Adolf városi főorvos, orvosi tanácsos Csorna, Elsner Salamonné nőegyleti elnöknő Tab, Steiner József szeszgyáros Kapuvár, Spiegel Ármin Kísújszállás, Deutsch Andor Székesfehérvár, Berger Lajos joggyakornok Nagykövesd, Grün Lajos Retteg.

A MULT ÉS JÖVŐ STRUCK-KIÁLLÍTÁSA.
A Mult és Jövő kiállításainak sorozatát 1914 január havában rendezendő Struck-kiállítással folytatjuk. Struck művészete megérdemli, hogy az az érdeklődés, amely az eddigi kiállításainkat oly ritka erkölcsi és anyagi sikerhez segítette, ebből az alkalomból még fokozottabb mértékben nyilvánuljon meg. Struck grafikai tehetségét és finom művészetét Európaszerte ismerik és becsülik. Pályája külső sikerekben gazdag és annak dacára, hogy művészete magán viseli a tiszta zsidó karaktert, az internacionális művészi körökben is élénk elismerésre talált. Így az angol grafikusok társaságának ő az egyetlen zsidó tagja és Amerikában már két ízben hívták meg művei kiállítására. De a magyar közönségnek nem is kell Struckot különösen figyelmebe ajánlani. A Magyar Zsidó Almanach és a Mult és Jövő annak idején bőven foglalkozott a nagy zsidó művésszel, írásban és képben ismertette munkáit. A Struck-kiállítást a Könyves Kálmán szalonjaiban rendezzük, amelyeket a társaság szíves készséggel bocsájtott ez alkalommal is a Mult és Jövő kiváló zsidó vendégének rendelkezésére. A kiállítás megnyitására Budapestre jön maga Struck is, aki kétségtelenül csak gyarapítani fogja nálunk nagy művészi diadalaít.

M. le conseiller aulique François Székely. Székely Ferenc udvari tanácsos.

SZÉKELY FERENC. Ezt a nevet ma már nem kell kommentárral kísélni, azon kevesek közé tartozik, akiknek társadalmi emelkedésével a zsidó ügyek iránt tanusított szeretete és lelkesedése együtt nő és emelkedik, akiknek egész élete, pályája, minden kis és nagy sikere a zsidóság nyeresége. Szinte természetes, hogy a vérvád elleni tiltakozás ügyét ő vette kezébe és hogy az ő kezében ez a gyűlés, melyről az egész magyar sajtó részletesen beszámolt, impozáns demonstrációvá vált. Az ő egyénisége nagy súlyának köszönhető, hogy a magyar közéletnek vezérférfiai, pártkülönbség nélkül megjelentek egy zsidó gyűlésen, mely alkalmat adott nekik, hogy minden tiszteletet megérdemlő módon emeljék magasra a valódi, minden pártállástól független liberális zászlaját. Mert kétségtelen, hogy a Beilis felmentése után is megtartott tiltakozó gyűlésnek az volt a legjelentősebb momentuma, hogy megerősítette a magyar liberáliszmusba vetett hitet és ennek a provokálásával Székely Ferenc hálára kötelezte az egész magyar zsidóságot. Az a rajongás pedig, amellyel a gyűlés egyhangúlag Székely Ferencet kiáltotta ki elnöknek, nagy perspektívát nyitott a jövőbe, melyben Székely Ferenc zsidó lelkesedésére még nagy feladatok várnak. És mi, ha némely zsidó kérdésben eltérők is a nézeteink, csak tisztelettel és bizalommal tekintünk az ő jövődő működése elé.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

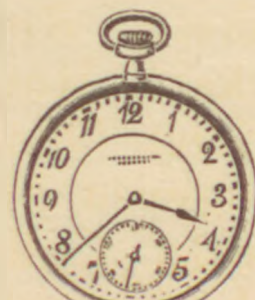
• CHRONOGRÁPH
• REPETITION ÉS
• ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájc, Francia-, Angol- és Németország
zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Struck: Ex-libris. (A Szent-György-Céh ex-libris-kiállítására.)

Struck: Ex-libris. (Exposition de la Guilde Saint-Georges.)

A MAGYARORSZÁGI CIONISTA SZERVEZET XI. országos konferenciája november 2-án zajlott le Budapesten igen élénk részvét mellett. Mintegy 80 delegátus jelent meg az ország minden részéről. A konferenciát Beregi Ármín mérnök, a szervezet elnöke nyitotta meg, a berlini világközpont nevében Grosz Náthán központí títká r üdvözölte a konferenciát, az alsó-ausztriai szervezet nevében Bató Lajos, a lengyel szervezetek nevében dr. Félix mérnök. A konferencia elnökévé dr. Österreicher Béla ügyvédet választották meg, alelnökök lettek Steiner József Kapuvár, Neumann Félix Nyitra, Vermes Ernő Temesvár és Beregi Benjámin Budapest. Az üdvözlő táviratok felolvasása után, a párttitká r az országos bizottság jelentését terjesztette be, mely körül élénk s magas nivójú vita támadt, amely arról tanuskodott, hogy a mozgalomban eleven élet lüktet. Ezután megalakították az országos bizottságot. A szűkebb bizottságnak tagjai lettek: Beregi Ármín, Kohn Dávid, Lindenbaum Dávid, dr. Sipos Jenő, dr. Künstler Mór. A tágabb bizottságnak tagjai lettek: dr. Osztern Lipót, dr. Kahan Niszon, dr. Dömény Lajos, Horváth Sándor Budapest, Steiner József Kapuvár, dr. Erdély Jenő Győr, Neumann Félix Nyitra, Klein Vilmos Szatmár, Juhász Mór Kassa, dr. Singer Bernát Szabadka, Lusztig Ignác Ungvár, Grosz Frigyes Kolozsvár, Merbl Arnold Temesvár, Deutsch Manó Verpelét, Bernát Samu Miskolc. A centrál-komité tagja lett dr. Österreicher Béla. Zsidó nemzeti alapbiztos: dr. Jordán Viktor. Ellenörök: Reich Sámuel és Schlesinger Sándor. Este a Makabea cionista egyetemi hallgatók köre a vendégek tiszteletére a Neiger-féle vendéglőben sikerült kommerszt rendezett.

A „MIZRACHI“ konzervatív cionisták magyarországi szervezete szintén mult hóban tartott nagyobb értekezletet, melyen elhatározták, hogy

szervezetük megerősítése érdekében egy nagyobb országos akciót indítanak. Elhatározták továbbá, hogy a kereskedő-ifjúság részére egy esti kereskedelmi szaktanfolyamot fognak szervezni. A tanfolyam vezetésére díjtalanul dr. Stern, a szervezet alelnöke vállalkozott, akinek e téren sokéves gyakorlata van.

A VÁGÚJHELYI ZSIDÓ REÁLISKOLA az idei tanévben már mint főreáliskola kezdte meg működését, amennyiben az idén megnyílt az V. osztály, amelyért Mészáros Gyula, az intézet agilis igazgatója annyi lelkesedéssel küzdött. Az új osztálynak 15 növendéke van, ami vidéken nem kis szám, hiszen Debrecenben pl. tavaly csak 9 növendéke volt az V. reálosztálynak. Az új szükséglethez képest új kiváló tanerökkal is gyarapodott az intézet. Az új tanerök *Bokor Ármín*, aki a konzervatívizmusnak és *Szántó Hugó*, aki a progresszívizmusnak ismert nevü harcosa, az iskolában azonban természetesen mindketten csak tantárgyaik minél alaposabb tanítására szorítkoznak.

A SZENT-GYÖRGY-CÉH EX-LIBRIS KIÁLLÍTÁSA. A Szent-György-Céh, amely tudvalevöleg az első ismert magyar szobormürről (Szent György) vette a nevét, a gyűjtök és amatőrök köréből egyre számottevöbb művészi faktorrá válik, kiadványai és kiállításai, amelyeket művész-lelkü igazgatója: Siklóssy László páratlan agítálással és hozzáértéssel rendez, ma már a külföldön is tekintélynek örvendenek és ennek köszönheti, hogy legújabban rendezett ex-libris kiállítása teljesnek és tökéletesnek mondható. Az egész internacionális művész- és gyűjtövilág van képviselve a kiállításon, valamint abban a hatalmas kötetében, amelyben az ex-libris kérdést különböző európai nyelveken, minden szempontból megvilágítja. A gyönyörü múból bemutatjuk Lilién és Struck ex-libriseit, amelyek méltó helyet foglalnak el a Szent György-Céh magas nivójú kiállításán.

A MAGYAR ZSIDÓ IFJAK EGYESÜLETE legutóbbi közgyűlésén a következő tisztikart választották meg: elnök: dr. Mezey Sándor; alelnökök: Szécsi Ernő és Bányai A. László; főtítká r: Seelenfreund Viktor; titká r: Fleischer Gyula; pénztáros: Rosenberg Sándor; h.-pénztáros: Hersch Mór; ellenör: dr. Fried Nándor; könyvtáros: Kreiner Zsigmond; jegyzök: dr. Orenstein Lajos, Neuländer Lajos; háznagy: Fischer Arnold. Dr. Mezey Sándor munkatársunk elnöksége, amely egészen új irányt fog szabni az egyesület működésének, kétségtelenül a Magyar Zsidó Ifjak Egyesületének reneszánszát jelenti.

OMIKE FÖISKOLAI HALLGATÓK ÉNEK-KARA mult hó végén tartotta ezévi alakuló közgyűlését dr. Kun Ármín elnöklete alatt. A titká ri és számvizsgálobizottság jelentése után az ezévi tisztikart választotta meg a közgyűlés. Elnökül ez évben is egyhangúlag dr. Kun Ármín

ügyvédjelöltet választották, a tisztikar többi tagjai lettek: Kohn Mátvás alelnök, Göndör Arnold titkár, Kun Imre főjegyző, dr. Klein Miksa pénztáros, Fenyő Béla háznagy, Schön Jenő ellenőr, Dömötör Kornél aljegyző. Karigazgatónak ismételten Burger Lajos hitközségi főpénztárost választotta meg a közgyűlés, elismerésül eddigi sikeres működésének. Az elnök indítványára ezután a közgyűlés elhatározta, hogy az énekkar az OMIKE nevet címébe felveszi, hogy ezáltal is szorosabbá váljék az a viszony, mely az énekkart eddig is az OMIKE-hez fűzte.

NYÍRBÁTOR DÍSZPOLGÁRA. Nyírbátor város képviselőtestülete Mandel Dezsőt a város díszpolgárává választotta. Mandel Dezső, de általában a Mandel-család sokat fáradozott Nyírbátor fejlődése érdekében és atyja, Mandel Eduárd is díszpolgára volt Nyírbátornak, amelynek egy utcája is a Mandel nevet viseli.

ORTHODOX NÉPASZTAL. November hó 16-án nyílt meg szép ünnepség keretében a budapesti orthodox népasztal (Wesselényi-u. 13), amelynek célja, hogy szigorúan orthodox koszthoz juttassa a szegénysorsúakat, akik a rendszerint drága orthodox vendéglőkbe nem járhatnak. A megnyitás napján már hetvennek adtak többfogásos izletes ebédet a csekély 60 fillér díjért. A népasztal elnöke özv. Schreiber Sára, titkára dr. Deutsch Emil.

AZ EZRA IFJÚSÁGI EGYESÜLET Kolozsvárott a múlt hóban tartott alakuló közgyűlésén a következő tisztikart választották meg: Elnök: dr. Blau Pál; alelnökök: Krausz Miksa szig. orvos, dr. Salamon Ignác ügyvéd; főtitkár: Markovics Ignác szig. orvos; titkár: Fischer Samu j. h.; pénztáros: Fischer Márton o. h.; ellenőrök: Geist Renée o. h., Krausz Irén o. h.; könyvtáros: Stern Vilmos o. h.; háznagy: Veres Márton o. h., Herschkovits Izidor o. h.; jegyző: Havas Andor o. h., Gersch Hillel o. h., Brunner Sándor j. h. és 16 választmányi tag. Közgyűlés után ismerkedési estély volt, melyen az újonnan belépett tagokat dr. Blau Pál és Krausz Miksa üdvözölték.

WEISZMANN NOÉ. Egy kiváló tudósunk állapította meg nemrég, hogy a zsidó hitközségi élet kialakulása túlnyomórészt azoknak a belső munkásoknak köszönhető, akik gyakran névtelenül, de mindig lelkük egész ambíciójával buzgólkodtak községeik felvirágoztatásán. És aki a budai hitközség történetét meg fogja írni, bizonyára az elsők között fog megemlékezni Weizmann Noéről, aki két évtized munkáját szentelte a budai hitközségnek, mely alatta számban megtízszereződött, erőben hatalmasan meggyarapodott és minden tekintetben nagyot haladt a fejlődés útján. Weizmann Noé Kassán született 1852-ben, különböző jesivákon nagy héber tudásra tett szert, míg magánúton alapos világi műveltséget is szerzett. 1874-ben megnősült és magántanintézetet alapított Budapesten, majd 1878-ban gyöngyösi hitközségi jegyző

lett, hol a kerületszervezéssel, a beligazgatás magyarosításával és nivójának emelésével szerzett nagy érdemeket. Díjtalanul vállalkozott a középiskolai tanulók hitoktatására, csak hogy itt is új szellemet teremtsen, számos humanisztikus és kulturális intézményt hívott életbe, a szegények pedig, kiknek ügyét baját szeretettel látta el, valósággal atyjuknak nevezték. 1895-ben újra a fővárosba kerül, mint a budai hitközség titkára. Itt azután tág tere nyílt az ő kiváló képességeinek érvényesítésére. A rohamosan fejlődő hitközség csak az ő odaadó buzgalma folytán bírt a főváros követelményeinek magaslatára emelkedni. Tizenhét éves működése alatt 400-ról 4000-re emelkedett a hitközségi tagok száma, de ő csekély segítség mellett ugyanazon munkaerővel, mint működése elején, látta el nemcsak a hitközség, hanem a Chevra Kadisa és még 3 kebelbeli egyesület összes ügyeit és ezenkívül még heti több órai hitoktatást is végzett díjtalanul. Amellett sokoldalú irodalmi működést is fejtett ki. A különböző felekezeti lapokban megjelent cikkeinek nem egy ideája öltött testet. A „Magyar Zsidó Szemle“-ben egész cikksorozatot tett közzé, a hitközségek pénzügyi szilárdítása, a tanügy fejlesztése, a rabbik hatáskörének emelése érdekében, valamint a hitközségek belviszonyai, hivatalnokok szakképzettsége, tekintélye és állandósítása ügyében. Csak nemrég valósult meg pl. az az eszme, amelyért Weizmann már 1886-ban küzdött: a kántoriskola. Ez a sokoldalú tevékenység azonban kifárasztotta

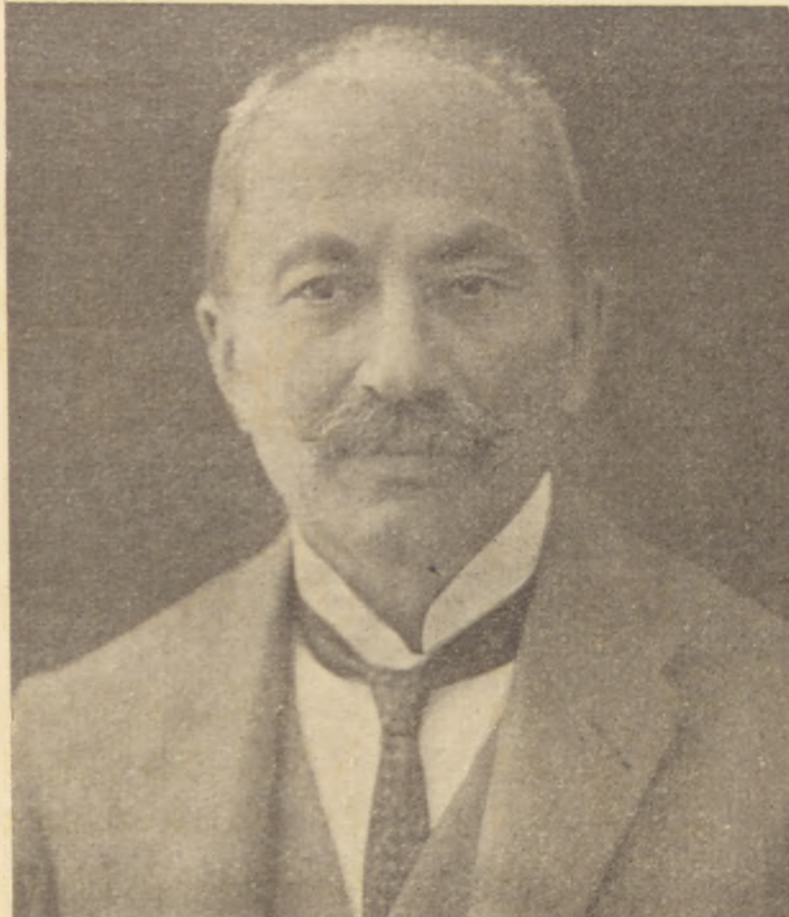

Lilien: Ex-libris. (Exposition de la Guilde Saint-Georges.)

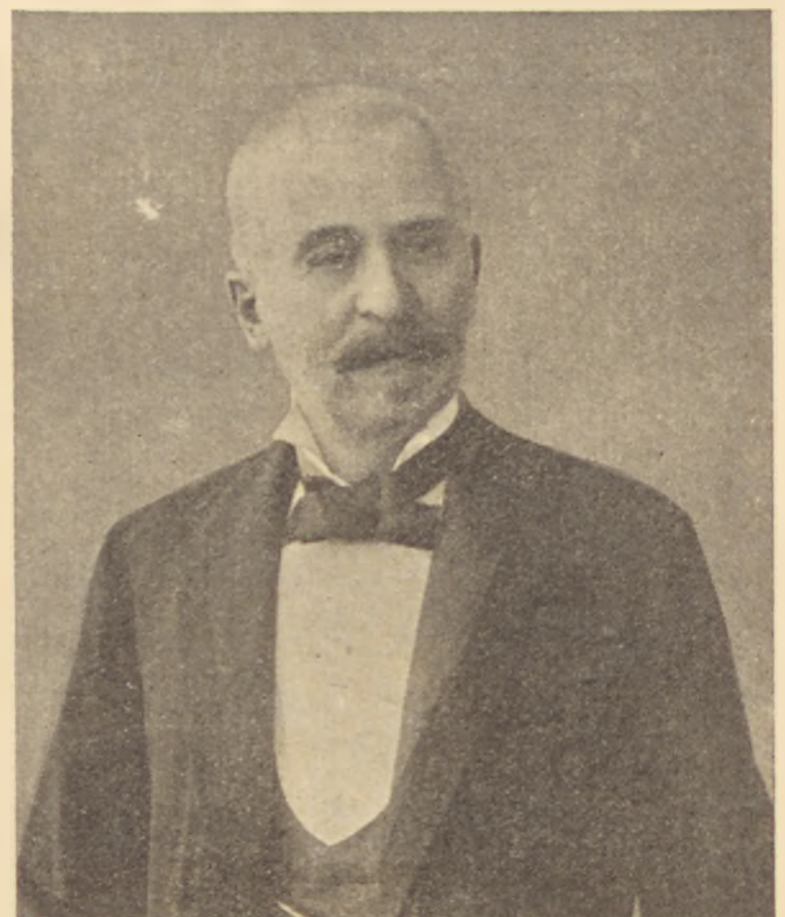
Lilien: Ex-libris. (Szent György-Céh ex-libris-kiállítása.)

Weissmann Noé.
M. Noé Weissmann.

Dr. Gencsi Soma.
M. le docteur S. Gencsi.

Györi Ödön.
M. Edmond Györi.

erejét és családja unszolására nyugdíjaztatását kérte, amit a hitközség szerződészerű nyugdíjjal teljesített, azt a hatáskört pedig, amelyet Weizsmann egyedül töltött be, három tisztviselővel töltette be, azonkívül kimondotta, hogy a hitközség közigazgatása teljesen elkülönítendő a chevra és a többi egyesületek beligazgatásától. Az így különvált Chevra Kadisa pedig méltányolva Weizsmann Noé értékes szolgálatait, intakt munkaerejét és alapos szakavatottságát, őt kérte fel egyhangúlag ügyeinek vezetésére, így tehát Weizsmann Noé nyugalmába vonulása ismét csak új munkálkodást jelent.

ARCKÉPLELEPLEZÉS MISKOLCON. A miskolci izr. hitközség nagy ünnepségek között leplezte le két nagyérdemű volt elnökének, Györi Ödönnek és dr. Gencsi Somának arcképét. Györi Ödön másfél évtizedig, dr. Gencsi Soma kilenc évig viselte az elnöki tisztséget, mely idő alatt mindketten a hitközség összes intézményeit nagy áldozatkészséggel fejlesztették. Györi Ödön nevéhez fűződik a gabella házi kezelése, a modern pászkasütődének, a fürdőnek, húscsarnoknak és fiókimaháznak felépítése és hogy mennyire a szíven viselte a hitközség jövőjét, bebizonyította azzal is, hogy egy hézagpótló intézményének, a menháznak, egy szép telek adományozásával rakta le az alapjait. Dr. Gencsi Soma elnöki működéséhez fűződik a magyar szó meghonosítása és állandósítása a szószéken, valamint a hitközség két leghatalmasabb intézményének, az iskolaépületnek és az új templomnak a megteremtése és ma is mint előjárósági tag vesz részt a hitközség kormányzásában. Az arcképleleplezési ünnepségen dr. Halmos Géza hitközségi elnök, dr. Spira Salamon

Incze Henrik.
M. Henri Incze.

rabbi és dr. Sidlauer Ármin magasszárnyalású beszédekben méltatták az ünnepeltek érdemeit, amire Györi Ödön meghatva mondott köszönetet úgy a maga, mint dr. Gencsi Samu nevében.

DR. INCZE HENRIK. Életének delén, alig 42 éves korában szölitotta el a halál az élők sorából, a fővárosi közéletnek ezt az igazán érdekes alakját. Incze Henrik Nagyváradon született és mint egyszerű talmudista indult az élet útjára, de már a jesiván is feltűnt a zsenialitása és mint a pozsonyi jesiva hallgatója, megalakította a „Magyar Zsidó” című

első magyar nyelvű orth. zsidó ujságot, mely azonban két hónapi fennállás után megszűnt. Pozsonyból Frankfurtba, majd Budapestre került. Itt csakhamar érvényesülést nyert a tehetsége. Tanára lett a Vígyszínház színésziskolájának, szerkesztője a Színészeti Almanachnak, az ötödik kerületnek városbírája, több napi és szépirodalmi lapnak munkatársa és Budapest székesfőváros törvényhatóságának is tagja volt. Ezen sokoldalú elfoglaltsága mellett minden zsidó kulturális törekvést igazi lelkesedéssel támogatott. Néhány év óta titkára volt az V. kerületi Izr. Nőegyletnek, melynek ügyeit igazi zsidó lelkesedéssel és szeretettel intézte. A Nőegylet az ő jelentőségének megfelelően rendkívüli gyűlésen rótt le kegyeletét elhunyt titkára iránt. A gyűlésen Eichbaum Mórné elnöknő megható kegyeletes szavakban emlékezett meg dr. Incze Henrik egyéniségéről. „Az ő zsidó szíve megtalálta az utat szíveinkhez, mindnyájunkat meghódított. Az ő szelleme szolgáljon nekünk szövétnekül.” Az elnöknő kegyeletes szavai után elhatározták, hogy dr. Incze Henrik emlékére, halálának évfordulóján minden évben 30 leánynak ingyen adnak ebédet a Nőegylet menzáján.

Élőben Gyula Szűcs Károly körút 19.

Divatlapot küld.

Telefon 106-98

FESTŐMŰVÉSZNŐ, képzőművészeti főiskolát végzett, huzamosabb ideig külföldön tartózkodott, rajzolni, festeni tanít. S. M., VIII., Kőrös-utca 6., III. 18/a.

Melódiák Újzsidó Dalokból

Írta Neumann Endre. Bővített Kiadás. Ára 2 Kor., díszkötésben 2 Kor. 50 fill. Megrendelhető levélben Budapest, Zsigmond-utca 68, Felső-villa 4

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

ÚJ KÖNYVEK

DR. MOLNÁR ERNŐ:
ÚJ ZSIDÓ KÖNYVEK.

DR. KECSKEMÉTI LIPÓT: EGY ZSIDÓ VALLÁSVAN-E, TÖBB-E? A harc, mely a neológia és az orthodoxia között a múlt század első évtizedei óta fennáll, az utóbbi években az autonómiai kérdés kapcsán erősebb lendületet vett. Ez a lendület pedig azokban a könyvekben fejeződik ki, melyek az egységes autonómia lehetőségét vagy lehetetlenségét bizonyítva, napjainkban megjelennek és amelyek közül minden tekintetben kimagaslik Kecskeméti dr. hatalmas könyve.

Még az 1912-i országos gyűlésen olvasták fel indítványát oly könyv íratására, mely a zsidóság egységes voltát a történet folyamán — a harcok ellenére is — kimutassa. A 21. községkerület közgyűlésén Nagyváradon maga Kecskeméti olvasott fel egy e kérdést tárgyaló értekezést, melynek hatása alatt a községkerületi elnököknek ez év márciusában tartott gyűlése Kecskeméti dr.-t kérte fel egy mű írására, mely ezt a történelmi egységesítést bizonygatja és kimutatja.

Kecskeméti dr. történetlátása szerint a szellemi áramlatok egymásra következése a zsidóságban kaleidoszkópszerűen változatos és mozgalmas. Mert a vallást ugyan a konzervativság jellemzi, az élő történetet azonban a változás lehetősége, sőt sokszor kényszerűsége. A vallásos modernség pedig nem egyéb, mint a konzervativizmus és a változások kényszer erőinek eredője. És e törvénynek a vallásos maradiság is alá van vetve. Csakhogy mindig a vallásos modernség után kullog. A bibliai zsidóságra például jön a talmudi zsidóság; a történelem folyamán egymásután ütik föl fejüket a filozófiai, a misztikus, a kabalisztikus irányok; a 18. században a chászidizmus; végül a 19. században az a

KULATÁR

Magyar szobrász- és építőművészek által
*** tervezett kész ***

SÍRKÖVEK

*** állandó kiállítása. ***

Érdeklődőknek felvilágosítást ad kizárólag
BLUM LAJOS SÍRKÖKERESKEDŐ
Budapest, VIII., Köztemető-út 4. sz.

vallási modernség, melyet jelenleg neológiának nevezünk. A zsidóság szellemi élete egy folyamatos és folytonos cselekvés, tevés; a bergsoni *action* vagy a herakleitosi *panta rhei*. A legérdekesebb pedig és kérdésünkre legfontosabb annak az eredménynek leszűrődése, hogy még a legnagyobb harcok közepette (a százéves Mainmuni-harc) sem fordult elő, hogy az egyik párt a másik pártnak zsidó voltát csak kétségbe is próbálta volna vonni; hogy valamelyik párt, a rabbínizmuson belül, a kettős zsidóság elvét merte volna hangoztatni.

E könyv alapos munka terméke. Aki átolvassa: kritikái — igaz, hogy szempont alá beállított — képét nyeri belőle a zsidó szellem fejlődésének. És bármi is lesz az autonómiai mozgalom eredménye, egy kész nyereségünk mindenkép marad: — Kecskeméti dr. tudományos és irodalmi értékű könyve.

DR. FRISCH ÁRMIN: BIBLIAI OLVASMÁNYOK. Okosan és érthetően írott könyv *Frisch Ármin dr. tankönyve, Bibliái Olvasmányok* IV. rész. A könyvnek, mely két részre oszlik,

első fele a száműzetés prófétáit ismerteti és pedig kortörténeti beállításban és bő szemelvényekkel. A második részben végig megy szerző a zsidóság történetén, a spanyol kiűzéstől a tegnap és a ma történetéig. Helyes dolog, hogy bő teret szentel a modern zsidó tudomány megalapítóinak (Zunz, Luzatto, Philippon), kik közt a magyarokról sem feledkezik meg (Löw, Bloch, Kaufmann). A modern zsidó intézmények közül a cionizmust helyesen és megértően értékeli. Megérdemli a könyv egyformán a tanárok és a tanulók szeretetét.

DR. JORDÁN SÁNDOR: A SULCHÁN ARUCH ÉS A MAGYAR ZSIDÓSÁG. E pompásan megírt könyvecske, mely válaszul íródott *dr. G. M.*-nek hasonló című kis iratára, szintén az egységes autonómiai szervezkedés irodalmának terméke. Az egységes autonómia kérdése politikai kérdés és Jordán dr. is a politika szögletéből és a taktika szempontjából szól a szervezkedés ügyéhez. Ha létre akarjuk hozni az egységes autonómiát, úgy a neológiának is el kell fogadnia a *Sulchán Aruch*-ot vallástörvényi alpnak,

PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassagét elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • **Telefon 31. szám.** Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félemelet

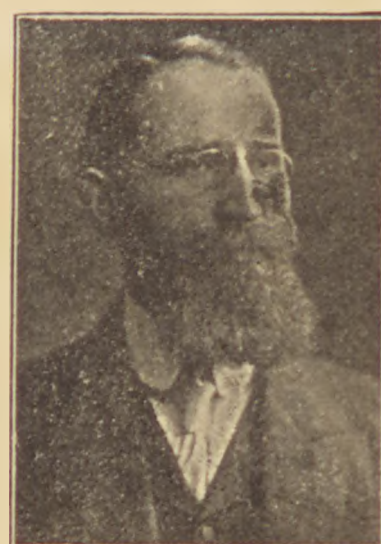
Kérje ingyen és bérmentve 3000-nél több ábrával ellátott legújabb képes
árjegyzékeket

KELETI J.

orvossebészeti műszer- és kötszergyáros

Főraktár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17.
Gyár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 14.

Az összes betegápolási és egészségügyi cikkek nagy raktára. • **Telefon 13—76.**

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szakorvos **Dr. Káli H. P.**
Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.

Mérsékelt árak Telefon 86-50 Részletfizetésre is.
Figyelem az arcképemre, nevemre és az 50. házszámra.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153—94.

Ajánl elsőrendű kivitelen, kizárólag mérték után készülő, legújabb őszi öltönyöket és double felöltöket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

hogy közös alapon lehessen az orthodoxiával. Sőt lelkiismeretünket, mely háborogna a feltétlen elfogadás ellen, — lévén a kodexnek egy jelentős része ma már érvénytelen, — megnyugtathatjuk azzal, hogy az európai államok törvénykönyveiben sem hiányzanak elavult paragrafusok s a nemzet mégis a törvénykönyv egészének alapján áll. Ellenkező esetben a haladó zsidóság a Tóra alapján sem állhatna, mert hiszen annak sem tartják meg minden törvényét.

Ezeket a gondolatokat fejtegeti Jordán dr. elevenen és vervével megírt könyvecskéjében, melynek politikai oldalával foglalkozni nem óhajtunk, de irodalmi szempontból határozottan élvezetes olvasmány.

DR. MAX GRUNWALD: Samuel Oppenheimer und sein Kreis, Wien und Leipzig W. Braumüller 1913., 358. oldal. Az utolsó évtizedben egy érdekes, de mindenesetre kellő és korszerű tudományos áramlat indult meg Németországban, melynek az a célja, hogy elméletileg tisztázza a zsidóság szerepét a világkereskedelemben. G. Caro nagybecsű

munkája, a szerző halála miatt az első kötetnél abbamaradt; és ennek az áramlatnak terméke Werner Sombartnak nagy port vert, inkább kevésbé, mint többé sikerült munkája is. Dr. Max Grunwald bécsi rabbi és jónevű tudós az általános zsidó gazdaságtörténetnek egy érdekes és fontos fejezetét vette kutatásainak tárgyául e közel 400 lapos hatalmas művében. Samuel Oppenheimer-nek, I. Lipót császár és király nagyeszű és nagystílű financier-jának alakját igyekezik történetileg biztos kontúrokba vonni. I. Lipót nagy háborúkat viselt. A törökkel, a fejedelmekkel. Pár évvel a harmincéves háború befejezése után, 1657-ben jut trónra; képzelhető a pénzügyi viszonyok pangása. Saját háborúi a maradék pénzkészletet is felemészítik, oktan és belátás nélküli gazdasági politikája a kereskedelmet és ipart csirában elfojtja, a zsidókat, a kereskedelem kovászait 1670-ben kiűzi. Ebben a zűrzavaros állapotban áll oldala mellé Samuel Oppenheimer, a zsidó bankár, ő teszi pénzügyileg lehetővé a háborúkat és bár a török kiűzése Európából, mely Magyarországon 1687-ben kezdődött és napjainkban fejeződik be, első

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

UDAPEST, VI. KERÜLET,
VÁCI-KÖRÚT 7. SZÁM. ♡

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyobb szabású SIREMLEKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk. ♡

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI-NAGY-BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

Teljes lak-
berende- ♡
zések. ♡ ♡
Csillárok.
Szőnyegek.

Asztalos-
és
karpitos-
bútor-
termek.

történeti szükségesség volt, Oppenheimer pénzügyi segítsége nélkül legalább is pár évtizeddel eltolódott volna, azaz későbben indult volna meg. A cs. kir. hadi levéltár által kiadott „Feldzüge des Prinzen Eugen“ és Mensi műve „Finanzen Oesterreichs“ rosszakaratúlag és elfogultsággal beszélnek a nagy pénzügyilángelméről. Grunwald nehéz utánjárások után — mert az idevonatkozó okiratok legnagyobb része még kiadatlan —, kimutatja ez állítások lehetetlenségét és feltárja Oppenheimer pénzügyi politikájának nagystilű voltát, mely pl. csak államhitellel foglalkozik, de nem vágja el a bécsi kispolgárság elől, erős konkurrencia révén a fejlődés útját, amint ezt Oppenheimer pénzügyi elődei tették. A könyv második és nagyobb felében tárgyalja Grunwald e nagy pénzügyi genie körét és utódait. Idetartozik Simson Wertheimer is, aki financiai kapacitás volta révén *Ausztria országos főrabbi-jává is lett ez a nagytudású szerző természetesen felhasználja a néhai nagy magyar zsidó történetíró, Kaufmann Dávid e téren való kutatásait is.* Dr. Max Grunwald, aki folyóiratunknak is munkatársa és a *Mitteilungen für jüdische Volkskunde* e folklorisztikus folyóirat szerkesztője, a zsidó gazdaságtörténetnek e művével jelentős szolgálatot tett.

KNERRIZIDOR LEGÚJABB KIADVÁNYAI.
Knerr Izidor, a már illusztrissá vált könyvkiadó, újabb három gyönyörű kiállítású könyvet jelente-

tett meg gyomai műintézetében. *Antal Sándor* most érkezett meg Svédországból és bizarr-szépségű novelláiban (Jörrn története) új — svéd — színt és levegőt hozott a magyar földre. A csapongó fantázia és a mégis erős logika megejtően érdekes termékei ezek a novellák. — *Jászay Horváth Elemér* versei (Gyöngyök és könnyek) könnyesen merednek maguk elé. E poéta a bánat költője és gondosan cízellált verseiben, melyekről megállapíthatjuk, hogy valami újat hoznak, ha ez az újság nem is nagyon jelentékeny, — a még ki nem mélyült világfájdalom zeng. Ez a líra nem annyira impulzív, mint reflexiós és némely verse *Verhaeren* re emlékeztet (amit nem gáncsképen említünk). — *Garvay Andor* négy egyfelvonásosa bizonyára megállja a színpadi előadást is.

Meg kell emlékeznünk e könyvek kapcsán Knerr Izidornak egy saját szerzeményű humoros művéről is, az „Agyafurt alakok“-ról, melyekben eleven humor, gúny és szatíra bugyog. Ennek a könyvnek a kiállítása is igen izléeses.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

Örök hűséget ~ esküszik ~

a „BEAU BRUMMEL“ folyékony szappannak, aki egyszer azt használta. A „BEAU BRUMMEL“ szabadalmazott amerikai tiszta növényolajból készült folyékony szappan, az annak adagolására szolgáló készülék a Liquid soap dispenser. Rendkívül takarékos és tiszta. Ragályos betegségek áthordozása (mint a darabszappannál) kizárva. Nem utálatos, mint az elkocsonyásodott, hajas, poros, darabszappan. A készülék ára nikkelezett foglalatban, csavarokkal és kulccsal . . 16.— K 1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni vízzel illatosított folyékony szappan, bádogdobozban, töltődugóval . 18.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrássy-út
18/MJ szám. Saját ház.

SZERKEZTŐI ÜZENETEK

FORBÁTH — F. HENRIK. Köszönjük. Legközelebbi számunkban jön.

DR. E. M. MARCALI. 1. Önagysága tehát úgy magyarázza meg azt, hogy miért olvassák a kinyilatkoztatás ünnepén Ruth könyvét — hogy a kinyilatkoztatás a világtörténelem egyik legnagyobb csodája és épp ilyen nagy csoda az is, hogy Ruth és az anyósa: Noémi úgy szerették egymást. A magyarázat igen szellemes. Azonban sokkal valószínűbb az, hogy az aratás idején lejátszódó Ruth történetét tették az ugyancsak az aratás idejére eső kinyilatkoztatás ünnepére, amínhogy a tavaszra eső Peszachkor olvassák a tavaszi hangulatokkal tele Énekek Énekét és az őszre eső Sátorosünnepkor a mulandóságról elmélkedő Prédikátor könyvét.

2. Amí „polyák zsidókat“ illeti, teljesen osztjuk főtisztelendő úr véleményét és ennek jeléül ideiktatjuk leveleinek idevágó tanulságos passzusát:

„Véleményem szerint jó volna egy cikksorozatban a nagyközönséget felvilágosítani arról, hogy a „polyák zsidók“ nem lenézésünket, megvetésünket érdemlik meg,

hanem egyrészt szánmunkát, másrészt föltétlen tiszteletünket és bámulatunkat. Szánmunkát, mert a galíciai hittestvéreink javarésze a nyomorúság sanyarú kenyerét eszi; zászlónk meghajtását, mert a zsidó tudomány legnagyobb művelői közé tartoztak mindenkoron. A „Saspolakim“ (az egész talmudi irodalmat ismerik) „polyák zsidók“. A modern zsidó tudomány úttörői „polyák zsidók“ voltak. A filozófus Rapoport, a Móre Nebuche Hazeman szerzője, a grammatikus Ben Zeév, Galiciában látták meg először a napvilágot. A költő Erter, Satanow, Lubliner, Hollaenverski, a kantista Maimon Salamon, a tudós Buber Salamon bölcsőjét Polyákországban ringatták. A polyák zsidókról mondja Heine: Trotz der barbarischen Pelzmütze, die seinen Kopf bedeckt... schätze ich den polnischen Juden weit höher als so manchen deutschen Juden, der seinen Bolívar auf dem Kopf und seinen Jean Paul im Kopfe trägt. In der schroffen Abgeschlossenheit wurde der Charakter des poln. Juden ein Ganzes... Der polnische Jude mit seinem schmutzigen Pelze, mit seinem bevölkerten Barte und Knoblauchgeruch und Gemauschel ist mir noch immer lieber, als mancher in all' seiner staatspapierenen Herrlichkeit. Tehát Hut ab! a polyák zsidók előtt! A mi magyar zsidó közönségünk azt hiszi, hogy a galíciai zsidó csak a snorrer mesterségét űzi. Meg kell mondani nékie, hogy annak agya van olyan kulturált, mint, mondjuk, a miénk.“

NEM KÖZÖLHETŐ: Megtért dala. Hozsanna. Eszrog Szukkosz után. Az ezredes lulávja. Mirtusillat árjában úszom...

D. M. G. A „Welt“, a cionista szervezet központi orgánuma hetenként közli a „Jüdischer National-Fond“ kölni irodájánál befolyt összegek kimutatását. Átlag 20—30 ezer korona folyik be hetenként.

Örizzze meg fiatalos szépségét

a hírneves bőrgyógyász

Prof. Dr. Marschalkó

egyetemi orvostanár eljárása szerint

tudományos alapon.

Kérje „Az észszerű bőrápolás“-ról

szóló könyvet díjtalanul a „JUVEN-

TAS“ labororium szétküldési fő-

raktárából.

KOLOZSVÁR, Postafiók 30.

AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED

AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTÁRS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülönlegességek kizárólagos elárúsítása

KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1 (Királyi bérpalota); V, Dorottya-utca 6; VII, Erzsébet-körút 42; DEBRECEN, Piac-utca 44; ZAGREB, Ilica 22

KÖZ- GAZDASÁG

A MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK vezetése alatt álló konzorcium részéről f. é. október elején átvett 250.000,000 K n. é. $4\frac{1}{2}\%$ m. kir. állami pénztárjegyek Magyarországon és Ausztriában a konzorcium összes tagjainál nyilvános aláírásra bocsátatnak. A pénztárjegyek, melyek a folyó év végén lejáráó 250.000,000 K összegű

pénztárjegyek helyébe adatnak ki, f. é. október 1-től kezdődőleg $4\frac{1}{2}\%$ szelvénykamatot íjtanak és legkésőbb lejáratuk alkalmával, azaz 1916 október 1-én névértéken fizettetnek vissza. A pénztárjegyek, valamint az azokon levő kamatszelvevények minden fennálló és a jövőben behozandó magyar adó, bélyeg és illeték levonása nélkül váltatnak be.

Az új pénztárjegyek átvétele a kicserélési jegyzéseknél f. é. december 1-től 31-ig, készpénzjegyzések esetén pedig f. é. december 1-től 20-ig lesz eszközlendő. Az új pénztárjegyek — tekintve, hogy azok 1916 október 1-én névértéken váltatnak be — $6\frac{1}{2}\%$ -ot meghaladó évi kamatozást szolgáltatnak.

Művészi kivitelű rajzokat és kliséket

a legjutányosabban szállít König és Bayer Budapest, Dohány-u. 12. Telefon 4-83.

Orth. kóser cukrász-és péksütemények az orth. hitközség felügyelete mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

villanyerőre berendezett sütődéjében és cukrászdájában

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22
kaphatók. Telefon 105—79.

Mindennemű rendeléseket pontosan eszközlünk helyben és vidékre. :: Diabétikusok és egyéb betegek részére gyógykenyerek. Cukrászati különlegességek. Postai megrendelések pontosan eszközöltetnek.

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseltek a vidék legtöbb városában.

FISCH BERTA

angol, francia és fűzőkülönlegességek, női divatterme
**BUDAPEST, V. KERÜLET,
DOROTTYA-UTCA 6/a.**
(Wurm-udvar.)

Felhívja a hölgyközönség figyelmét hosszas kísérletezéssel kipróbált saját találmányú és rendszerű szabadalmazott fűzőkülönlegességeire, melyek a fűzőtechnika valóságos szenzációi.

Egyben ajánlja elismert elsőrangú angol és francia női ruhatermét, hol a rendelőközönség mérsékelt árak mellett a leglelküismertesebb kiszolgálásban részesül.

Vidéki megrendelésnélelegendő úgy fűzőkhöz, mint ruhákhoz egy mintaruha vagy mérték beküldése.

Kívánatra mintákkal szívesen szolgál.

**NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.**
BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 9

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség. **HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.**

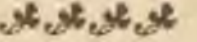
EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó nevelés a rituálék szigorú betartásával. Héber nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia és talmud kurzusok. Német, francia, angol, olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai fő-rabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

Háziasszonynak

leginkább szükséges „TITANIA” mosógép, mángorló, mosogató-szekrény vagy jégszekrény. Háztartási árjegyzéket kérjen

Takács Oszkártól

Budapest, VI., Nagymező-utca 49

Templomi hímzéseket

készít művészes kivitelben olcsó árak mellett, tervekkel és rajzokkal díjmentesen szolgál

HERZ EMMA BUDAPEST

Első magyar aranyhímző telepe
IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 6 SZ.

Ő cs. és kir. Fensége Augusztia Főhercegnő udvari szállítója, Ő cs. és kir. Fensége József Főherceg kamarai szállítója. Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum érem tulajdonosa, Grand Prix nagy aranyérme és keresztje stb. stb.

Lakodalmak, paszíták barmicvek, stb. ünnepélyek alkalmára

ÉLŐ FRISS HALAKAT,

a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak

IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON ÉS TÁRSAI

HALÁSZMESTEREK,
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszontelárusítók kedvezményben részesülnek.

Sürgőny cím: Singhoffertársai, Budapest. Telefonszám: 59-98.

KOLLARIT-

BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPOSITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTOS!

Gyártja:
Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
Törzsgyár: Kohn és Fried.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

Zsidó háziasszonyoknak

nélkülözhetlen

„A Háztartás Könyvtára”

a kipróbált receptek valóságos kincsbányája. Szerkeszti: Kürthy Emilné.
 $\frac{1}{2}$ év alatt 600,000 példány fogyott el!

1. Húslevesek	11. Élesztős tészták és rétesfélék
2. Levesbe való tészták és mellékételek	12. Torták könyve
3. Különféle előételek	13. Sós és édes mártások
4. Tojásételek	14. Édességek és cukorkák
5. Marha- és borjúhús-ételek	15. Apró sütemények
6. Szárnyasok	16. Különféle italok
7. Vadhúsok	17. Jóízű kenyérsütés
8. Halak előkészítése	18. Fagylaltok, kocsonyák, krémek
9. Különféle főzelékek	19. Gyümölcs-befőzés
10. Gyúrott és kifőtt tészták	20. Zöldség, uborka stb. eltartása.

Egy-egy kötet ára csak 20 fillér. Mind a 20 kötetet 4 korona előleges beküldése ellenében franko küldi

A „HÁZTARTÁS” kiadóhivatala

Erdős József lapvállalata

Budapest, II., Margit-körút 5/B.

Magyar Királyi államvasutak téli menetrendje

[illegible]

